

Forfatter: Hjortø, Knud

Titel: Faust

Citation: Hjortø, Knud: "Faust", i Hjortø, Knud: *Faust*, 1921, s. 1. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: https://tekster.kb.dk/text/adl-texts-hjort_11-shoot-workid54096.pdf (tilgået 25. april 2024)

Anvendt udgave: Faust

KNUD HJORTØ

SYNER. 1899.

HJEMME FRA EGNEN. 1901.

KRAFT. 1902.

FOLK. 1903.

STØV OG STJÆRNER. 1904.

TO VERDENER. 1905.

HANS RÅSKOV. 1906.

PRÆSTER. 1907.

DENGANG MAN VAR UNG. 1908.

RASMUS. 1909.

GRØDE. 1909.

DEN FORTABTE SØN. 1910.

GRØN UNGDOM OG GRÅ SJÆLE. 1911.

FORÅRSSKYER. 1912.

FRU HERTA. 1914.

ÆVENTYRET. 1915.

KVINDEN VOR MEDHJÆLP. 1916.

TVELYS. 1917.

FRA ORDENES SAMFUND. 1918.

INDENSOGNS OG UDENSOGNS. 1919.

3

KNUD HJORTØ

FAUST

**GYLDENDALSKE BOGHANDEL - NORDISK
FORLAG - KJØBENHAVN - KRISTIANIA
BERLIN - LONDON -MDCCCCXXI**

4

COPYRIGHT 1921 BY GYLDENDALSKE BOGHANDEL
NORDISK FORLAG

Der kom en gammel stodder vadende op gennem hulvejen. Han havde en kæp i hver hånd og måtte for så vidt være misundt af andre stoddere, der som regel kun har een; ellers var der ikke noget at misunde på hele hans person, lige fra hans bulede hat til hans rævnedede træsko: pjalter på pjalter lå derimellem, og selve hans krop var endnu ringere end hans klæer. Vejen, han gik på, var dårlig; den var skåret gennem en høj grusbakke, men måtte vel så være opgivet igen, den bestod af intet andet end grus og løse sten, det var en stoddervej, der ingen steder syntes at føre hen, undtagen, ligesom spotvis, ind i selve himlen, der for oven gik ned i den i et hårdt hak. Løse sten slog sig sammen for at plage ham; de store lae sig under hans træsko, og når han trådte til og vilde gå over dem, kørte de et lille stykke ned med ham, så han sank i knæ; de små sten gik lige gennem hullerne i hans træsko, sårede hans fødder og stødte hårdt mod hans ligtorne. Gruset gav efter under hans kæppe, for at han ikke skulde ha for megen støtte af dem. Sådan kom han opad, sukkende og hostende, spyttende og snydende sin næse. Skrænterne langs udgravningen lukkede udsigten, men oven over så hans rindende øjne, som sandet røg i, et langt og smalt stykke himmel, en grå og opkørt himmelvej, hvis skyer så ud som luftige kampsten og løst sand.

Da stodderen havde gået lidt — han selv vilde kalde det glænge — tog det til at regne. Vandet fandt let vej ind til ham, fra hullerne i hans hat til rævnerne i hans træsko; han blev våd i sit gamle, fortrukne ansigt, og han tørrede sig med klamme hænder om sin skæve, drivende mund. Tre lange tænder, der lignede tre rustne søm, stak et øjeblik frem fra hans blårode læber, han smilede opgivende og lod det regne, så meget det vilde; det var til ingen nytte at forsøge at tørre det af.

Stodderen stansede et øjeblik og tænkte sig om; han syntes dog, han vilde se, om han ikke lige kunde komme op på toppen af bakken og se på den kendte udsigt. Der vilde han sætte sig og for sidste gang ligesom glæde sig ved synet af gamle ting, der ikke længere var hans, ved minder, der var halvt glemt eller altfor godt erindrede. Det var ikke et vær til at sidde, og han kunde ikke vide, hvad der vilde ske med ham, når han havde sat sig, men han vilde endnu en gang ha synet af sin fordums skorstenspipe, der nu røg af fremmede folks middagsmad.

Hm, hm; stodderen hostede og spyttede og fik træsko og kæppe i gang igen. Han syntes ikke, den hulvej plejede at være så lang.

En ung karl kom løbende op ad bakken, han gik det let for. Sammen med ham kom der et vindstød, der var så stærk, at det skød stodderen omkuld. Heldigvis var der en sten lige bag ved ham, og den satte han sig på, så hårdt, at hans kæber smækkede sammen, og det gjorde ondt i hele hans krop. Men nu sad han dog, og det var måske heller ingen skade til at hvile sig lidt.

Gør mig en tjeneste, bad stodderen, — hent mig lidt vand, så har jeg noget at drikke til min mad.

Karlen stansede et øjeblik; han var fire og tyve år og havde travlt: Jeg har andet at bestille, sae han med en stor ed, — end at være tjener for gamle stoddere.

Stodderen trak været tungt, det kom ud af ham som af en almindelig utæthed: Du bander langt ud af dit korte liv, sae han. — Gid dine eder må blive kortere, alt som dit liv blir længere.

Den unge karl lo: Du er lige så køn en præst, som din prækestol er fin og din menighed fornæm, — og han viste med hånden på to geder og tre får, der gik og søgte efter græs oppe på den grusede jord. — Men det er lige meget, når jeg får gård og kone, kan du få plads i min havremark som fugleskræmsel.

Til den tid, svarede stodderen sagtmødig, — er jeg for længe siden død.

Ja ja, men så kan du jo testamentere mig dine klæer, de er gode nok. Jeg kan jo betale dem forud, hvis du synes. — Han smed leende en kobberskilling hen mellem stodderens træsko. — Farvel og på gensyn, det er altså dine klæer, jeg mener.

Han løb videre, vejen lød fast under hans trin, og stodderen så undrende efter ham og gned sine rødkantede øjne.

Imidlertid gjorde det ondt at sidde, men at tænke på at gå videre, det var endnu værre. Han var så træt, måske skulde han snart dø, men det kunde jo også bare komme af, at han var sulten; han famlede med sin pose, hvor der lå to stykker brød. Nej, han skulde da vist ikke dø her med det samme; han vilde så gerne lige se den gård, han for mange år siden havde ejet.

Der kom en ung pige frem neden for bakken; solen kom også frem i det samme, den sved stodderen i øjnene og brændte tungt på hans hoved; heden værkede i hans bryst, 8som før den kolde blæst havde gjort, og han blev endnu mere tørstig.

Da pigen var ud for ham, sae han: Vil du ikke skaffe mig lidt vand, som jeg kan drikke til mit brød?

Hun stod stille og spejdede ned over vejen, inden hun svarede: Vand kunde jeg nok skaffe dig, men det er langt af vejen, og jeg har dårlig tid.

Har du det? Hvis du vilde hente vand til mig, skal jeg sige dig, hvad vej han tog.

Jeg skal nok selv finde ham, svarede hun og løb; hendes trin faldt let som på et dansegulv. Stodderen så efter hende og tænkte: For lidt siden var det en stoddervej, nu er det en danse vej.

Han tog sit brød og gav sig til at spise. Det var tørt at få ned, og det skurede i hans hals; det gav ingen mættelse, og det satte ikke kræfter. — Så kan jeg lige så godt holde op, tænkte stodderen, og det gjorde han. Han lod brød og pose falde ned mellem sine knæ og sad tålmodig midt i sine smærter, men tingene svandt væk for ham, han glemte al sin modgang, og han tænkte ikke mere på gården bag bakken; hans underkæbe sank ned, som om han sov, men han vågnede ved at høre faste trin i vejen, en gammel stærk karl, en høstkarl, stod ved siden af ham og talte til ham.

Vand, mumlede stodderen uden at forstå, — har du noget vand?

Karlen tog en flaske op af lommen og rakte ham: Drik, så meget du har lyst til; læsk dig og kom til kræfter, hvis du hellere vil det. Det har ingen betydning; den vej, du skal gå med mig, har du altid kræfter nok til.

Stodderen drak begærligt, men det meste løb ved siden af; så rakte han flasken tilbage, og blev siddende, som om han ingenting havde hørt: Tak, sae han — tak for din gode vilje; jeg bildte mig ind, at drik kunde gavne mig nu ligesom mad for lidt siden, men det er altsammen for sent. Gammel hjælper gammel, og ingen gavn kommer der ud af det. For lidt siden så jeg ung løbe efter ung, og hvad godt kommer der af det. Ung og gammel, det er ondt altsammen, og så vidt kommer man til sidst, at man glæder sig til det værste af alting: at dø, men også den glæde er en indbildning, selv om man mærker, at man ikke duer til noget andet.

Karlen stod høj og rank med den ene hånd hvilende på sit mejered; han ligesom smilede: Hvis jeg ikke havde set så mange af din slags, sa han, — kunde jeg ha ventet, at være mere velkommen, men enten det er med glæde eller ikke, så rejs dig og følg med mig.

Da gav den arme stodder et ynkeligt jammerskrig ud af sit hvæsende bryst; han råbte hostende og hulkende: Skal jeg nu dø? Allerede nu? Jeg havde dog håbet, at jeg lige kunde ha nået toppen af denne bakke.

Og hvad godt kan en gammel stodder finde på toppen af en stejl og lang bakke?

Å ingenting uden den trevej, hvor jeg mødte Karen om aftenen, den skov, hvor vi gik til bal sammen, og hvor hun blev min kæreste, og så bare skorstenspiben på den gård, som vi engang ejede, det var det hele, jeg vilde herop efter, men stodders vilje blir ikke halvt opfyldt.

Du har haft gård og kone; hvordan har du røgtet det, siden du sidder her mellem to kæppe på en kampsten?

Dårligt har jeg røgtet, hvad jeg har fået. Min kone Var ikke god, det kan være, men hun blev værre ved at leve sammen med mig. Da jeg overtog min gård, kunde den ha været bedre, men den kunde ikke ha været dårligere, da jeg gik fra den. Jeg var skrøbelig af krop, og mine forældre hæggede om mig; som mand drak jeg brændevin og gjorde ikke derved mit helbred bedre. Jeg slog min kone, da hun sae noget til mig om brændevin, hun listede hen til vor nabo om aftenen, men jeg kom over dem, og jeg slog ham ned. Jeg drak og spillede min gård til grunde, men min nabo slog jeg mere hårdt end ret var, og fra auktionen måtte jeg vandre i tugthuset. Dær sad jeg nogle år, om det var ret mange, husker jeg ikke mer, men mig faldt tiden forfærdelig lang, da jeg var uden brændevin og kortspil og selskab med andre mænd af min slags. Men da jeg kom ud igen blev det ikke bedre med mig, og jeg har i mine sidste år levet skilt fra andre mennesker som i et fængsel, kun meget værre med sult og kulde. Her sidder jeg i verdens fængsel, og hvad kan det hjælpe mig, at min selle er stor, og at jeg har himlen til loft, når jeg nu skal dø? Og hvad glæde har jeg i alle disse sidste år haft af andre mennesker? De har været afspærrede fra mig ved mure, der er tykkere end fængslets.

Sjælden har jeg truffet en mand, der var så færdig til at gå med mig. Du har ingenting igen; hvad andet kan du ønske dig end at dø?

Da foer der et besynderligt smil over stodderens hæslige ansigt. Du tar fejl, hvis du tror, der ikke er mer, jeg kunde ønske mig; jeg har endnu et stort ønske igen.

Hvad er det for et?

Det er, at jeg måtte få lov til at leve mit liv om igen.

Sådan at du for anden gang kunde komme til at gøre de samme dumheder?

Nej, dem vilde jeg netop undgå. Nu har jeg erfaring og ved hvordan livet ikke skal leves. Den aften til skovballet 11 vilde jeg følge Karen hjem og ikke sætte mig til at drikke med de andre karle, for da var det, at det begyndte med drikkeriet. Og den forårmorgen, da der kom tre af mine bedste venner, for at besøge mig, vilde jeg ta en plov og gå i marken i stedet for at spille kort med dem hele formiddagen og tabe mine penge; min kone vilde ikke få anledning til at sige noget til mig for det, og jeg vilde ikke slå hende, jeg vilde tale godt og fornuftigt med hende, hvis der alligevel skulde komme os noget imellem, og jeg vilde ikke være årsag til, at hun gik over til min nabo. Og alt det, der kom senere: auktionen og tugthuset, det vilde jeg undgå, ligesom man kan gå til side for en løbsk hest i stedet for at la sig rende ned af den.

Og du er sikker på, at du vilde bære dig klogere ad, hvis det hele skulde gå om igen?

Ja. — Da jeg sad i tugthuset og tænkte over mig selv, syntes jeg, at jeg blev klogere ved det, men da jeg kom ud, viste det sig, at jeg ikke var i stand til at bruge min fornuft, endskønt den var bedre end mange andres; min gamle vildskab brød ud igen og slog min fornuft over ende. Nu er jeg endelig blevet klog; da jeg kom ud af fængslet, troede jeg, at jeg var det, jeg rejste til hovedstaden; jeg vendte tilbage til bogen, som jeg havde været sat til, da jeg var dreng, men var rendt fra; jeg var jo en ung mand endnu, og jeg havde læst meget, da jeg sad i tugthuset. Men bøger kunde ikke bringe mit sind til ro; de kunde ikke engang skaffe mine tanker den næring, som de søgte. Jeg lod læsningen være og brugte mit hoved til at handle og tjene penge. Det gav mig ganske vist ikke tilstrækkeligt at tænke på, men min lyst til at leve med, fik jeg i alt fald stillet tilfreds. Sådan gik der mange år, jeg var en djævel til at 12være mellem de forreste, både i at tjene penge og i at gi dem ud. Jeg fik alligevel tid til at tænke over, hvad jeg gjorde; min forstand er det fineste redskab, jeg nogen sinde har haft, men der var bare det i vejen, at jeg kunde ikke komme til at bruge det; det faldt godt nok i hånd, men jeg lod det ligge ubrugt, og her sidder jeg nu og spør mig selv: Hvorfor? Jeg tog efter min fornuft, da jeg var faldet og ikke kunde komme op igen, og det var en fin skruenøgle, som det altid havde været, men jeg havde ikke noget at skrue på, det var slidt altsammen, det ligger drejet over gevin imellem hinanden i samme brokkasse. Jeg sidder her som en mekaniker med den mest fuldkomne skruenøgle, alt det andet mangler jeg. Jeg ved mennesker vil le af mig, døden vil smile og løfte sin le, men hvorfor går det sådan med mennesket til allersidst, at hans fornuft blir fuldkommen, mens alt andet forfalder? Hvorfor følger ikke også min forstand med i det almindelige forfald? Hvad skal jeg med alle de tanker, som jeg kun kan bruge til at udtænke klager med? Lad mig få lov at leve mit liv om igen; nu ved jeg, hvordan det skulde være; jeg har alt, hvad nogen kan ønske sig, undtagen de halvtreds år, der er gået så jammerligt til spilde.

Men du må huske, at betingelsen i så tilfælde er den, at du ikke tillige får lov at glemme det liv, du engang har levet.

Naturligvis; hvad nytte havde jeg ellers af mit forspildte liv.

Har du betænkt dig vel: Vil du virkelig leve dit liv om igen på den betingelse?

Stodderen knugede sine rystende hænder om sine to stokke: Hvis jeg igen kunde blive den unge karl, jeg var 13for halvtreds år siden, ja med glæde vilde jeg prøve livet for anden gang, og det skulde blive noget andet, end hvad det har været.

Du ved ikke, hvad det er, du ønsker.

Jo, jeg ved, hvad jeg ønsker; jeg ved alting, så vidt det er et menneske muligt, jeg har ikke andet end den viden; giv mig livet tilbage, så har jeg alting.

Godt; dit ønske skal blive opfyldt; du får dine halvtredsindstyve år tilbage, og om halvtredsindstyve år kommer jeg og henter dig på denne sten; husk, det er om halvtredsindstyve år, ikke før.

Skikkelsen forsvandt, men op fra stenen rejste der sig en ung karl med stråhat og fjedersko; han gik med raske skridt op gennem hulvejen syngende og jublende over den lethed, han igen havde fået i alle sine bevægelser, men han tog sig straks i det; der var jo ikke noget mærkeligt i det, han var ung, det var det hele, det var ikke nyt, men gammelkendt. Men dejligt var det sådan at gå og mærke sine egne kræfter og at se tingene ligge rundt om sig tydelige og levende og med deres rigtige farver uden grå striber og sorte pletter; på den anden side, når man har det, skønner man ikke på det; man skal miste det, førend man — — ja vel. Havde han det måske ikke rigtigt? Manglede der noget, eller var der et eller andet i vejen, så at han skulde skønne på sin ungdom og kraft, mens han havde den? Vrøvl, hans hele krop var et bevis på, at der var ingenting i vejen. Hvorfor behøvede han så at komme på underlige tanker? Og i det samme blev han grebet af en anden: havde der ikke engang siddet en gammel stodder nede midt i hulvejen? Et rædsomt

gammelt fugleskræmsel, der havde bedt om vand, men han havde, som han sae, fanden flække mig andet 14at bestille end at hente vand til gamle stoddere. Ja, sådan var han, det vil sige: sådan var han den gang; nu var han anderledes, han vilde ikke være som før, og næste stodder, han mødte på sin vej — — eller skulde han gå tilbage og se, om — — for der var jo straks noget at råde bod på, men — — nej, den næste!

Han vendte sig igen mod skoven, hvor ballet skulde være, og trevejen, hvor Karen om lidt vilde indhente ham; han stod stille midt på vejen og lo: Jeg render rundt om mig selv ligesom en hund, der ikke kan bestemme sig, tænkte han.

Men han kom ikke til at gå endda, tanken om stodderen fik ham til at dreje en gang til. Karen kom jo bag efter, og nu huskede han, at hun havde fortalt ham, eller rettere sagt: han vidste, hun vilde fortælle ham, at en væmmelig gammel stodder, der sad midt i hulvejen, havde bedt hende om en drik vand, men der var så langt at gå efter det, og det vilde hun ikke ta sig tid til. Sådan var Karen, hun var nogenlunde ligesom han selv, men det var det, der nu skulde blive anderledes, han havde hende at gøre til et bedre menneske lige så vel som sig selv.

Det var ellers underlige tanker for en ung karl, der skulde til skovbal; han besluttede at jage dem væk og i stedet for glæde sig til mødet med Karen.

Hvor han kendte alting igen. Nu så han også trevejen, hvor Karen efter aftalen skulde komme ad vejen til venstre. Nå men nu huskede han, at hun havde fået selskab undervejs, og derved var hun kommet til at gå samme vej som han; den var længere for hende, men det var morsomt at ha nogen at følges med. Men siden han vidste det, kunde han jo lige så godt sætte sig her og vente på hende, det 15vilde sige, så vilde hun blive forundret og spørge, hvor han vidste det fra, og hvordan skulde han forklare hende det? Nå, men det var altsammen ligegyldigt, han vilde sætte sig og vente dær, hvor de havde aftalt. Men var det noget at gå og gruble over, når man skal møde en pige, man har i sinde at fri til? Det vil sige, frieri var overflødig, da han på forhånd vidste, hvad hun vilde svare, men heldigvis skulde det vigtigste afsnit af denne aften være helt nyt, det havde han da at glæde sig til, han skulde følge Karen hjem tidligt om morgenen, mens solen stod op. Tænk at han en gang havde nægtet sig sådan en lykke som det er for en ung karl at gå med sin unge kæreste gennem skoven, når solen sender sit første røde lys ind mellem de grå bøgestammer.

Han smilede ved tanken: Du blir sgu ganske poetisk, Henrik, men det er der også grund til.

Han hørte rumlen af en vogn: det var sognefogdens Niels, der havde været i købstaden med korn.

Godaften, Henrik, råbte Niels, — nå du skal nok til skovbal, — — og så fulgte hele den samtale, som Henrik godt huskede, så snart den begyndte. Det sidste han selv sae, var: Hils din vaskerkone. — Det var jo noget vrøvl at sige, men det rendte med i farten, fordi det hørte til, han kunde lige så godt ha sagt noget andet, og det vilde han se at gøre for fremtiden. De havde nok grint af det bægge to, men den slags ka' sgu ikke blive ved med at være morsomt. Nej, han var en fornuftig mand og vilde ikke vrøvle som en ung — — men han var jo netop ung; ja men derfor kan man godt være et fornuftigt menneske, og deri lå netop forskellen på før og nu.

I det samme så han en rund løs sten, der lå lidt til venstre 16i vejen. Her var det, han vilde vende sig og se efter en mand, der råbte noget til en kone inde på marken, og derved vilde han komme til at træde på stenen, så den rullede til side, og han fik en forvridning af ankelen, og den vilde genere ham, når han dansede. Nu kom det: manden råbte til konen, og derefter kom hendes svar; Henrik så efter dem, men han passede på sin venstre fod og trådte ikke på den løse sten. Der havde været lige som en vis vanskelighed ved at komme uden om den, og han gik videre med bevidstheden om, at han denne gang havde oplevet noget nyt. Men hvorfor værkede det i foden? Og hvad var det, der fik ham til at hinke, når foden ingenting fejlede?

Det værker i mine tanker, tænkte han —, det er i min erindring, at det hinker, men jeg vil ikke vide af værk eller hink. — Og han tvang sig til at gå lige som en karl, der har to raske ben at gå på.

Men han kunde ikke komme fra det tilfælde med stenen; den lå endnu på vejen, den blev ikke sparket ned i grøften; han måtte stå og se på den og tænke, så han blev svimmel. Han kom på ny i gang, men med besvær, og gav sig pludselig til at løbe, da han ellers kunde komme for sent. Han nåede trevejen i løb, sådan at han vel nok havde indhentet det forsømte.

Så er det klaret, tænkte han, — og det med stenen er da endelig noget nyt; jeg vil glæde mig over det og forsøge, om jeg ikke efterhånden kan gøre det nyt altsammen, om jeg nu i grunden mener noget som helst med det, for det var ligesom der sad en lille djævel på den sten og grinede ad mig, da jeg trådte uden om.

Han stod endelig ved den grøftkant på højre side af vejen, hvor han skulde vente på Karen. Han satte sig og 17tænkte på, at nu vilde han altså blive overrasket ved, at hun kom bag fra og ikke fra venstre, som han havde ventet. Selvfølgelig kunde han nu ikke sige, at han vidste, hun var kommet til at gå samme vej, som han selv gennem hulvejen, for så vilde hun tro, han havde udspejdet hende, eller han vilde drille hende

og altså måtte være blevet ond over et eller andet. Så sad han da og så troligt ud ad vejen til venstre og lod noget overrasket, da hun kom ad den anden vej, og deres ord faldt, som de skulde. Også historien om stodderen kom til sin tid, men på det sted gik han ud af det gamle spor.

Hvorfor hentede du ikke vand til ham, Karen? Det vilde da ha været pænt af dig.

Hun så lidt forundret på ham: Vilde du ha gjort det?

Ja, naturligvis.

Ja, det kan jo være, svarede hun tvivlende, og så gik de en stund uden at sige noget, i en underlig fremmed og kold tavshed.

Det blir tidlig køligt i aften, sae han med en let gysen.

Karen lo og så varmt til ham: Nå, du fryser? Så er det godt, du snart kan komme til at danse dig varm.

Han lo igen til hende, taknemlig over, at hun ikke havde mærket noget galt. — Jeg må vist ikke gå altfor meget uden for, tænkte han.

Lidt efter mødte de en karl, som Karen fortalte ham en historie om; historien var lang, og han kendte den efterhånden som den kom, og vidste også, hvad han selv skulde sige til den, og han sae det; det var ikke morsomt, men han havde heller ikke lyst til at sætte Karen i forundring, når det ikke var nødvendigt. Han skottede til Karen og forstod, at for hende var alting virkelig nyt. Den glæde, 18hvormed hun for eksempel klappede den brogede hund, der kom springende hen til dem over grøften, den var ægte nok: også han selv klappede og kom med kælen hundesnak, som det hører sig til for en karl, når hans pige synes, at en hund er sød og dejlig, men han følte det som et koldt pust, da han mærkede, hvordan det gamle smil, der gjaldt både hunden og især Karen, gik over hans ansigt. Han vendte sig bort fra hende, men han havde ikke behøvet det, hun så ikke hans grimasse; hun var lykkelig og så ikke noget, der var galt; hun var ikke helt god, heller ikke i aften, men hun var køn og glad og havde venlighed til overs for alt, hvad der var lige sådan.

Mens Karen fortalte den lange historie om karlen, faldt der ham noget ind: Han havde talt om stodderen og havde derved givet en anledning til pause, to ny ting, der ikke hørte med, altså en tilføjelse, mens alligevel ikke noget andet var sprunget over; altså var han kommet galt på tiden, havde brugt for meget af den og var bag ud. Det var måske ikke mer end et par minutter, men hvis han fra nu af hele livet igennem skød nye stykker ind og ikke passede at udskyde tilsvarende af det gamle, hvad kunde følgen blive af det? Nu var han fem minutter forkert på det, og det kunde gå så galt, at han om tredive år, når han gik for at være tre og halvtreds, i virkeligheden var et par år ældre. Hvordan skulde han i længden klare den tidsfejl, der nødvendigvis måtte opstå? Eller når han nu igen blev tre og halvfjerds og skulde dø, så var han måske i virkeligheden ældre, men så vilde døden allerede for nogen tid siden været kommet for at hente ham, og han kunde aldrig vide hvornår. Han havde altså ikke det forud for andre mennesker, som han havde troet, at han vidste dag og time, når døden vilde komme; han, der ikke var som andre, skulde altså dele deres uvished og ængstelse.

Man skulde ikke tro, du var en, der skulde til skovbal, lød Karens stemme ved siden af ham.

Han blev ligefrem forfærdet; anede hun, hvad han gik og tænkte på? Men han havde omtanke nok til at se til den anden side, mens han lo hjærteligt og sae, det var af hendes historie.

Karen lod ikke til at tro det; hun sae bekymret, hvis det ikke bare var skælmskhed: Er der noget, du er ked af, Henrik?

Han svarede smilende: Man kan i alt fald næmt få svære ting at spekulere over, når man følges med en så køn pige som dig.

Det kunde ikke være andet, end at Karen måtte svare på sådan en erklæring, men det faldt ham ind, at nu brugte han igen for meget tid; hvad skulde han gøre? De kom forbi en busk, og han sprang frem til en morsomt historie, som han huskede vilde falde ham ind ved synet af den busk; derved fik han altså foreløbig klaret det vanskelige spørgsmål om tiden, men mens han fortalte, faldt en ny forfærdelig tanke ham ind: Det med stedet kunde han nok passe, som nu her med busken. Efterhånden som han levede sig frem gennem sit liv, kunde han sagtens huske at sige sine ord på de steder, hvor de før var blevet sagt; ude på hans rugmark, ved hans egen bordende, i kroen, men dersom nu tiden ikke også kom til at passe, så kunde den bemærkning om høsten, der skulde falde i juli, måske blive flyttet hen til tiden for efterårspløjningen. Eller kunde det ordnes ved et pludseligt spring, som da han kom ud for busken? Der var måske også den udvej, at han kunde sige noget andet 20der passede til tiden, altså pløjning i stedet for høst, men så kunde han blive nødt til at lave det hele om i alle småting, og det vilde han, efter hvad han allerede nu havde erfaret, helst være fri for. Og selvom han sprang over et stykke tid, en halv time eller fem dage, fordi han var galt på det,

kunde han så også få andre med, eller var han selv lige som et ur, hvis visere kan drejes frem og tilbage, et stykke mekanik, der er uden for tiden og kan skubbes ind i fremtiden eller tilbage i fortiden uden at volde forstyrrelse noget sted?

Han blev så ophidset og svimmel over sine egne tanker, at han udbrød ganske højt: Fy for Satan.

Men, udbrød Karen himmelfalden og stadig lige henrykt, — hvad går der af dig?

Henrik lo; det var han jo nødt til; han spyttede og sae, at der var fløjet et insekt ind i munden på ham, det måtte vist ha været en tæge, for det smagte så forbandet.

Og din historie, sae Karen leende, — den er du helt gået i stå med.

Hvad for en historie? Nå den om Andres? Ja, hvor var det nu jeg kom til?

Karen kom lidt nærmere og stødte ham af forstilt vanvare i siden med sin albu: Hvad er det, du går og tænker på?

Han mødte hendes smilende øjne og forstod, at han selvfølgelig måtte være lige op til ørene borte i spørgsmålet køn pige og hvad dertil hørte. Han trykkede hendes arm ind til sig; der var jo ikke andet at gøre og sae spøgefuldt:

Ja, det er slet ikke så næmt.

Og Karen lo og gav ham drillende svar; det kunde ikke være bedre.

21

Ind i skuren, Henrik, sae han til sig selv; — ind i skuren, ellers går det galt.

Så snakkede de videre og lo, som det hører sig til for ung karl og køn pige, det gik strygende, og Henrik fik en tanke, der gjorde ham glad: Der er bare det i vejen med mig, at jeg ikke er blevet rigtig vant til det. For en time siden var jeg en olding med indtørret hjærte og overtænkt hjærne. Hverken hjærte eller hjærne er blevet rigtig friske endnu, men det kommer, jeg skal bare ha tålmodighed. Det kommer igen — — jo, det kommer i det øjeblik, da Karen gir mig sit ja, og det første kys. Ja, så kommer det; desuden husker jeg da nok — — —

Han lae armen om livet på Karen og trykkede hende til sig; som svar fik han en spids forsætlig albu i siden.

Du er noget rask på det, sae hun, leende og parat til kælen krig.

De kom til skoven; de hilste på en del mennesker. Henrik sae forskellige morsomheder, og så gik de ind for at danse. Henrik dansede med Karen. Ud for musiktribunen fik Karen en albu i ryggen, og midt for den lange bænk til venstre blev han trådt over tæerne; Karen sae av og noget mere til sit, han bandede og fjøede dertil forskellige ønsker over den, der havde trådt, men vred over nogen af delene blev han i grunden ikke, han følte nok den gamle hidsighed løbe igennem sig, men den havde ingen magt, han var lige glad, han var et hjul i et værk, han gik sin omgang med tænder i tænderne på andre hjul. I tredie omgang skulde han og Karen falde over en middelstor sort hund; han skulde falde nederst og slå sin ryg, hun ovenpå, sådan at hun var nær ved at kysse ham, og efter den forskrækkelse vilde de gå en tur i skoven. Han kunde godt 22hindre, at de faldt, han kunde springe ud af sit drev og fra et hjul blive til et menneske, men det at gå i drevet havde også sine søde øjeblikke; hvorfor skulde han ikke ta dem med? Altså faldt de over hunden, han trykkede Karen godt ind til sig, hun rev sig løs og sprang op, og de gik leende sammen ud fra dansegulvet og ind i skoven. Det hele havde vel ikke været så sødt, som han havde ventet, men dog altid værd at ta med.

Nu gik de altså med hinanden ude i den halvmørke skov. Han var spændt på det, der skulde komme og gi ham sin ungdom tilbage; han lae armen om livet på Karen, hun vristede sig løs, han lae armen om hende en gang til, og hun blev der. Så friede han; han fremsae sin frierlektie så glat, som om det var Luthers forklaring til den tredie trosartikkel. Karens ja kom i samme øjeblik, som han var færdig med at høre sig selv i lektion, hun tog ham om halsen, og han fik det første kys, som Karen nogen sinde havde givet ham, han sae det selv og tænkte samtidig på de tusende, han før havde fået og ikke skulde glemme. Han var så lykkelig, som en nyforlovet karl kan være, eller han vidste i alt fald, at det hørte til på det sted. Der skete ikke andet, hjuldrevet gik sin gang; i næste øjeblik vilde det næste ske, men han gav et ryk i maskinen ved at bryde ud i latter. Karen lo med, de holdt på hinanden og lo, men hun blev først alvorlig og sae:

Hvorfor ler du? Det er da i grunden ikke noget at le ad.

Han svarede: Er det ikke netop morsomt, Karen, at vi er unge og glade og forelskede? Du skal ikke forhaste dig med at se det alvorlige i det, men tværtimod begynde med at se på det morsomme; det er på den måde, man kan blive ved med at være glad.

Du har ret, sae Karen, smilende, men takkefuld; — du er så klog.

Ja, tænkte han, og der kommer ingen morskab ud af det, — klog det er jeg. Jeg mærker, hvor meget klogere jeg er end alle de tosser, der render om her i skoven og bilder sig ind, at det er alverden at gå med en anden en om halsen; jeg er klogere end Karen, som jeg holder om livet, og klogere end mig selv, og jeg forstår, hvad for en tosse jeg har været, da jeg troede, det betød noget at få et kys af en pige. Nej, jeg vidste ikke selv af, hvor klog jeg er blevet.

Han standsede sine egne tanker i farten med en ny tanke: Men der må være noget galt i dette; det med klogskaben kan ikke være det eneste eller blot det vigtigste. Der må komme noget andet. Denne aften, der skulde ha været den lykkeligste i mit liv, har belært mig om min egen klogskab, men jeg må også få min ungdom igen. Jeg har for ikke mange år siden hørt en klog mand sige, at der er mennesker, der fødes gamle, men med tiden blir de unge igen, det er bare vendt om; måske vil det gå lige sådan med mig.

Du siger slet ikke noget, sae Karen.

De gik en times tid i skoven og udvekslede de kendte søde ord med hinanden; han kunde godt ha sagt nogle andre, men hvorfor skulde han det? Hvad kærestefolk sådan siger til hinanden, det er jo altid det samme, selv om det er noget andet.

Så gik de tilbage for at danse. Natten gik godt, i det hele taget sådan som den skulde. Det begyndte at lysne ad dag, og Karen vilde hjem. Hun bad ham følge med, og nu var det altså, at han vilde gå med hen og drikke sammen med andre karle, og dær kom de ganske rigtigt og vilde ha fat 24i ham, men han sae bestemt nej; ikke tale om at sætte sig til at drikke. Karlene blev øjensynlig meget forundrede, de kaldte ham en tørvetriller, de vilde ikke opgi ham, men tog fat i ham og vilde lige frem slæbe ham med, men han tog Karen under armen og fortalte dem, at hun var hans kæreste, og at han vilde følge hende hjem.

Så forlod karlene ham, og han gik med Karen. Da de igen kom ind i skovens halvmørke, lae han armen om hendes hals og kyssede hende, fordi det hører til i mørket, og så var det endelig noget nyt; han vilde glæde sig over det og lo, og de lo bægge, det var virkelig et lykkeligt øjeblik, og han begyndte at gøre sig tanker, som der dog ikke blev tid til, fordi Karen havde meget at spørge om.

De kom over stenten ud på vejen, den klare morgen stod på himlen, og han kyssede Karen for anden gang. De stod stille i vejens støv og så solen stå op. Netop i dette øjeblik skulde han og de andre karle ha været færdige med den første omgang; de var højt oppe, støjede og sang, hans tanker var hos dem, det kunde han ikke hindre, men han selv stod her, på vej ind i et nyt liv med Karens mund imod sin, og hans hjærte bævede underligt som et gammelt hjærte, der blir forlangt til at banke stærkere, end dets natur er til. Han begyndte at gå med Karen, en fremmed besynder lig gang ind i et bedre og gladere liv, end det, han tidligere havde ført.

Se Karen, sae han, — vi er på vej ind i en ny verden. Det er nok gammelt og kendt altsammen, men du og jeg er to ny mennesker, og vi gør alt det gamle om os til nyt. Se, der ligger min gård, vor gård; ser den vel ud, som den har gjort før, nu da vi kan sige: vor gård?

Hvor du taler kønt, sae Karen, — og hvor du er klog.

Men straks derefter lod han sig glide ind i det gamle hjulspor, og alslags velkendt kærestesnak stod om ham som støv fra en opkørt landevej.

Men over den støvede snak stod hans forstand som en klar stirrende sol: Du går ind i et nyt liv, Henrik, men du er død. Karen, der går her ved siden af dig, karlene, der sidder og drikker, solen, der står op, det er altsammen i orden, men du er forkert.

Lidt efter stod de ved Karens hjem. De sae kærligt godnat, og hun gik ind. Henrik satte sig ved vejkanten. Klokkeren var kun halvfem, det var ham imod at gå hjem til sin egen gård, hvor han egentlig først skulde være klokkeren syv, men han havde også nok at tænke på, og tiden gik hurtigt for ham. Den var, som tiden ellers gærne er for gammel mand, plagsom nok, men i grunden ikke lang.

Klokkeren syv gik han gennem sin egen port; hunden kom frem og blev klappet, drengen gik forbi ham med et sky blik. Nå ja, han vidste jo, at der næmt faldt en lussing af, når manden kom fuld hjem. Men Henrik sae venligt godmorgen og fik et forbavset, men også taknemligt godmorgen fra drengen.

Henrik tænkte, mens han gik over gårdspladsen og ind: Det gør helt godt til en forandring at vise sig god mod andre; man får godt igen og blir straks et bedre menneske. Det er den vej, jeg skal, jeg skal være god, så ordner det hele sig. Og jeg kan sagtens være god; jeg er ikke hidsig mere, og jeg føler ingen

hævn-gerrighed over for dem, jeg skulde være gal på. Sagen er, at enten har jeg været en tosse, men det er jeg ikke mer, eller også er det de andre, der er tossede, og så må man undskylde dem, at de ikke har bedre forstand, men der er ikke noget at være gal over.

26

Men hvad skulde han gøre med sig selv lige i øjeblikket? Han var dødtræt, men så lysvågen, at han ikke kunde tænke på at sove. Han kunde naturligvis gå med sine folk i marken, men den tanke huede ham ikke. Ja hvad skulde han gøre? Han stod længe midt på gulvet og tænkte over det. Så fik han endelig en ide: han gik ud i spisekammeret, tog en flaske og satte for munden. Han drak sig ingenlunde fuld, for det havde han bestemt, at han aldrig mer vilde gøre, men han drak godt, og da drikken begyndte at gløde i hans mave og koge i hans hjærne, kendte han bedre sig selv igen, han gik ind og i seng og faldt snart i en tung søvn.

27

Henrik og Karen blev gift i begyndelsen af forårsarbejderne, og det varede en hel måned, før de kunde ta sig fri og gøre en lille bryllupsrejse, sådan som de havde tænkt sig. De valgte et sted i nærheden af vandet og kom til at bo på en landsbykro sammen med et par andre unge folk, der var nygifte ligesom de selv. Manden var en morsom fyr, han og Henrik passede godt sammen; konen var en stille en og klog, hun og Karen blev veninder. Det vil sige: manden var et fjols, som Henrik ikke regnede; han lo altid, var rød i hodet, ligesom han altid havde drukket, han snakkede da også lige sådan; han var et grinende rødkålshoved. Men hvordan var konen? Hun var lille og lidt bleg, hun havde kolde øjne og så så vist på alle mennesker, på sin mand naturligvis, som hun jo ellers kendte godt nok, og meget på Henrik; hun stod gærne i en krog og tog ham i øjesyn, men han opdagede det altid; hun var klog og forstod at lade som ingenting, men hun tænkte sig ikke, at Henrik var klogere. Han tog hende altid i det, og han var i højere grad end hun, det skulde han mene, en mester i at passe på. Kun på Karen så den unge kone med venlige øjne, man kunde tro, hun holdt af hende, men hun var jo kold. Dog mærkede hun nok, at Karen trængte til en god veninde. Der var noget i vejen med Karen, allerede efter en måneds forløb, det var Henrik forberedt på, men det behøvede 28 ikke at komme til at betyde noget. Karen var træt, og så var der andet, der gjorde hende ked af det. Hun var uvenlig mod Henrik, og hun talte grimt til børn, der legede nær ved dem, eller til fattigfolk, der måske ventede en skilling af hende eller bare et venligt ord. Karen havde ingen af delene.

Henrik talte tit med Karen om det. — Vi skal være glade, sae han; du skal være glad ligesom vi andre.

Karen gav ham ret og indrømmede, at det var galt af hende, som hun var, men hvad skulde hun gøre?

Du skal stemme i med os andre, Karen. Når du siger til dig selv: jeg er gnaven, så blir du aldrig andet end gnaven, men siger du: jeg vil være glad, så har du straks en vis udsigt til at blive det.

Så blev Karen god og roste Henrik for hans klogskab. Om aftenen morede de sig sammen med deres ny venner. Henrik var endnu mere lystig end den anden, og Karen gjorde forsøg på at være med. Den anden unge kone lo også, men hendes øjne var alvorlige, de passede på; Henrik så det.

Det er lige meget, tænkte han — jeg vil være glad, så meget jeg kan, trods øjne, der måske er ved at opdage mig, jeg vil more mig, for det ser ud til, at dette her liv ellers kan blive kedeligt nok. Hvad er en ung kone i min arm? Der gik en hjultand klaprende forbi, det var det hele.

Og du skal være god mod alle mennesker, sae Henrik til Karen, så er de gode mod dig, og du blir så meget gladere. Tal venligt til børn, så smiler de til dig. Kan man se noget smukkere end et barns smil?

Du har ret, sae Karen, — men hvordan kan man være venlig, når man er ked af noget?

29

Man kan tvinge sig. Tvungen venlighed kan ha held til at fremkalde ægte venlighed til svar, og så har man lettere ved det en anden gang.

Du er selv god, Henrik, og så er det ingen sag, men jeg vil se, om jeg kan komme til at ligne dig.

Henrik lo i stilhed; så klog var han nu, at det kunde se ud, som om han var god.

I det samme drejede de om et hjørne og løb lige på det andet unge par. Henrik så konens øjne på sig og fik sit smil skaffet væk, men hun havde set det; der var skræk i dem. De to mænd udvekslede larmende morsomheder, og så gik de videre hver sin vej. Henrik vendte sig og så tilbage. Hun hviskede noget til manden, og han svarede meget højt, at det vidste han ikke, og det forstod han ikke, og det kunde han ikke tro, og så grinede han, og hun hyssede. Hun så sig også tilbage, men hun fik ikke taget Henrik i at lure.

De to venner havde meget at grine sammen om, og det var den sidste dag som den første, men de to veninder havde endnu mere at tale med hinanden om, og det blev mere for hver dag. Når Henrik traf dem sammen, kom der et koldt hurtigt blik fra den ene, og Henrik læste en hel lang samtale i det. Lidt bag efter

kom Karens mørke, tunge øjne, de kunde også være ligesom undersøgende, men de skiftede og blev venlige eller fik en kold mindelse fra det, de to lige havde talt om.

Også dette blev de kolde blå øjne opmærksomme på, og Henrik tog det med, smilende og ikke let at forstå for en, der havde sat sig den opgave at regne ham ud. Til Karen sae han senere: Du skal ikke se på mig med kolde øjne, fordi der er faldet mindre venlige ord imellem os. Du skal ikke la en anden, der selv har kolde øjne, få den tilfredsstillelse at overrumple dig.

Hun er slet ikke sådan, som du tror, sae Karen.

Og du skal heller ikke, fordi dit sind er i uro, la hende slippe derind med sin nysgærrighed. Hun vil gærne med sine kolde fingre fiske i dit varme hjærte, — men du skal ikke la hende komme til.

Jeg har ikke — — begyndte Karen.

Du har for eksempel fortalt hende om vor trætte i morges; hun søgte efter den i mine øjne, da jeg kom til jer; og straks efter fandt hun den i det blik, du sendte mig. Man skal nok unde andre mennesker alt godt, men —

Da faldt Karen ham hæftigt i talen: Du taler stadig om at være god, men tænk på den hund, som du engang sparkede halvt ihjæl, eller tænk på den fattige dreng, der kom til din faders gård for at bede om et stykke mad — —

Jeg tænker netop på det, Karen, derfor gør jeg det ikke mer. Jeg taler venligt til alle og tvinger mig til at være god; du skal se, det blir til en vane. Men disse to ting skulde du ikke ha fortalt din veninde. Det var det, jeg vilde sagt: man skal unde andre mennesker alt godt, men du skal ikke skaffe en som hende dær de kolde fornøjelser, hun trænger til; hun finder alligevel fler end nok. Har hun sagt til dig: Hvad er der i vejen med din mand?

Ja.

Også til sin mand har hun sagt: Hvad er der dog i vejen med ham, Henrik? Jeg skal fortælle hende det, inden vi rejser herfra.

Henrik, du må ikke — — —

Det har jeg heller ikke i sinde; jeg vil kun fortælle hende om, hvad jeg har regnet ud.

31

Men du må ikke være for hård, Henrik.

Hård — er det sådan et ord, der først falder dig ind? Jeg vil være venlig og munter, det skal ikke være andet end en spøg; vi skal le ad det.

Nå ja, det skal I måske, svarede Karen og så på ham.

Hun tror ikke på spøg af mig, tænkte han. — Hvad mon hun egentlig tænker, og hvad skal det ende med?

Et par dage efter havde de pakket og skulde rejse, hver sin vej. Henrik fandt den unge kone alene og fik en afskedsnak i gang: Det var været en morsom tid, sae han, — og det var rart at være fri for det daglige slid, selv om man savner det. Vi to mandfolk er jo nok dem, der har moret os bedst, — men vore koner er vel ikke derfor misundelige på os?

Hun lo og sae: Nej, naturligvis, men der var en mistro i hendes øjne, som hun ikke kunde skjule, selv når hun lo.

Det mest kedelige, blev Henrik ved, — er, at du ikke nåede at blive færdig med det lille regnestykke, som du har spekuleret så meget over.

Der gik en stille rystelse igennem hende, hun røbede, at hun var straks med og sae, hun forstod ikke, hvad han mente.

Men hun løftede afværgende hænderne op foran sit flade bryst og så til siden som for at slippe bort.

Henrik stirrede hende leende ind i en krog: Nej, opgaven var for svær, skønt du ellers har løst en del i dit korte liv; din mand forstod jo ingenting, og hvad du fik ud af Karen, var jo ikke stort andet, end hvad du selv havde tænkt dig. Men nu er det vel bedst, du får så fuld besked, som jeg kan gi?

Nej, sae hun.

32

Ikke? Det vilde jeg være meget skuffet over, hvis jeg kunde tro, du mente det. Men når man har sådan en trang til at komme til bunds i sine medmennesker, så må man også kunne tåle at få den tilfredsstillet. Desværre må jeg fortælle dig, at du blir skuffet, for den hemmelighed, du har spejdet så meget efter, den er der slet ikke; så der er bare det, at jeg er klogere og hurtigere end du selv. Jeg opdagede dig, hver gang du skulde til at mætte dig i iagttagelse: Du lae stirre-baghold for mig, men jeg slap altid fra dig. Forklaringen på hele det underlige forhold, der er kommet imellem os, er en vis sympati, som jeg selv dårligt kan forstå, men vi er som skabt for hinanden. Det skal ikke være begyndelsen til at lokke dig fra din mand, bare et led i forklaringen. Det var det, nu vil jeg hellere fortælle dig noget om dig selv. Jeg vil som din faderlige ven — for i klogskab er jeg din fader — gøre dig opmærksom på, at du er inde på noget galt, som du ikke vil få glæde af. Du er bestemt til at være kvinde, i stedet for opøver du dig til at blive en slange, en lille klog slange med hårde og klare blå øjne; dine medmennesker er dumme eller glade fugle, du sætter dine øjne på dem, så de stivner. Selv din mand føler det; han er en troskyldig, tam andrik, skabt til altid at svømme oven på og aldrig flyve ret langt; du ser på ham, så han hverken kan rappe eller plaske, og du finder ham ikke mindre latterlig for det; men har du aldrig tænkt på, hvad det kan ende med? Min kone har du fortryllet, så hun betragter dig som sin bedste veninde; du ser tværs igennem hende, at hun ikke er noget for dig, du har fået nok, og det er dit udbytte. Sådan ser du på mennesker, du trækker en vis kundskab ud af dem, den er ikke helt forkert, menneskene er vel ikke særlig meget værd, men skal man ernære sig af 33 deres sjæle på din måde og efter din hunger, så blir det gift for en selv. Mig begyndte du at stirre på ganske uden forbehold, som om det var givet, at du med det samme havde mig i din magt, men her mødte du et blik, der ikke var dine sædvanlige fugles, og du blev forskrækket, og her står du foran mig selv lammet og magtesløs, fortryllesen er vendt om mod dig selv, så du ved, måske for første gang, hvordan du virker på andre. Men nu kommer jeg til det, jeg egentlig vilde sige: Tag dit hjerte med i dit blik, ja du skal ikke smile over, at netop jeg taler sådan, jeg ved, hvad der er mest rigtigt. Se på menneskene med et blomsterblik, så står der roser og forglemmigejer om dem. Er menneskene ikke sådan? Det er ligegyldigt, det er ikke menneskene, du skal lave om, det tror jeg heller ikke, man kan, men dit syn på dem. Sådan ser din mand, og han er glad, men blir du ved som nu, så ser han dig en dag som den, du med tiden kan udvikle dig til: en lille grå støvet trolde, med et blåt glasblik, som han og alle andre vil gå langt uden om. Du tror, du er på spor efter sandheden; men selve din misfornøjelse viser, at du tar fejl. Du skal ikke blive rørt over, hvad jeg siger, det er jeg ikke selv, men bare indrømme, at jeg har ret. Eller står du dær i stum hårdnakkethed og holder fast ved, at jeg er ond, fordi jeg har afvæbnet dig og ikke benytter min magt med tilstrækkelig mildhed? Nej, du ved godt, jeg har ret; det er det, der gør dig lam, at din selvret for en gangs skyld falder dig ud af hænderne. Forstå mig, det kan du. Er du virkelig ond, og kan din ondskab sejre over din forstand, der er god nok? Der vil komme en krig mellem de to, og sådan som du er, vil den ene part sejre fuldstændigt. Den dag, du har udfaldet, vil du tænke på mig, og du har ikke den undskyldning, at du ikke vidste. Selv 34den værste djævel, når han vidste fuld besked, vilde spille den komedie at være god i håb om, at komedien en dag vilde blive til virkelighed, og du er jo ikke nogen djævel, bare et fordrejet lille menneske, der kan rette sig. Er det ikke sandt?

Hun hvæsedde i et gisp: Gå din vej og lad være at plage mig mer.

Henrik lo godmodig: Det kan jo også være, at det er dig, der på en måde har ret. Menneskene er vel nok i det hele så store og hule tosser, at der er trang til en vis slags folk, der tar dem ind under deres nøgterne stirren, så de også selv kan få øje på deres tåbelighed og tomhed; jeg kunde for så vidt indrømme dig, at du har en mission, men hvis det er sådan, hvorfor hvæser du så afmægtigt ad mig i stedet for ganske koldt at vise mig af som en af de mange tosser. Sagen er den, at du føler det ikke som en mission, du vil ikke hjælpe på menneskene ved at blotte dem, du vil kun fylde et lille tomt hul i din hjærne, og du føler selv, det lar sig ikke gøre, for denne lille mave kan ikke blive mæt, den suger og sluger og er lige sulten, og tosserne, som ikke let forstår noget, de ser dog, at du kun arbejder for dig selv; du er ikke god, hvad en tosse aldrig synes om, men du er ikke engang egenlig klog, og de går uden om dig; du står på marken som en slange forvandlet til en pind, kun de to døde øjne lever, men de har ingenting at se på; slangen må stirre på sig selv. Ja ja, hvæs nu engang til og giv mig ret; jeg vil gerne ha ret og lov til at gøre folk klogere. Skulde det være så svært? Farvel, og glem ikke, hvad jeg har sagt.

Henrik slap endelig hendes blik og fik fat i en hånd der lå livløs i hans. Hun så ud, som om hun skulde ha fremmed 35hjælp til at komme ud af den krog, han havde trængt hende ind i.

Mærkværdigt, tænkte han, — at det lille kolde kryb kan ligne mig så meget. Her er noget, jeg ikke forstår.

Da han mødte Karen, gav han sig til at le, men det var et sekund for sent; Karen løb hen til ham og greb ham i armen.

Hvad er der sket, Henrik? Har du sagt noget til hende?

Ikke andet end spøg, men hun forstår ikke spøg. Det er uheldigt med den mand hun har, synes du ikke?

Hvor er hun? Jeg vil ind og — — ind og sige farvel til hende.

Han forsøgte at få hende til at vente lidt, men hun rev sig løs.

En halv time efter stod han ved sin forspændte vogn og ventede. Karen kom, hun så meget alvorlig ud. De satte sig op, råbte et sidste farvel og kørte så. Karen sad tavs i agestolen og så på sin mand fra siden.

Henrik søgte efter en tanke, der passede til Karens standpunkt, og han fandt den. Han vendte sig mod Karen og sae smilende: Ja, hun har ikke kunnet fortælle dig noget, du er blevet klogere af.

Hun har slet ingenting fortalt; hun vilde ikke sige noget.

Så skal jeg sige dig det. — Han gengav hendes svar, idet han gemytligt tog Karen i armen: Du kan altså ikke selv tænke dig, hvad det er?

Nej, svarede Karen alvorlig.

Da lo Henrik: Jeg skal sige dig det, og det forklarer alt det, hun har spurt dig om og hendes stadige stirren på mig; hun er forelsket i mig. Ja, det lyder måske underligt, men 36den slags ting sker jo. Og lad os være enige om, Karen, at manden dog nærmest er et fjols.

Nu har jeg aldrig, — sae Karen. Hun holdt hans arm et langt stykke, mens de kørte, men hun sae ikke noget. Han så, at hun undertiden smilede, men imellem så meget alvorlig ud.

37

Henrik gik op og ned ad sin mark og såede; han vandrede i de samme træskospor som for halvtreds år siden, de var ikke til at se, men han vidste, at han gik i dem og brød sig ikke om at gøre noget ved det. Sæden faldt på de samme steder som den gang, for af hvad grund skulde den falde anderledes. Henrik tænkte på, hvor frisk det måtte være, om han nu var et bygkorn i stedet for et menneske. Tænke sig sådan at spire op som et nyt grønt strå, der skulde lære solen og regnen og vinden at kende — altsammen fra nyt; det var noget andet end at være et gammelt menneske, for hvem ingenting er nyt, hverken glæde eller sorg. Nu havde han for eksempel for tre dage siden begravet sin første lille dreng. Han havde sørget over ham en gang og kunde ikke gøre det om igen, men han havde måttet lade, som om han sørgede, det var ligesom at fremsige en bedrøvelig fortælling af bibelhistorien, som man ikke havde haft anden sorg af end den, at man skulde lære den uden ad. Han havde naturligvis grædt sammen med sin kone og tørret sine tørre øjne; hvad vilde hun ellers sige, men han havde rejst sig og var gået, før han egentlig skulde, og hun havde vist også set noget forundret efter ham, men han var nødt til at gå for ikke at komme til at le.

Nej, at være et bygstrå, der stod grønt mod den blå himmel i lyset fra den hvide sol. Å, han kunde tænke sig 38det så tydeligt, han kunde se farverne så levende for sig, skønt i virkeligheden alle farver for ham var grå. Sådan var det; her gik han og fremkaldte liv, selv død.

Sørge kunde han ikke, nej, men da han havde stået lidt ved det vestre gårdhjørne og grint, så han blev våd i øjnene, så kom han i tanke om noget andet, han kunde: trøste. Han gik ind og gav sig til at trøste Karen, der endnu sad og græd. Å han fandt på de sindrigste ting at sige hende; han blev ved og løb ikke tør, han var en ren fanden til at trøste, og han holdt ikke op, før Karen tørrede sine øjne og sae, at han havde i grunden ret, og hun vilde se at ta det mere fornuftigt, og at han var så klog og så videre. Han snakkede hende over, så hun rejste sig og gik ud i køkkenet for at ta sig noget nyttigt til; han selv gik i marken. Jo, han kunde tale om beherskelse i sorgen, ligesom han på deres bryllupsrejse havde talt om at være glad og om at være god. Der var bare det, at han snart ikke gad høre sig selv sige det mer.

Henrik såede og tænkte. Der var dog visse fordele ved at vide alt det, han vidste; han havde for eksempel hentet dyrlæge til den hjælmede ko en dag, før den blev syg; han havde sagt til dyrlægen: Koen fejler det og det; giv den, hvad medicin der hører til, og kom så igen i morgen. — Dyrlægen havde gloet noget vist på ham, men da han kom næste dag, var det rigtigt nok, som Henrik havde sagt. Koen kom sig, og han undgik det tab. Lige sådan havde han solgt sin hingst fjorten dage, inden den døde, og folk sae, at Henrik havde haft held med det som med alt andet, hvad han foretog sig. Han behøvede heller ikke at la sig snyde i nogen handel, og han kunde gå uden om klammerier, der ventede på ham; han fik ord for at være en klog og besindig 39mand. Folk havde respekt for ham, men de brød sig ikke om ham, han kendte alle de samme mennesker som før, men han havde ingen venner iblandt dem. Det lod til at være lige sådan hjemme; Karen brød sig ikke om ham; hun roste tit hans klogskab; hun bøjede sig under hans veltalenhed, når han formanede hende til at være god og glad, men når der var gået nogen tid, var hun ingen af delene. Han havde heller ingen tro til sin egen trøst, den vilde snart tabe sin kraft, men det var morsomt at være så klog, at man kunde finde på alting. Så var det jo kedeligt, at han ikke blev et bedre menneske, endskønt på en måde blev han det dog, eftersom de fornuftigste mennesker altid må være de bedste. Der var en lille

tanke, der drillede ham, selv om den just ikke betød meget: om en måneds tid vilde der en morgen komme tre bekendte kørende til hans gård; det skulde blive til kaffepuns, kortspil og stort pengetab; siden en ørefigen til Karen, og om aftenen vilde hun gå over til naboen og så videre. Det kunde sagtens undgås altsammen, han kunde la være at ta flasken og kortene frem; han kunde sige, han havde travlt og skulde i marken; han kunde finde på ti udveje, men de var allesammen kedelige, og han ønskede, han kunde finde en, der var morsom, og da han nu for alvor gav sig til at tænke over det, fandt han virkelig en morsom udvej. Det oplivede ham sådan, at han stod stille og lo, han kom næsten i godt humør og glædede sig til den Tirsdag morgen, da Hans og Kristian og Jens skulde komme.

— Den følgende måned gik langsomt for ham, men den fik dog ende; en morgen kom Hans og Kristian og Jens kørende i Hanses vogn. De blev godt modtaget, kaffe og brændevin kom på bordet. Karen lavede ganske vist et surt 40ansigt, men Henrik smilede venligt til hende og klappede hende på armen, skønt det ikke hørte til; hun skulde ikke være ked af det.

Den første omgang var drukket; kortene kom frem til firkortmis. Henrik vandt straks; han vidste at Hans holdt hjærter es, og kunde altså gøre ham bet; han huskede fra sidst, at Jens i anden omgang sad med fire trumfer, han mældte pas og slap for at blive bet sammen med de to andre. Han huskede hver gang missen og kunde ta den eller la den ligge, som det passede bedst. Da klokken slog elleve, var Hans og Kristian og Jens blankede af og spillet dermed forbi. Men de var velhavende, unge bønder og tog sig det ikke nær; de fik en god frokost, og så kørte de.

Henrik stod og tømte sine lommer på chatolklappen, da Karen kom ind til ham. Der var mange penge, og han talte dem med rystende hænder.

Vil du se, hvor meget jeg har vundet? sae han og pegede på dyngen der lå foran ham, sedler og metal imellem hverandre, og idet han drejede hodet, for at møde Karens blik, så han i stedet for sit eget billede i det store spejl, det tomme billede af et menneske, pegende på en uordenlig bunke af papir og sølv, der måske selv kun var et skin, der kunde forsvinde i næste øjeblik, og over for spejlbilledet stod han selv, en indbildning af et menneske, der ikke havde nogen sikker fornæmmelse af at være til, men følte sit liv som et tomt spejlbillede og af hvad?

Men han så et endnu mere levende billede af sig selv end det i spejlet, og det var i Karens øjne: rædslen i hendes blik afspejlede, hvad hun følte; kun rædslen var i dette øjeblik ikke nogen indbildning; kun dens spejlbillede i Karens øjne var en virkelighed.

41

Karen så ned på pengene: Hvad er der? spurgte hun dumt og måbende.

Han skød alle pengene over til hende: Vil du ha dem?

Hun svarede ikke, hun rykkede baglæns ind i krogen; hun mindede ham i dette øjeblik om en anden kvinde, han havde trængt afmægtig ind i en krog, en, der dog var mange gange stærkere end Karen.

Vil du ikke ha dem? gentog han leende; — pengene er sgu gode nok; de kommer lige fra lommen på Hans og Kristian og Jens.

Hun bevægede munden, men svarede ikke. Han vendte ryggen til hende, for at hun skulde slippe fra ham, hun gik til vinduet og så ud, det var også det eneste sted, man kunde holde ud at se hen, når man vilde undgå synet af pengene, af spejlet eller af hinanden.

Henrik tog en arbejdsstrøje på og gik ud. Han var ikke fuld, men glad: Ha, ha, ha, han lo, da han gik over gården; fra i dag begyndte der altså et nyt liv, og det skulde man være glad ved.

Han tog en greb og gav sig til at smide møg ud af hestestalden. Arbejdet gik rask, Henrik var stærk og havde et godt gammelt tag i tingene. Snart lå der en stor bunke uden for stalddøren, med strået strittende frem mellem hestepærerne. Henrik så på det og kom igen til at le: Nå, noget har jeg jo drukket, sae han fornuftigt til sig selv, mens han tørrede sveden af sin pande; det er det, der gør, at dyngen minder mig om de penge, jeg lige har vundet.

Hvad ler du ad? spurte Karen, der kom forbi på vej ud i haven.

Henrik tog sig i det: Å, jeg ler egentlig ikke. — Han tænkte, at den latter skulde hun helst ikke ha hørt.

42

Nå, jeg syntes det lød sådan, sae Karen og så hurtigt hen på ham; så gik hun videre efter sin kruspersille.

— Ved aftenstid stod Henrik uden for sin gård og så på solnedgangen. Nogen glæde voldte det ham ikke, men her stod han altså, fordi det hørte til. Derimod kunde han glæde sig ved den bevidsthed, at han havde

ingen dumheder gjort, og han vilde altså heller ikke trække andre med sig på samme vej; det var dog noget, det var just ikke hans højeste ønske; ønsker havde han overhovedet ikke, det kunde ikke nytte ham noget, for han fik dem ikke opfyldt. Han ønskede derfor heller ikke, at han endnu var forelsket i Karen, lige så lidt som at hun skulde bryde sig om ham. Alligevel vilde det jo nu komme til at gå noget anderledes med dem, da han ikke havde slået hende.

Dær kom Karen ud gennem porten og gik op mod alleen.

Ja saa. Henrik gav sig til at fløjte ganske stille for sin egen fornøjelses skyld og gik hen imod hende. Han vilde ikke holde hende tilbage, for han var ikke skinsyg; hun skulde få lov til at gå, og det hele måtte for ham gærne udvikle sig, sådan som det var bestemt. Det var altså ikke for lussingens skyld, at Karen var gået fra ham, det var tilfældigt, ligesom det at hun havde truffet naboen og efterhånden var blevet hængende ved ham.

Han stansede Karen ved det første træ og sae: Nå, du skal nok ud og gå dig en lille aftentur.

Ja, sae Karen og gav ham et kort sky blik og vendte så igen ansigtet mod vejen og den vestlige aftenhimmel. Den var stor og lys; der var god plads til hvile for Karens forskræmte øjne.

Henrik sae: Hvis du træffer Jesper, så kan du hilse ham, men du skal ikke snakke altfor højt med ham; man skal 43ikke volde dem altfor stor glæde, hvis lyst det er at lure. Ja, ja, god fornøjelse; jeg kunde gærne ha gået med, men jeg skal ind og smøre fjedervognen, så jeg har ikke tid.

Nej, sae Karen lettet.

Nej, gentog Henrik og lo. — Du kan nok gå alene for en gangs skyld.

Henrik sad alene i sin dagligstue og røg tobak. I aften skete altså begyndelsen; om et par aftener kom fortsættelsen, så om en god tid kom der igen lidt til; det skulde gå langsomt. Det skulde gå med forfærdelig langsomhed; først om et år skulde de hver for sig begynde at tænke over det; om endnu et år skulde de tænke over det i fællesskab, og så var der endda et stykke igen, inden det blev til alvor. Det var latterligt at tænke på, men under Henriks latter vandrede hans skinsyge i sit gamle spor, ikke levende som en virkelig skinsyge, men vissen og grå som en overlevet genganger, der går sin natlige vanegang på de gammelkendte steder. Henrik hilste på spørgelset, stadig rygende, og tænkte: Du kan ikke gøre mig bange, jeg har flere af din slags.

Men det andet med Karen og Jesper var forbandet langsomt og kedeligt at tænke på; skulde han dog ikke gi det gamle hjulværk et skub, så det kunde forlyste ham med at løbe løbsk?

En aften på slutningen af sommeren, da han igen sad i borgestuen og røg, kom Karen ind fra en af sine ture; det gik såmænd ikke tit på med dem, men de kunde undertiden trække noget længe ud, og det var tilfældet i aften, det var lidt over sengetid. Da Karen så ham, skulde hun efter sin sædvane til at gå ud af stuen igen uden at sige noget, men Henrik tog piben af munden og sae:

Vent lidt, sæt dig ned; jeg vil sige dig noget. Nej, sæt dig 44 hellere, det kan gærne blive lidt langt. Jeg vil nu sige — jeg begynder med at anta, at jeg er dreng, og jeg ser et æble på en anden mands træ, som jeg får lyst til, men jeg går forbi; jeg ser det næste dag og går forbi, men først står jeg stille og siger til mig selv, at det æble vilde jeg ta, hvis jeg turde. Sådan går der en lang tid, og en aften kommer jeg forbi mit æble, som jeg kalder det, og kan ikke se det, men jeg ved nøje, hvor det hænger; der er ingen, der kan se mig, jeg rækker op og tar det. Jeg gør langt om længe det, som jeg lige så godt kunde ha gjort straks. Hvad fordel har jeg af at vente? Min samvittighed er mere medtaget, end hvis jeg havde taget en rask beslutning den første dag. Vel, lad os nu sætte, at du — nej vi kan lige så godt ta mig selv: jeg går ud en aften og møder min nabos kone; vi snakker, vi synes godt om at snakke, og så godnat. Vi mødes en anden gang, vi synes mere godt om at snakke, men godnat. Efterhånden aftaler vi — jeg vil ikke sige aftaler, men vi træffes efter overlagt tilfældighed og synes godt om det; det tar til, men langsomt; vi begynder at få ond samvittighed, men langsomt; vi blir ved alligevel; vi ser det går vistnok galt, men vi synes godt om udsigten til, at det går galt; samtidig har vor samvittighed det ikke godt, vi piner den langsomt og overlagt, vi gør ikke noget, men vi tænker på det; vor samvittighed render forud og tænker længere end vi selv. Se altså nu: Kunde vi ikke lige så godt ha taget det hele i en snup, ikke den første aften vel nok, men den syvende for eksempel, da vor samvittighed havde givet sit første livstegn? Når man ikke ved, om man har lyst, så har man lyst; når man har lyst, kan man lige så gærne springe som kravle. Tilmed vælger vi netop aftenen. Aftenen er god, og vi gør den hver gang længere og 45synes godt om det, aftenen er lang og sød, vi forbedrer den stadig, og stadig lader vi som ingenting, fordi vi er langsomme af os, men vi kunde lige så godt straks sige til hinanden: sådan og sådan; aftenen er tilmed mørk; ingen ser os, skaden er lige med et sket, vi synes godt om skaden og ser bag efter, at den var ikke til at undgå, og den tid, da vi undgik den, synes os nu spildt. Jeg mener altså: man kan lige så godt straks sætte fart på, det forstår du nok; og det med aftenen forstår du mer end nok, du holder jo selv meget af aftenen. Ja. Det var det.

Karen rejste sig stirrende og udbrød: Er det da fanden selv, jeg er gift med?

Så løb hun ud af stuen. Han hørte hende bære med dyner og sådan noget; hun redte til sig selv i gæsteværelset.

Henrik morede sig stille. Så kom der da lidt gang i det.

Skinsygens spøgelse kom vandrende imod ham som en anden maskeradefigur.

Smid kappen, sae Henrik, og det skete.

Det var det, jeg vidste, mumlede han; — der var ikke andet end tørre knokler under.

46

Henrik besøgte en genbo, der var ved at bære korn fra loen op på loftet. Han fulgtes under fornøjelig snak med genboen fra loen til loftstrappen, så ham gå op, hørte ham vælte kornet af og fulgtes med ham tilbage til loen; det gentog sig ti gange. De mange kræfter snakkede genboen ikke om, men den elfte gang kunde han ikke la være at stå temmelig længe ved loftstrappen, mens han fortalte en morsom historie færdig; så gik han op ad trappen endda lidt raskere end før. Henrik lo og råbte efter ham: Farvel, Søren, og hav det fremdeles godt med dine mange kræfter, — og der kom et leende svar tilbage fra trappen.

Henrik traf en bekendt, der fortalte, at han var gået i kompani med en anden mand om en stor forretning; de skulde bægge to flytte til hovedstaden, og de skulde tjene mange penge; de skulde leve med, det skulde blive noget andet end det liv her på landet. Henrik hørte smilende til, og da den anden var færdig, sae han: Vi ses igen om tre måneder; så vil jeg høre mer om de mange penge, du har begyndt at tjene.

På sin vej hjem fra møllen fik han en ung pige op at køre; de kendte hinanden fra skoletiden, og hun fortalte, at hun havde fået en kæreste; hun var så fuld af det, at hun måtte tale om det; han var så klog og så god, at der var ingen ende på det. Henrik lod hende tale uden at afbryde, og da de var kommet til det sted, hvor hun skulde af, sae han 47leende: Næste gang vi ses, må du endelig fortælle mig noget mere; det var første kapittel af din roman, jeg er spændt på fortsættelsen.

Pigen lo tilbage og gik nynnende videre. Henrik så efter hende, hun strålede i alle forelskelsens farver som en blomst mellem det grønne og solen, en stor glans, ja en stor indbildning i blomst.

Tre måneder efter besøgte Henrik sin genbo og fandt ham sengeliggende; ryggen havde fået et knæk, og der var ikke udsigt til, at han vilde komme sig.

Genboen sae: Du lo den dag du sae farvel til mig ved trappen op til kornloftet; hvad lo du af?

Jeg lo ved at se dig ødsle med dine mange kræfter; alle, der har meget af en ting, ødsler med det og gør løjer med det, som om det var ingenting; det gjorde du også selv.

Den syge sae stønnende: Det synes jeg ikke, er noget at le af.

Jo, menneskene er desværre mest til at le af. Nu ligger du i din seng skæv og krum og tænker med alvor på det, som du dengang lo så meget af. For tre måneder siden stod du rank og ret med din sæk på nakken og syntes, du fejlede ingenting. Noget fejlede du dog; dine tanker var skæve og krumme, som din ryg er nu. Du har fået dine tanker rettede, men det kostede en brækket ryg. Du kunde ha fået det for mindre, men menneskene er skæve og gale, og de vil være det, de vil ikke ha to gode ting på en gang: en ret ryg og en lige forstand, de smider det ene væk, og så klager de endda. Men i stedet for alt, hvad du har tabt, har du fået en ting, der er meget værd: taknemlighed for det tabte. Ellers er taknemlighed ikke nogen meget holdbar følelse, men gælder den det, der er tabt, kan den vare 48sin ejermand ud. Den trøst har du: du er blevet bagklog og bagtaknæmlig, du har to solide ting at tære på.

Den syge vilde i sin vrede gøre en bevægelse, men han havde at ligge stille; han sae med rystende mund: Du er en dårlig trøster; du kan gå din vej.

Henrik gik. Han mødte sin bekendt handelsmanden, der var flyttet fra egnen og nu var kommet tilbage som en ruineret mand.

Hvad lo du af? spurte han, — den dag jeg sidst talte med dig.

Henrik svarede: Det var ikke dig jeg lo af, men en tanke, der faldt mig ind; jeg kunde ha advaret dig og sagt: Tror du ikke, det går galt? Du vilde ikke ha taget mod min advarsel, og nu bag efter kunde jeg ha mødt frem med nik og selvhævdelse for at sige, som enhver anden vilde ha sagt: Dær kan du se; hvad sae jeg? Hvem fik så ret og hvad man sådan plejer at sige. Men jeg bryder mig ikke om at ta et stik hjem; jeg spillede slet ikke ud, men mældte pas og lod dig ta den bet, der ventede på dig. Er det nu ikke komisk, at folk kan

være så forskellige? Den ene er for ivret efter at komme galt afsted, han er et helt mirakkel af tåbelighed; den anden er så besindig, at han ikke gider lukke sin mund op for at få ret over sin nabo, hvilket dog er noget af det, folk sætter højest næst efter at få deres vilje. Men vi er ikke dermed ved enden af det komiske. Hvem af os to har folk på sin side? Det har du. Dig griner de af, dig snakker de om, dig holder de af, og når der er gået en tid, vil de beundre dig, for du var en rask mand. Sådant er menneskene; de bedømmer deres medmennesker med hjertet; forstanden bruger de væsenlig kun, når de skal snyde eller hævne sig.

49

Handelsmanden stod og trippede for at komme til at afbryde; så fik han endelig sagt: Men når du vidste, det gik galt, hvorfor advarede du mig ikke?

Jeg kunde ha advaret dig; jeg har før påvirket folk til det, de ikke havde tænkt sig. Så havde vi haft det komiske tilfælde, at du havde siddet her som en velstående mand og båret nag til mig, fordi du havde fulgt mit råd, og når dit nag var blevet gammelt nok, vilde du ha gjort dig fri af min påvirkning og gjort din dumhed alligevel; også det vilde ha været komisk. Nå, men det er altsammen perler for svin, hvilket er en mådelig morskab.

Jeg vil ikke høre på dig længere, sæ handelsmanden vred; han vendte sig og gik.

En sen aften, da det var mørkt, mødte Henrik pigen, der gik ud for at drukne sig. Han greb fat i hende og spurte: Hvor skal du hen?

Pigen skreg højt af angst og råbte: Hvad vil du mig?

Jeg har dit løfte om at få mer at høre af din roman; jeg ser, det går mod enden af sidste kapittel. Fortæl mig lidt om det, der ligger imellem.

Pigen sank sammen under hans hånd som et hjælpeløst barn: Du lo, sæ hun, da jeg stod ned af din vogn den dag. Hvad lo du af?

Jeg syntes, det var morsomt, du var så glad. Du lo også.

Det var ikke derfor, du lo. Jeg blir ved at huske din latter.

Det var ikke alene derfor, jeg lo. Jeg måtte jo med det samme tænke på, at det kunde gå galt.

Var det da noget at le af?

Ja, når man tænker det til bunds. Sæt at jeg havde prøvet på at svale dig lidt ved at sige: Er du nu helt sikker? Husk på, det går dog undertiden galt, og du kan aldrig vide, om netop du og så videre. Så vilde du ha leet og måske skældt ud og ikke ladet dig belære. Et lille barn, der kommer i skole, lærer altid noget dels med lyst, dels ved tvang, men et voksent menneske, der blir sat i livets skole, vil ikke la sig belære, for lysten er der ikke, og hvor skal tvangen komme fra. Det er på den måde, vi blir klogere med alderen, det kan man godt le af.

Det kan jeg ikke, sæ pigen grædende; — jeg synes, det er sørgeligt.

Nej, vist så, det er ikke så lige en sag at smile til spanskrøret. Du har rendt efter noget, der ikke var til, for dig altså; nu søger du efter det, som du kan finde på enhver mark. Men der er dog noget meningsløst og komisk i det; gå med mig hjem, så skal du se, du vil engang komme til at le af det. Du gik efter kærligheden; den var en regnbue, en stor åben port, som var smuk at se til og havde god plads til at komme igennem; du mente, det var en port, der førte ind til lykken, men porten flyttede sig, da du gik hen imod den, og hvordan skulde du så komme ind i landet bag ved? Så bedragerisk en port kan lykkens regnbue være, først lokker den, så flytter den sig, men blir ved at lokke; tilsidst går den helt sin vej. Se alt det forstår du let nok nu, men vilde du ha forstået det for tre måneder siden? Vilde du ha kaldt mig din velgører, hvis jeg havde fået dig til at forstå det? Ja, det siger du måske nu, da du skal ud for at lede efter et vandhul, der er en anderledes solid port, og som ikke flytter sig for den, der vil igennem. Men som sagt, gå med mig hjem og bliv til et menneske; lær at tænke over, hvad der er sket og — — —

51

Pigen rev sig med hæftighed løs og råbte: Jeg vil ikke med dig hjem. Gå din vej, og la mig være.

Du vil ikke med mig hjem? Du velsignede engang den regnbue, der ikke var til; velsigner du nu også det vandhul, om hvis tilværelse der ikke er nogen tvivl? Du er altså ikke et fornuftigt menneske, men et tåbeligt æventyr, der begynder muntert og ender galt, og folk, der hører det fortælle, vil beundre det og sige: det var et dejligt æventyr, lystigt og sørgeligt, sådan som et æventyr skal være, og du siger i grunden det samme selv, siden du vil gøre ende på dit liv, mens det endnu er et æventyr; det kunde jo næmlig også blive til noget andet, men — — —

Henrik talte ene i mørket; pigens fodtrin lød en kort tid i hans øren, så døde de hen og han så eller hørte ikke noget mere.

Men folk talte mer og mer om ham, og mange sae: Han er djævelen selv.

52

Henriks kone forlod ham. Det skub, han havde givet hendes skæbne, virkede, som han havde tænkt sig: forståelsen mellem hende og naboen udviklede sig rask og de blev gift, så snart det kunde ske. Henrik slog ikke Karens ny mand til skamme; som en nådig gud lod han dem få en bedre skæbne, end der var tiltænkt dem; den blev på en måde ny og lagt i deres egen hånd; ikke en fordærvet ryg og krykker, men en hel mand og det ene barn efter det andet; tilfredshed muligvis flere børn og et langt liv, det var, hvad man kunde forudse, men som en overlegen gud lod Henrik det værktøj, han havde skabt, passe sig selv. Rundt om ham levede genboer og naboer, slægt og bekendte i al den gamle gentagelse, dog undertiden forstyrret af den omstændighed, at han selv, djævelen, sad på sin gård imellem dem og ikke i tugthuset. Men bare han kom lidt væk fra den forstyrrende lille plet, så han alt det gamle rulle sig op. Han kunde forestille sig det morsomme i at gi et menneskes skæbne et skub og se den blive til noget andet. Ved et ord kunde han gøre en til en rig mand, en anden til en stodder; han kunde så tvist og afstedkomme forlig på steder, hvor han kendte jordbund derfor, han var selv herren over det hele, han var sin egne gud, men ingen vidste det, skønt de syntes at ane det. Han sad midt i det som en gud i sin himmel, der har taget sin hånd tilbage og vilde ikke gøre flere undere. Velstand eller stodderskab, tvist eller forlig, det er kort, man blander og gir; kortene er de samme, selv om de vandrer; hænderne, de går fra og til, er forskellige. Men den rige er ikke glad, stodderen går måske og ler; de, der forliges, spytter på hinanden af væmmelse, og de, der strides, holder hinanden i ånde og kan ikke undvære hinanden. Når man ved alt det, så ved man også, at forudsigelser er spildte ord, og mirakler er til ingen gavn. Han havde gjort det for en gud så lille og latterlige mirakkel, at få de to gift et par år før deres egenlige tid; så begyndte de at skændes så meget før; han hørte, at Karen sae sin ny mand onde ord, og da han ikke hang på to krykker, havde han krop, så han kunde svare hende.

Henriks eget liv var nu drevet ind i ny baner; hans tanke gik jævnlige til tugthuset og dvælede ved en fanges forholdsvis lykkelige time, når han kommer ud og får himlen at se, men ellers drev han med sindsro om i det ny, der til at begynde med så meget havde forskrækket ham. Ikke noget at være forskrækket over, det var nyt, det var gammelt, ligesom man vilde ta det; frem for alt, det var ligegyldigt.

Folk talte ikke til ham, og de gik uden om hans gård, men når han stansede nogen og gav sig i snak, var det ham, der var den stærkeste; den anden kunde ikke gå, før Henrik gav slip; hans blik gjorde folk uhyggelig til mode, men bandt dem. Undertiden kunde de spørge ham om noget, da de vidste, han var klog, og han morede sig ved at gi dem lange og kunstige svar, så de gik forvirrede bort og måtte gå og tænke over det. Sagn om, hvad han sådan havde sagt, kom undertiden tilbage til ham selv. Men de, der havde talt med ham en gang, gik langt uden om hans enemærker for ikke at møde ham anden gang.

54

En mand, som Henrik oftere talte med, var præsten. Præsten skulde jo helst se til alle sine sognebørn og kunde da ikke gå uden om Henrik. Det begyndte med avlingen, men Henrik førte talen hen på religionen, og da præsten havde hørt og navnlig set lidt på ham, sae han:

Du tror ikke på Gud, Henrik.

Jo, jeg ved, at Gud er til.

Nå, du ved det; så er du klogere end jeg, der bare tror det.

Det kan godt være, jeg er klogere, svarede Henrik smilende. — Jeg har måske ikke just en tro som præsten, men jeg ved, Gud er til.

Siden du er så klog, ved du så ikke mere end det?

Jo, jeg ved mere. Gud er det første hjul i verdensdrevet, han har sat de andre hjul i gang, men nu lar han værket gå, og drejer ikke selv med. Gud er et løst hjul i maskineriet, og har ingen glæde ved at dreje rundt sammen med det.

Har Gud ingen glæde af det, Henrik?

Nej, for Gud keder sig over at gå rundt i den samme omgang. Men han har heller ingen glæde ved at stå stille.

Du forbavser mig, Henrik. Vil du så sige mig, hvad Gud har glæde af?

Af ingenting.

Og hvor har du den visdom fra?

Det kunde jeg svare på ligefrem, men jeg vil hellere forklare det ad en omvej. Der står i bibelen: Alting er gentagelse og forfængelighed; der er ikke noget nyt under solen. Se det er ikke menneskelig tale, for mennesket lever kun en gang, og han kan i sit korte liv ikke få tid til at erhvæve sig et så dybt indblik i den gentagelse, der hører 55uendeligheden til, nej, den mand, der har skrevet det, har det fra Gud selv. Der er nået til ham et dybt og forfærdeligt suk fra den evighed, som han har rettet sin svage tanke imod; han har hørt Gud klage i sin uendelighed, han har opfanget Guds hemmelighed og overleveret den til os. Sådan er det. Præsten tror vel også selv, at bibelen er inspireret af Gud?

Du misforstår ganske det sted, du nævner, Henrik, for jeg skal sige dig, at — — jeg skal sige dig — —

Ja, jeg er færdig, og jeg vil gerne høre, hvad præsten har at sige.

Præsten begyndte at tale under Henriks uforanderlige smil, og da han tilmed ikke var forberedt, gik han i stå, inden han var kommet halvvejen. Han endte med at sige: Men du elsker ikke Gud, Henrik.

Gud elsker heller ikke mig. Af min slags, sådan som jeg engang var, kender Gud allerede millioner, og han ved, at vore skæbner, selv om de er forskellige, ikke kan volde ham nogen overraskelse; heller ikke han selv har i sinde at volde os overraskelser, da han har holdt op at gøre mirakler med os. Gud ser det hele gå i forskellig ensartethed, som det har gået i tusender af år. Der er ikke noget nyt under himlen. Er der nogen glæde ved det? Der står jo udtrykkelig med ord, der er kommet fra Guds egen mund: Det er altsammen forfængelighed og gentagelse.

Præsten rejste sig hovedrystende som for at gå; han kunde ikke samle sig til at svare; han stammede nogle ord om sin egen tro.

Henrik så smilende på hans hjælpeløshed og sae: Ja De er sikkert en lykkelig mand, hr. pastor; Deres tro står fast, og Deres tanker står stille.

56

Men du er ulykkelig, Henrik; du siger, du tror, Gud er til; i virkeligheden har du ingen tro. Du tænker og tænker; imens taber du din tro.

De mener, hr. pastor, at ligesom troen kan flytte bjerge, sådan kan tanken flytte troen. Det sidste har man i alt fald erfaring for; alligevel er min tro fast nok.

Er du ikke bange for, at Gud skal høre din formastelige tale?

Nej, Gud hører mig, men har hørt det samme så mange tusende gange før, at han vel vilde ønske, jeg kunde finde på noget nyt, men hvordan skulde det være muligt for et menneske, siden det er umuligt for Gud selv. Der er ikke noget nyt.

Præsten gik mod døren; jeg kommer igen, Henrik, vi må tale mere sammen.

Præsten lod ikke nogen vide, hvad han og Henrik havde talt om, men han kunde ikke helt la være at hentyde til det, og i et ubehersket øjeblik gav han Henrik navnet djævelens orakkel. Det blev gentaget og kom ud mellem folk, og de var villige nok til at gi præsten ret.

57

Henrik blev ensom på sin gård, hans folk vilde ikke blive hos ham, men turde heller ikke sige op; de bad sig fri en Søndag og kom ikke igen. Han fik vanskelighed ved at holde folk.

En dag da Henrik kom kørende fra byen, mødte han en pige, der lige var kommet ud af tugthuset, hvor hun havde siddet for barnemord og tyveri. Nu da hun var på fri fod, levede hun af rapserier og utugt.

Henrik holdt stille foran hende og sae: Jeg hører, du skal på arbejde; hvad synes du om det?

Hvad rager det dig?

Du kan lige fortælle mig, om du er glad for det eller ikke.

Gu er jeg ikke glad for det.

Så sæt dig op og kør med; du kan få plads hos mig, sae Henrik venlig.

Pigen så lidt på ham, så lysned det i hendes øjne, manden var jo ene. Hun kom op.

Dit tøj skal jeg hente en anden dag. Hvis du har mer end det dær.

Jo, vel har jeg det.

Nå ja, i de pjalter dær kan du vel heller ikke fange karle, jeg mener dem, der kan betale noget.

Hvad fanden er det du snakker om, din — — —

58

Henrik lod tømme synke, så hende ind i ansigtet og sae: Du bander ikke i hodet på mig.

Hun blev så hvid i sit ansigt som en lampekuppel; snavs, han ikke havde bemærket, blev synligt. Hun svarede i et åndepust: Nej.

Det viste sig, at hun hverken havde lyst eller duelighed til arbejde. Henrik sae ikke stort til hende, men han kom og så på hende, fra den ene side og fra den anden. Første gang blev hun gal og brugte mund, Henrik gik tæt hen til hende og sae: Har du ikke hørt, det er djævelen, du tjener hos? Så vogt din mund.

Han gik om hende og tvang hende til at arbejde, efter et par måneders forløb gik det af sig selv, og han havde en pige, han nogenlunde kunde være tilfreds med.

På lignende måde fik han sig en karl, straffet brandstifter og berygtet slagsbroder. Henrik tæmmede ham ved sit blik og ved fornuftige eller spottende ord. Henrik tog brådden af et rasende menneske i to omgange. Den første gik for sig i tærskeloen, hvor karlen drev i stedet for at bestille noget, og Henrik gik hen og sae noget til ham, myndigt som en, der er vant til at kommandere. Karlen grinede, Henrik smilede kun og tog ham ind under en stille hån, der snart bragte karlen over i det raseri, hvor han plejede at slå. Henrik åbnede halvdøren og kom inden for og drillede ham videre indtil kogepunktet. Karlen truede ham med sit plejlestøj. Henrik holdt hans øjne fast, mens karlen skældte ud og sigtede efter hans hoved. Da der blev ørenlyd, sae han:

Hvorfor slår du ikke? Har du tænkt over det? Du tør ikke; det er underligt hvad, for en karl som dig. Du kan ikke engang væрге dig, når jeg nu tar plejlestøjet fra dig, 59 og du kunde heller ikke slå igen, hvis jeg slog. Vel? Nå, det er du klar over. Du er en klud og ikke den karl, som du tror. Ha ha, du er en lille lavbenet hund, der dukker dig, når jeg ser på dig. Men du skal ikke blive ked af det; jeg skal gøre dig til et menneske og pille raseriet af dig. Nå, tag så fat på dit arbejde.

En anden dag kom Henrik ud på marken og så sin karl ryge pibe i stedet for at sprede møg. Han sae noget om det og fik skældsord til svar.

Henrik afbrød ham og sae: I dag skal du få lov til at koge alene, men for at det ikke skal falde dig for kedeligt i ensomheden, sætter jeg min stok her og hatten oven på; hat og stok skal på mine vegne høre på, hvad du har at sige. Når du har kogt af, bringer du mig bægge dele. Men du er måske færdig, føjede Henrik leende til; — ja så vil jeg sige dig noget, du har gavn af at høre: Jeg har i sinde at gøre dig til et bedre menneske; tugthuset venter på dig, men jeg vil føre dig uden om det. Har du hørt, de kalder mig djævelen? Nå, men jeg vil gøre dig til en helgen. Giv mig så hat og stok igen.

Juleaften sad Henrik alene på sin gård med karl og pige. Da de var færdige med at spise, sae han: Så synger vi en salme, det kan I ha godt af.

Han slog op i bogen til dem og sang selv for, de sang lydigt med bægge to, den ene falsk, den anden rent.

Hm, sae Henrik derefter, — nu kunde jeg jo godt holde en lille præken for jer. jeg kunde gøre det med udbytte, for jeg ved, at I plejer at tro, hvad jeg siger. Men jeg har præket for jer i handling nu i to år, idet jeg har gjort jer til bedre mennesker end I var, da I kom. Dersom I mener noget andet, så sig frem.

60

Karlen så op, men sae ikke noget; pigen gjorde lige sådan.

Hm. Ja jeg ved jo, at I plejer ikke at sige mig imod. Jeg behøver nu ikke at gøre en lang snak. Jeg har været en god præst for jer uden præken, og jeg vil ikke sige andet end: sådan var I engang, det ligger dær; sådan er I nu, det ligger her, og hist henne kommer så fremtiden, hvordan I skal være. Jeg kunde nu være en god mand mod mig selv og holde på jer, men jeg vil være god mod jer og slippe jer fri.

Karl og pige så på ham, ligesom bestyrtede; Karlen sae: Skal vi rejse? Pigen sae det samme, men uden ord. Henrik så grundigt på dem, han læste en tvivlsom skrift i deres ansigter. Så gik han videre:

Jeg har tænkt på at slå jer to sammen, det kan I ikke ha noget imod, når jeg gir jer et stykke jord at leve af. Jeg havde en tid tænkt på, at jeg selv vilde gifte mig med Marie — —

Pigen gav et sæt på sin stol og fremstødte et tyndt hm af usikker betydning.

Men så vilde Peter komme til at stå ene og måske falde om igen. Derfor altså. Og så jorden. I ved at østermarken er ganske god, men blir dårligt drevet; den kan I få, jeg skal også hjælpe jer til at få et lån i stand, altsammen på billige vilkår, for I ved jo nok, at selv om folk kalder mig ved et navn, som man ikke skal nævne en højhellig aften, så driver jeg ikke karleåger med mine penge. Hm. I kan altså forstå, at jeg ønsker at få glæde af jer fremdeles, bare på en anden måde. Hvad siger I til det? Ja, I siger naturligvis ja; hvad andet skulde I sige?

Henrik lå med sine lange arme ind over bordet. Hans ansigt, der tidlig var blevet blegt og fortrukket, vendte sig spørgende mod de to stumme personer; han så på dem med det blik, som blandt alle levende væsner kun de lavere dyr som køer og svin kan stå for.

Jo, sae så karlen — det, jo.

Og du? spurte Henrik til den anden side.

Pigen svarede med et gisp.

Henrik sae: Så er det dermed afgjort. Godnat, børn. Og jeg skal så ud og samle et par andre forstødte op. Og snak så ikke ondt om mig, når I kommer herfra.

Nej, godnat, sae de bægge to, og så gik de.

62

Præsten gjorde sig et ærende til Henriks gård. Hvad har du gjort, Henrik?

Hvad tænker præsten på?

Du har haft to folk i din tjeneste; jeg har hørt meget fortælle om dem, og jeg har glædet mig over, hvad jeg hørte; du havde gjort dem til ordentlige mennesker. Jeg har selv viet dem med en tak til herren og en venlig tanke til dig. Men i samme øjeblik de er kommet fra din gård og er blevet selvstændige, så er de blevet mere ryggesløse end før; det taler alle mennesker om, og de siger meget også om dig. Hvad har du gjort ved dem?

Jeg har gjort det samme, som Gud vilde ha gjort, ikke nu, men i gamle dage.

Du vover at sammenligne dig med Gud?

Hør, hvad jeg mener. Jeg har samlet to udskud op fra landevejen, for at gøre dem til bedre mennesker. Jeg tog dem med hårdhed, skønt jeg aldrig slog eller skændte; jeg kuede dem og gjorde dem bange for mig. Da de var kuede, var jeg venlig imod dem, dog slap jeg dem ikke af syne, og selv om jeg var borte, kunde de aldrig vide sig sikker for mig. De blev under mine øjne ordenlige og upåklagelige mennesker. Jeg forbedrede dem, og så gav jeg dem fri. Da de var blevet fri, blev de værre end før, som præsten rigtigt siger.

Så har du vel ikke taget dem med kærlighed, Henrik.

63

Hvis jeg havde taget pigen med kærlighed, vilde hun ha faret mig om halsen og siden beskyldt mig for vold. Hvis jeg havde taget karlen med kærlighed, så vilde også han ha taget mig om halsen, næmlig for at kvæle mig.

Jeg tænker ikke på den verdslige kærlighed — — —

Af kærlighed kender de to ingen anden. Nej, jeg har kun gjort, hvad Gud selv har gjort. Han har også undertiden taget sig af udskud, holdt det under sin hånd og sit blik, og så snart han lod sin hånd synke og så efter noget andet, var det udskud igen. Se jeg har nu to andre gående på min gård, en karl og en pige; de er allerede tæmmede, og i løbet af et par år vil de være bedre mennesker, men jeg ved nu, det vil gå dem, som det gik de to første. Jeg vil ikke mere; jeg vil slippe dem løs endnu i eftermiddag, måske blir de så mindre slemme. Jeg vil gøre det samme, som Gud nu gør.

Henrik, du bespotter Gud.

Jeg ser Gud. Med fast hånd og ufravendt blik kan mennesker holdes i ave, men så, siger Gud, er de ikke mennesker, men mine husdyr. Blinker jeg et øjeblik, siger Gud, så blir de til vilde dyr. — Men Gud har taget sin hånd til sig, og han lar menneskene regere sig selv. Heldigvis sker der så mange ulykker, at den troende, der har brug for at tale om Guds straffedom, har rigeligt stof at ta af; det kan den troende være glad for; han vil blive gladere, efter som tiden går.

Hvor har du disse talemåder fra?

Jeg har dem i alt fald. Jeg er klogere end andre; jeg kan ikke blive vred eller bange, jeg kan ikke føle nag eller skuffelse; jeg kan ikke komme til at ryste af for høj spænding eller for dyb slappelse. Derfor har jeg magt.

64

Har du glæde af din magt?

Henrik smilede: Der var vel større glæde ved at være Peter og rask til slagsmål eller at være Marie og gå ud og stjæle. At være præst på en gård og forbedre uden ord, eller at være præst i en kirke og forbedre med mange ord, bægge dele uden større virkning, det er der i hvert fald ikke megen glæde ved. Men vi ved jo, hr. pastor, at også Gud keder sig; det fik vi at vide allerede for et par tusende år siden. Det er ikke — undskyld jeg siger det så ligefrem — ikke folk af hans slags, der skal regere verden.

Præsten rystede på hodet, men han opgav at gi et præstesvar og sae: Vil du så ikke mere ta dig af dem, der er kommet på den gale side? Du kunde dog gøre noget godt ved at beholde dem hos dig.

Nej, det vil jeg ikke. Jeg ved, hvor meget ondt Peter og Marie har fortalt om mig; jeg bad dem om ikke at gøre det, da jeg vidste, at de vilde blive endnu mere forhærdede ved det.

Hvad vil du da så gøre, Henrik?

Jeg vil opsøge mennesker, der er altfor kloge, ligesom jeg selv, og se, hvordan de har det.

Præsten gik sin vej, skuffet og grublende.

65

Henrik kørte hen ad en ensom vej og så en kvindeskikkelse komme imod sig, som han syntes, han skulde kende. Hun så op og drejede i raskere gang om ad en bivej. Så kendte Henrik hende og drejede bag efter og var snart på siden af hende.

Sid op, sae han — og kør med; der er langt til mennesker her.

Han mødte et blegt ansigt og et par stive og kolde blå øjne. Henrik nikkede: Goddag igen; sid op, jeg kører gærne et stykke for en gammel kending.

Er vi kendte? spurte hun. Hendes forundring skjulte hendes usandhed så godt som et tyndt flor.

Henrik rakte hende en hånd og hjalp hende op på hjulnavet og videre; vi kendte hinanden ved omdrejningen deroppe. Eller skal jeg ogsaa lade forundret? Jeg kan bedre. Nå, har I det godt? Er manden stadig væk lige så glad som for ni år siden? Har I børn? Er De glade ligesom deres fader?

Ja, svarede hun stift og ud i luften.

Det ja, tænkte Henrik, består, når man opløser det, af ene nejer.

Han drejede om ad en markvej for at komme tilbage til hovedvejen. Det er vel bedst, vi kører videre derhen, hvor du skal? Med mindre det er ligegyldigt, hvor du kommer hen?

66

Ja, svarede hun tomt, hen i luften.

Han svarede med stor venlighed: Du gir udførlig besked; jeg behøver ikke at spørge om mer. Hun så forfærdet på ham og rejste sig i agestolen.

Bliv siddende, sae Henrik; — der kan ikke ske noget. Jeg er snaksom, men også dygtig til at holde mund. Jeg vender bare vognen, så kører vi hjem til mit, det er alligevel omtrent det nærmeste. Du har vel ikke mange bekendte på den kant, du var på vej til?

Jeg var gået vild, svarede hun.

Han sae lidt efter: Jeg har ingen kone, hun er gået, men ikke så langt, at hun gik vild; hun skræede lige over marken til en genbo. Hm; men du kan styre hus for mig.

Styre hus for dig? Er du fra forstanden?

Nej. Er det i dag, du er gået hjemme fra? For det er så frisk endnu. Jo, du kan styre hus for mig; der sker ikke noget. Jeg er ikke munter, sådan at jeg blir fornærmet, fordi du er modsat; jeg er heller ikke ond, sådan at jeg blir værre, selv om du er det. Jeg er ikke noget bestemt; jeg er medgørlig.

Efter lang tids tavs kørsel viste Henriks gård sig bag en bakke; han pegede med piskan: Den forfalder, for jeg har ingen folk; de vil ikke være hos mig, skønt de blir godt behandlede; de vil gærne sige ondt om mig, men har i grunden ingenting, de kan sige. Præsten siger, de kan ikke lide, jeg ser på dem; heller ikke min snak synes de om. Præsten siger også, jeg mangler et venligt blik og kærlige tanker. Nå, men jeg tænker, du kan ha det godt hos mig. Der er ikke meget at bestille, for jeg dyrker kun lidt af min jord; men det gør ingenting, for jeg har penge.

De kom hjem, og hun gik i arbejde med at gøre rent og 67siden lave mad. Da de havde spist, sae Henrik: Fortæl lidt af, hvad der er hændet dig, det vil gøre dig godt. Du er hærdet i modgang og stivnet af tavshed; du trænger til den slags bevægelse, der ligger i at snakke. Jeg snakker selv en del, det er mest enetale. Det er min eneste adspredelse.

Hun svarede ikke. Henrik røg af gammel vane, men der var ingen nydelse ved det. Røgen kommer frisk ud af pibespiden og vender besk og flov tilbage til rygerens næse, den udvikling gennemgår al tobaksrøg, kun ikke for Henrik, for ham var den hele tiden ens.

Endelig begyndte hun at fortælle; hun havde snart indset, at det vilde blive svært for hende at holde den mand ud; folk syntes, han var morsom; hun syntes, han var noget andet. Efterhånden blev han da også mere alvorlig hjemme. Så kom børnene, og han blev igen mere munter for at vinde dem, og han vandt dem. Med årene begyndte han at beklage sig over hende, og inden børnene var ret store, gav de ham medhold, så tydeligt som de turde. Hun kunde ikke holde det ud og sae, hun vilde gå. Hun hørte sine børn tale om det; den ene sae: mon hun går? Den anden sae: bare hun gjorde, — og så gik hun.

Hm, sae Henrik og bankede sin pipe ud. Han havde snart fyldt en skuffe i sit tobaksbord med vammel pipeaske. Den skulde en dag tømmes og fyldes igen; hvorfor? Hvad glæde er der ved at komme til resultatet vammel pipeaske? Henrik havde troet, at spørgsmålet var et symbol, der bare vedkom ham selv, men det dæmrede for ham, at han måske tog fejl; der var vist flere om det end han, bare i mindre mål.

Hm, ja, sae han husfaderligt, — så er det vel tid at komme til ro. Det var godt, du fik talt, nu sover du bedre. 68Her siger ingen noget til dig, fordi du er sådan eller sådan, og skulde du selv få lyst til at sige noget til mig, i mangel af manden, så gør det. Jeg kan hverken blive forbavset eller fornærmet. Jeg er altid, som jeg er nu, venlig. Det gode tror jeg ikke, der kommer nogen gavn ud af; det onde finder jeg ingen tilfredsstillelse i. Men som sagt. Godnat og sov vel.

— De to gik og talte sammen om dagene, og han fik efterhånden indblik i en skæbne, der var som et svagt genbillede af hans egen. Hun var med al sin kløgt og kulde kun et lille svagt menneske, men han lærte dog noget af hende, han blev for en gangs skyld et kendeligt lille stykke klogere, og glæden over den berigelse tændte for et øjeblik en kold ild i hans i forvejen kolde hjærne.

En eftermiddag, da koen var flyttet, og hesten havde fået sit foder, og der ikke var mer at gøre førend aften, sae Henrik: Lad os sidde lidt og snakke rigtigt om det. Du har selv tænkt meget, men har aldrig haft nogen at drøfte det med; jeg for min del kan dårligt forstå det, — men når vi er to om det, hm. Du har da altså i det mindste troet, du holdt af ham, men det gik over, for du skønnede ikke på ham. Deri havde du uret, han var en udmærket mand, og du har jo også set, at det var andres mening om ham.

Det var det ikke; men folk vil gerne ha noget at le af; derfor søgte de altid ham; han kunde jo selv le af alting.

Du dømmes ikke rigtigt. Jeg selv satte ham meget højt, både for hans humør og meget andet. Men det var uheldigt, han stod under dig i forstand. Men sig mig nu rent ud: du holdt dog af ham engang; var du så ikke lykkelig i alt fald en tid ved at være hans kone?

Nej, det var ingenting. Jeg havde håbet, det var noget.

69

Det var en dårlig begyndelse, og fejlen var din.

Kan jeg gøre for, at jeg er, som jeg er?

Så langt kan vi ikke komme ned; alle uheldige mennesker tror, de kan hente vand i den brønd, men den er tom. Det var en stor fejl ved dig; der er ikke andet at sige. Men så fik du et barn; var det ikke lykken, jeg mener, fandt du ikke i dit lille barn det, du hidtil havde savnet, måske opgivet?

Jo — — —

Det troede du en tid?

Ja, en tid. Mine børn vendte sig snart fra mig, og de blev tidligt uvorne. Kan nogen være lykkelig over at

se sine børn sådan?

Uvorne? De var vel bare glade?

Ja, sådan kaldte deres fader det; det kunde jeg ikke. Men det har du jo selv ingen forstand på.

Jo, jeg har. At ha børn er en lykke. Synes man ikke det, er der noget i vejen med en. Men du er et stakkels menneske; jeg synes, jeg kan se, hvad du fejler, men hvad der kan gøres for det, kan jeg ikke se.

Hvad fejler jeg da?

Henrik røg og så mod vinduet; solen skinnede ind, en gammel rødgul sol hang over det modsatte tag; den lignede en halvrådden gul georgine, der om efteråret stirrer ind over en vinduskarm. Henrik så det nok; rædslen stod også i hans sind, ikke levende, men stiv henne i et hjørne som et monument; han så til det og smilede med ringeagt, han var ikke bange for billeder. Rædselens hvide monument stod altid i sit hjørne og lod sig skimte, støvet i sit halvmørke.

Se, hvor kønt solen skinner ind; alting får liv, både dødt og levende, både brostenene og høns og duer, også røgen fra min pipe lever i solskinnet. Børn i sol er smukt, børn i røde 70trøjer siddende i grønt græs. Men ved du, hvad der er grimt. Det er solskin på en brandtomt. Svedne bjælker og tilrøgede rester af mure og bunker af grus i sol, det er satans hæsligt. Det kan ikke blive levende, og det er heller ikke dødt, for når man ser hen på det om et øjeblik, så har det forandret sig som en død, paa hvis ansigt skygger synes at vandre. Sådan er der enkelte mennesker, der har det: de er brændt fra fødselen, og solen burde aldrig skinne på dem.

Vil du sammenligne mig med et hus, der er brændt?

Nej, nej; dig forstår jeg overhodet ikke, men jeg tar et billede i flæng for at hjælpe mig selv til en slags forståelse. Nej. Men det besynderlige ved dig er, at det er ligesom ingenting har været nyt for dig. Du troede, du var forelsket i din mand; du havde ingen glæder haft før den tid, og du tænkte dig, at kærligheden var noget, men du var færdig med den i samme øjeblik, du fik prøvet den. Det var en oplevelse at få børn, troede du, men da du havde oplevet det, så var heller ikke det noget nyt, men gammelt som det andet. Du gik fra din mand, det måtte dog være en slags sorg, noget du ikke havde kendt før, men du gik ikke hen og druknede dig af sorg, nej, du gik med mig og slog dig meget fornuftigt til tåls. Det er gammelt altsammen, det skuffer dig, fordi det, der skal forestille noget nyt, på en måde er det gamle, der kommer igen. Denne her forklaring skal ikke forestille at være den eneste rigtige, men den er, hvad jeg synes, jeg kan tænke mig til.

Ja, det er vist meget rigtigt, men hvordan er du selv?

Jeg er, det kan du se, et forholdsvis tilfreds menneske: Karen er gået fra mig, og jeg kan ikke tænke mig at blive gift med en anden; jeg er blevet lidt menneskesky, men det 71går lettere for mig, end jeg havde tænkt. For resten forstår jeg nok dit spørgsmål; der har altid været noget særligt mellem dig og mig. Du stirrede sådan på mig i sin tid; jeg så også på dig, og du mærkede det. Jeg så allerede den gang, der var noget i vejen med dig, der gjorde dig forskellig fra andre; du følte dig opdaget og troede, det var mig, der fejlede noget. Jeg sae også noget om det, inden jeg rejste, og du tog dig det lidt nær; jeg var vel også for hård, jeg var ung og hensynsløs; siden er jeg blevet anderledes, som du selv kan se. Jeg er snaksom og ved at blive gammel; det er tabet af mit barn og af Karen. Men det var dig, vi talte om. Hvordan kan alting være gammelt, når man dog ikke har oplevet det før? Hm; har du nogen sinde hørt tale om, at visse mennesker kan ha to tilværelser? De har levet en gang, men de ved ikke af det, når de begynder på en ny tilværelse, alligevel kan de mærke, der er noget forkert; ingenting er nyt, de føler ikke den forundring over alting som vi andre; nå, men det er vel noget gammel snak, som man ikke kan tro på. Men der er også noget andet, jeg har hørt.

Hvad er det?

Hm, det lader til at more dig. Jo, man skal føle en vis angst, når begivenheder fra den gamle tilværelse gentar sig. Der skal være mennesker, der har den angst, og det skal være et tegn på at — men som sagt. Hør, det er da ikke noget, du blir ked af eller sådan?

Hun havde rejst sig: Har du aldrig selv følt den angst?

Jeg? Nej, men sæt dig dog igen; vi kan jo snakke om noget andet, hvis du ikke kan tåle at høre om gammelt overtro. Ved du, hvad jeg har tænkt på? Jeg vil ha noget selskab, jeg vil ha morsomme mennesker til gården; jeg kører til byen og finder nogen; jeg kender mange, og de kender 72fler. Så får du noget at bestille, og det vil adsprede dig, du er jo en virksom natur. Og så skal vi ha det morsomt, og jeg ved da, der er en ting, der morer dig, det er at lægge mærke til folk; jeg skal nok skaffe nogen morsomme figurer, som du kan se på. Ja, så er det besetmt. Jeg vil ligefrem ud og vaske vogn med det samme.

Henrik blev nogen tid i hovedstaden. Han traf adskillige mennesker, som han forbavsede ved sin indsigt, og flere af dem tænkte han på at byde med hjem til sin gård.

En af dem var en præst med religionsskrupler. Han spurte til Henriks præst der hjemme, om hvem han vidste, at han havde nedlagt sit embede på grund af religiøse betænkeligheder. Vidste Henrik noget om disse betænkeligheders art?

Jeg ved en del, svarede Henrik: — jeg har talt meget med vor præst. Det, han fejlede, var, at han var kommet til at tvivle om Guds kærlighed.

Det var en besynderlig tvivl, afbrød den anden.

Ja, besynderlig nok, men han udviklede den for mig med så stor skarpsindighed, at også jeg et øjeblik følte mig rystet.

Ja så; der er noget i det, De siger, der glæder mig, jeg havde troet, De var fritænker.

Jeg ved det; jeg kunde se det på Deres øjne lige fra først af. Men præstens tankegang var altså denne: Gud elsker menneskene og skal i al evighed blive ved med at elske dem, det er et paradoks. Det kan være tvivlsomt, om menneskene er det værd, men det er endnu mere tvivlsomt, om der gives et væsen, hvis kærlighed kan holde denne uendelige gentagelse ud. Tvært imod: Gud er træt af menneskene; det anede allerede hans udvalgte folk, inspireret af Gud selv, og når prækeren siger: Der er intet nyt under solen, så er det Gud, der taler; ellers vilde det ikke være rigtigt: for mennesket er alting nyt, kun for Gud er alting gentagelse og forfængelighed.

Se, det var summen af, hvad præsten udviklede for mig. Jeg indvendte, at vi mennesker ikke kan fatte Gud, altså heller ikke, at hans kærlighed er uendelig. Han svarede dertil: Et væsen, jeg aldeles ikke kan fatte, er mig til ingen nytte; jeg kan tro på, hvad der er ophøjet over mig, men ikke på et væsen, der ikke har noget mål til fælles med mig. — Det drøftede vi meget indgående, og præsten sae da til sidst, da han ikke kunde finde beviser imod mig: Så nødes jeg til at tro, at Gud er ikke til.

Stakkels mand, sae den anden præst; — så vidt er mine tvivl aldrig gået. Blev det så stående derved?

Nej; så kom jeg med mit sidste store bevis. Det kan ikke nytte, vi vil nægte tilværelsen af det, der ikke har mål til fælles med os. Husk på, sae jeg, — at uendeligheden er til, den kan ikke benægtes. Rummet er uendeligt, det er umuligt at fatte og kan dog bevises. Der skal en hård forstand til, for at den ikke skal springe ved sammenstødet med det uendeliges gåde. Tænkeren havde det lettere i middelalderen, da rummet var lukket. Nu er det sprængt, og mange hjærner vilde springe, hvis de med deres tanke forsøgte at lodde uendeligheden. Heldigvis for de fleste mennesker er rummet stadig lukket. Men uendeligheden er livets sande rædsel, den er det hårdeste paradoks, vi er stillet overfor; vi kan nægte alt andet: et liv efter døden, Guds tilværelse, ikke at tale om sjælens tilværelse, men det er allsammen, jeg havde nær sagt, kun småting, vi kan pille sammen og skrive tykke bøger om, men uendelighedens paradoks 75blir stående; vi finder den uden for vor dør; den begynder i vor urtehave mellem vor grønkål og persille, og strækker sig derfra så langt, at vi blir syge ved at tænke på det. Så kan vi ved doktorafhandlinger afskaffe Gud og sjælen; uendeligheden smiler ad os. Gud gør os ikke noget, fordi vi afsætter ham, han kommer ikke ned fra himlen og gir bevis for sig ved forfærdelige mirakler; sjælen plager os hverken mer eller mindre, fordi den er bevist ikke at være til. Men uendeligheden står der urokkelig som et tårn, den slår os med sin vælde og river os engang bort, hvorhen? Måske ind i uendeligheden selv.

Undskyld, sae præsten; jeg bliver ganske svimmel; vil De gøre en pause, mens jeg tænder min sigarstump og tænker mig lidt om for egen regning. Hm; tobak er en rar ting, når man skal tænke, men nu er det virkelig hændet mig, at jeg har tænkt så ivrigt, at jeg glemte at ryge. Nå ja; jeg forstår altså, at det var begyndelsen på et bevis vedrørende eksistensen af Guds kærlighed.

Ja; jeg var omtrent færdig; slutningen lød sådan: Her ser vi altså ned i en afgrund, der ikke i sig selv kan være os til glæde. Ved siden af ser vi en anden, det er Guds kærlighed; den ene er fyldt med rædsel, den anden med idel glæde. Kan det ene bevises, så kan den anden ikke benægtes, og de to uendeligheder svarer til hinanden, står i dobbelt forbindelse med hinanden; den ene muliggør tilværelsen af den anden; den anden borttager rædselen ved den første.

Henrik sad med hagen på sine foldede hænder og med blikket rettet på sin sigarstump, der lå kold og slukket foran ham.

Også præsten havde uvilkårligt foldet hænderne; han 76bakkede ivrigt med røg og gnister; han var fuld af ild og næsten råbte, da Henrik var færdig: Det var jo et glimrende bevis. Gjorde det ingen virkning på en tvivler?

Nej, det gjorde ingen virkning.

Hvordan er det muligt?

Han har ikke troet på den første del af beviset, det med uendeligheden.

Ja, men den kan jo, som De selv siger, ikke benægtes.

Henrik rejste sig: Han har ikke kunnet se uendeligheden, fordi han ikke har følt rædslen ved den.

Præsten rejste sig også; hans stemme rystede en del, da han sae: Det kan jo være. Men jeg må — jeg må ha en frisk sigar. Jeg ryger meget; jeg ryger for meget; det er når jeg studerer; jeg tænker også meget, altfor meget.

Så læg bægge dele af, hr. pastor.

Ja ha, det skulde man måske gøre, men. — Hvad er det, De stirrer sådan efter? Ser De noget mærkeligt henne i det hjørne?

Ja jeg ser en marmorstatue, der forestiller angst. Den smiler hånligt; den er gammel og støvet; den står i halvmørke, sådan virker den bedst. Det er tillige en statue af uendeligheden.

Ha ha, De er nærvøs, min gode mand; De slår også mig på nærverne; den statue, De ser, forestiller en eller anden figur fra den græske mytologi, jeg kan ikke bestemt sige hvilken.

Henrik lo; han rakte ud efter kassen, tog en frisk sigar og tændte. Hans hoved var fuldt som af aske efter brændt papir. Han satte sig mageligt i sin stol og røg med en mine som en mand, der utilsløret har fået nok.

77

Hvorfra har De fået al den visdom? spurte præsten beskeden og høflig.

Å, blandt andet ved at leve.

På hvad måde?

På alle måder. Jeg har prøvet det meste.

Hm; jeg vilde ha ment, De snarest holdt Dem fjærnt fra livet.

Det gør jeg også; jeg har igrunden holdt op med at leve.

Ja; ligesom en anden eneboer.

Eller ligesom Gud selv. Gud lever jo ikke.

Hvordan skal det forstås?

Gud står over alt liv. Han ser det udvikle sig, dog behøver han ikke engang at se det; han ved det udvikler sig og hvordan.

Præsten sluttede med nogle ligegyldige bemærkninger; så fandt han en anden at tale med.

Henrik så efter ham og tænkte: Ham tar jeg ikke med hjem. Han har heller ingen brug for mig.

Han lae den latterlige sigar fra sig og blev siddende, mens han rundt om sig så mennesker sige og gøre de bekendte gamle ting.

Præsten var imidlertid i snak med en anden mand, der måske selv var præst; han var venlig, rund og blank, og der kom venlig snak fra ham, rund og blank, der ikke kunde gøre nogen sjæl fortræd. Henrik mødte et par gange præstens øjne; han var tydeligt nok kommet over den lille forskrækkelse med uendeligheden.

Skulde den mand være så usårlig, som han ser ud til? Jeg må prøve ham endnu engang, tænkte Henrik.

Inden aftenen var gået, kom der en lejlighed: Henrik gik 78hen til præsten: Hvad er det, der gør Dem uimodtagelig for livets angst?

Det er min kristne tro, svarede præsten.

Henrik gjorde en truende bevægelse; blodet skød ham til hodet som hos en, der kommer i affekt: De har

ikke den kristne tro, men De tror, at De har den, og denne skyggetro lever De på; De tror, at det er Deres skyggetro, der befrier Dem for livets angst, og på denne skygge af en skygge lever De.

Henrik vendte sig og gik, men han havde set, at præsten var blevet bleg; en gysen havde grebet ham, men hvor længe varede det? Han havde et øjeblik i en voldsom belysning set ned i en afgrund, men om lidt vilde den svinde ind til et hul i jorden efter en tøjrepæl.

Henrik traf på sin gang gennem hovedstaden mange andre mænd, der tilsyneladende var lige så usårlige som præsten. De var næsten alle uden religion, men de var ikke mindre urokelige af den grund; de havde alle en eller anden tro, og i skyggen af den levede de. En af de hårdeste var jurist og direktør for et aktieselskab; han havde for nylig fået udbetalt en tantieme på hundre og halvtreds tusende kroner; med tiden ventede han at få mere. Han var en mægtig karl, en figur af bronze, der alle vegne lød hul, når man bankede på, men ingen steder lod en revne sig med sikkerhed påvise. Han havde prøvet alting og var forlængst på gentagelsens vej, men han følte ikke noget ved det; selv uroens lille urværk, hvis dikken kan høres i et stille øjeblik, syntes ikke at være kommet i gang i ham. Ellers så han ikke for godt ud, når han i åbenhjærtighed talte om sine oplevelser; 79hans sjæl var oprodet med floder af rigdom, floder af nydelse, og dog havde denne mand plads til en lille sentimental bæk med endnu lidt vand i: det var en ungdoms elsket, der var død, men hvor rent var vandet i den lille rørende bæk? Han købte kvinder ind som en marskandiser bruger tøj. Når han var halvfuld og træt, slæbte han sine piger hen til den lille mindebæk, for at de også skulde se ned i den. Jo, men der var ikke noget i stykker på manden; Henrik prøvede ham hårdt fra alle sider. — Jeg forstår Dem ikke, sae juristen; — det er meget interessant, hvad De siger, men jeg fatter det ikke. — Henrik slap ham med den forsikring, at når hans hoved en dag rævnede, vilde han forstå, og det var dette forståelsens øjeblik, han levede sig hen imod. Da blinkede juristen for en gangs skyld; han var vel ligeså bange for at tabe hodet som for at tabe penge: Jeg skal snakke med min doktor, sae han, og dermed var det overstået.

80

EN uge senere kørte Henrik hjem til sin gård med en ven siddende i agestolen ved siden af sig. Vennen hed Petreus. Henrik havde opdaget ham ved en stor sammenkomst, som bekendte havde budt ham med til; mange havde talt med denne mand, smilende, men aldrig ret længe; de fleste smilede også, når de gik; de traf en anden, som de vekslede et par ord med, smilende; det måtte være en kendt men nu overset mand. Henrik gjorde bekendtskab med ham, og de talte længe sammen. Petreus var halvgammel og grå; han var mager og dirrende, livlig og efter kort bekendtskab snaksom. Petreus havde været mange ting; han var begyndt som student med lidt journalistik ved siden af, og til sidst havde avisen taget ham helt. Siden var han blevet redaktør af et tidsskrift, havde søgt at skaffe sig autoritet ved hårde domme og havde opnået at gøre sig frygtet. Derefter dramatiker med et par store held, forgrundsfigur og dagens mand, til sidst teaterdirektør med nye ideer og anset navn. Sådan gik ti år, men en sæsons nederlag slog ham; han havde i overmod været hård mod andre, han fik lov til at falde, og han var nu en mand, som alle kendte, men som var ved at blive glemt; folk kunde overkomme at huske ham i fem minutter, saa blev de trætte. Det var hans historie, han havde levet op og ned i sigsag, men den sidste nedstreg var lang; vilde den brække om i en spids vinkel og 81føre ham opad? Han var ingen jurist, der trækker en lang vandret linje til at leve efter, og som en dag skal knække af i en ret vinkel nedefter, men så er det også forbi, og da gør det ikke noget. Henrik forstod hvordan det så ud i den sjæl, der boede i ham, han var et instrument til at spille på, han syntes at være et orgel med mange registre, med fine høje piber og med alendybe piber.

De to mænd blev venner og sae du til hinanden; Petreus gik med tak ind på tilbudet om en tur på landet, og nu var de på vej til Henriks gård.

Nu er du hjemme, sae Henrik og viste forud med pirken.

Din gård ser noget skummel ud.

Ja, den er lidt i forfald; jeg holder den ikke fint, men nærmest svarende til det liv, vi lever her, men hvis den en gang brænder, så skal jeg bygge en anden, der skal se ud som en søndagspræken om det andet liv, og folk skal komme og holde gudstjeneste med at se på den og ikke behøve at gå hen og høre nogen anden præken.

Skal vi så ikke hellere brænde den af i nat? Jeg trænger til at høre en god præken om det andet liv.

Se så, nu er vi hjemme, og vi må ikke snakke om løse ting; min husbestyrerinde er et alvorligt menneske.

Men ingen kom ud og tog imod dem; der var heller ikke nogen i stuerne. Men Henrik syntes at ha forudset det; han pakkede op af magasinet i vognen og dækkede bord med det. Maden var kold, men Petreus roste den; de varmede sig ved at drikke vin til.

Bag efter gik de en tur over markerne; de var ikke store, det meste var solgt fra. Da de kom forbi et vandhul, sae Petreus:

Der ligger noget dernede; det ser ud, som om det var et menneske.

Henrik svarede uden at se derhen ad: Hvis det har et blåt skørt, så er det min husbestyrerinde.

Det har ikke noget blåt skørt.

Hvis det har blondt, grånet hår, er det alligevel min husbestyrerinde.

Ja, det har sådan et hår, det flyder på overfladen.

Henrik vendte sig og kom hen til vandhullet: Så må vi ha hende op. Er du bange for dødt? Du ser dårlig ud.

De fik liget op og lae det i græsset. Petreus sae: Liget har ligget flere dage i vandet.

Henrik så op og smilede: Man kan høre, du begyndte i sin tid ved Blandede Meddelelser. Det er når man blir ældre, så kan man sådan pludselig falde tilbage. Der går hul under en, og man dumper med et plask ned i sin egen fortid. Dær ligger man underligt, ikke? Man ligger og kigger op på sig selv, det blir man søsyg af, ligesom hvis man lå på bunden af en brønd og så sig selv stå foroven og kigge ned.

Du kender mange ting, sae Petreus alvorlig.

Ja mindst mange. Ved du, hvad hun er død af?

Er det ikke et ulykkestilfælde?

Nej. Hun er død af angst. Hun var ellers et meget fornuftigt menneske, men undertiden havde hun angst. Det begyndte med fornæmmelsen af, at hun havde oplevet det eller det engang tidligere. Så skiltes hun ad indvendig, hun så sig selv i etager; hun stod højt oppe og stirrede ned ad en vindeltrappe og så sig selv stå forskellige steder og se ned på sig selv, og det var der ingen ende på. Så styrtede hun i tanken ned på det nærmeste selv og fremdeles ned efter, til alle selverne lå i en dyngge på bunden af trappen. Men det 83blev ved tanken, hun faldt ikke. Mens jeg har været borte, er det altså gået galt alligevel. Men du kan forstå, hun var ikke noget helt almindeligt menneske; hun var i sin lille stil en, der er faldet ned fra noget større. Faldet sad i hende som et æg, hun gik og rugede på. Hun var nærvøs ganske simpelt, jeg troede, hun kunde gå her og komme sig.

Hør nu, magister Satan, sae Petreus med ophidset latter; — hvordan ser du alt det, du dær går og fortæller?

Hvordan jeg ser det? — Henrik stansede ved et nyt hus, der lå på jord, som før havde tilhørt ham selv; han lukkede en dør op og sae ind: Der må komme en og se efter mit hus nogle dage; min husbestyrerinde har druknet sig.

Et forskrækket ansigt af en pige viste sig i døren; Henrik gav hende nogle sedler og sae: Køb ind, hvad der skal til, og kom.

Det blev mørkt, inden ligsyn og alt det var besørget. Henrik og Petreus satte sig til at drikke; siden kom en pige og satte mad ind. Petreus blev påvirket og tog til at fortælle om sig selv; det blev en fortælling om skuffelser, der varede fra ni til elleve og dog langt fra blev færdig. Så afbrød Henrik og sendte ham i seng.

Næste dag måtte Petreus drive ene omkring, mens Henrik foretog nødvendige ting; om aftenen sad de igen sammen, og Petreus gik videre i sine skuffelsers historie. Henrik lod ham denne gang ikke tale ret længe:

Fortælling om skuffelser står dårligt til drik. Man kan stille blomster ved siden af vin, men du strør om dig med vissent græs.

Vil du da ha en historie om en pige?

Ja, hvis du kan ta den lige fra stilken; det tørrede har jeg faaet nok af.

Jeg kommer vist til at savne kvinder her ude, siden vi taler om det.

Nå; ja men her er Amalie; hun er fyrrer, men nyder stor anseelse.

Ellers har vi jo en i huset.

Nej, svarede Henrik.

Nå ikke? Nej nu er din husbestyrerinde jo død, så nu —

Petreus, en gang var du en betydelig mand; nu er dine tanker som en billig tøs, der går for to kroner, det du siger, er gammelt og billigt; det minder om uvasket undertøj på en pige til to kroner.

Petreus stirrede mørkt på vinen, der stod foran ham: Du fornærmer mig, Henrik.

Ja, gid det var så vel, sådan at du blev vred; du var jo engang en farlig mand.

Jeg, ja jeg er resterne af et glemt æventyr, der hedder: der var engang —. Æventyret er revet ud af bogen og smidt væk; en tilfældig dreng har fundet det og tilfældigvis læst lidt af det.

Henrik så på ham med en vis interesse, men derefter begyndte Petreus at tale om sig selv på samme måde som før, men det kom ikke til at vare længe.

Jeg har nu på tre dage, afbrød Henrik ham — lært tre mennesker at kende, der lignede hverandre i deres tro. Den ene troede på kristendommen, den anden på pengene, den tredje på skuffelser; hver dyrkede sin gud, ikke måske med samme glæde, men med samme overbevisning om, at der er ingen anden. Du ser på andre mennesker som på dig selv: Hvad for skuffelser har de haft? Juristen spør: Hvor mange penge har de tjent? Og præsten: Hvad tro har de? Mennesket er i sandhed en latterlig indretning; han er et 85hus med to store porte; ad den ene kommer de store forhåbninger kørende ind; gennem den anden kører senere de tilsvarende skuffelser ud. Sådan er mennesket, og dog er han et hus, der kun skal stå en kort tid; heller ikke de to porte skal blive stående, og kørselen igennem dem skal ikke vare længe. Det er ikke gennem nogen af dem, at beboeren selv engang skal ud; han skal en anden vej ud til uendeligheden, der som regel ikke er genstand for hans håb, altså heller ikke for hans skuffelse; derfor er denne vej kun som en lille glug, der med tiden blir stoppet til af al slags snavs og forglemmelse. Og dog skal han den vej ud, mens de to porte falder sammen og blir ufarbare.

Uendeligheden, gentog Petreus, — den har jeg engang tænkt over, men det er længe siden. Ved du mere om den end andre?

Jeg ved dette, sae Henrik og gav sig til at tale. Da det havde varet en stund, rejste Petreus sig og sae: Nu vil vi hellere gå til ro.

Henrik smilede: Ja eller til uro. Det ser du mest ud til. Amalie?

Nej, jeg har søsyge. Godnat.

86

DUskulde ha været præst, Henrik, sae Petreus en dag. Ja, jeg skulde ha været præst; jeg skulde ryste folks sjæle. Jeg hader alle dem, der på bunden er belagt med tro eller skrabet af skuffelser, alle dem, der ikke kan føle gysen over for det uendelige. Jeg burde være præst; jeg vilde ikke la dem være i fred. Jeg havde engang klørerne i en præst, men han slap helskindet fra mig.

Jeg har talt med en præst, der kom lige fra dig; han gyste, da han talte om dig.

Det var kun en rift i huden. Jeg ved lige sådan en jurist, jeg ikke kunde faa knæk i.

En jurist? Jeg talte for nylig med en, der spurte mig, om jeg vidste, hvem du var; han var synligt utilpas, da han nævnte dig.

Det er mig ikke nok.

Ikke? Hvad vil du i grunden med mig?

Jeg vil se, hvad der er under dine skuffelser. De er kun visne blomster på en rod, som du åbenbart aldrig har undersøgt.

Ja, hvad er roden?

Den skal jeg hjælpe dig med at undersøge.

Sig mig, Henrik, er det en gal mand, jeg er kommet til at bo hos?

Nej; det er kun en gal mands ven, enhver gal mands ven.

87

Hvad gør du ved dem?

Jeg hjælper dem; jeg oplyser dem.

Har du allerede hjulpet mange?

Ikke nok.

Hvem var den sidste?

Det var hende med angsten; jeg viste hende den og vilde ha kureret hende for den; men hun døde inden operationen.

Henrik. Jeg er kommet her ud til dig for at blive rask.

Du er kommet i håb om at gro sammen om en indvendig byld. Det er en umulig ting og et usundt håb. Har jeg desuden ikke sagt dig, at jeg er en fjende af sammenvoksninger.

Nej, det har du aldrig sagt.

Jo; folk, der lider af sammenvoksning, tror, at mennesket er en hel ting. De skal revne værre end andre, men de tror det ikke. Jeg er en forfølger af deres tro, som bare er en overtro.

Du er så veltalende som en djævelens advokat.

Det er fra min juridiske fortid.

Og undertiden taler du som en præst.

Præstelærdom har jeg også engang set på. Teologi er ikke andet end et fotografi af jura, men det er et rødt billede, der ikke er fikseret, og det viskes ud, når der kommer lys til det. Men nok om mig.

Jo, een ting: Vil du ikke fortælle mig om den rod, du gror på? Så forstår jeg måske bedre min egen.

Ha ha, min ven Petreus, du må selv finde den. Så slukker vi lysene og famler efter hinanden i mørke med et væddemål om, hvem der finder først.

Petreus rejste sig og gik op og ned ad gulvet: Jeg har altid holdt meget af at omgås begavede mænd, det gør jeg 88også nu, men her er ensomt og uhyggeligt hos dig, og jeg har haft nok af bægge dele.

Du går, som om mine gulvbrædder var møre under dig. Du føler med angst, at du går tungt, men du ønsker at være let, for at du ikke skal falde igennem. Du er let, det var jo på det, at du engang vandt din anseelse og magt, og har du alligevel ikke altid følt, at jorden var en vanskelig ting at gå på. Den lette svømmer oven på, ja det tror han, han håber det, men han dukker bare op et øjeblik og går snart ned igen, den lette holder sig ikke oven på. Dog jorden er solid nok, det er bare dine føder, der er svage; deraf angsten. Jeg tænder min lygte og går ud for at søge. Et menneske, et menneske!

Hvorfor sidder du der ved din bordende og gør som en gal hund; man kan gå fra forstanden ved at høre på dig.

Hvis det skulde hænde dig, vil der kun blive et lille hul i din hjærne, men det kan være slemt, om også det er lille. Der blæser nok en kold vind gennem sådan et lille hul i ens hoved. Hm ja; sig noget. Amalie, for eksempel?

Ja, selv om hun er nok så — — selv om hun er nok så — — —

Ha ha Petreus, der piber en forfærdelig tynd vind ud af det lille hul i din hjærne. Sig mig, hvordan er en kvinde, i din betydning altsaa? Er hun en planke, der bær en mand oppe, eller er hun en usikker grund, der synker under en ligesom den øvrige jord. Du ved jo også meget, du fortalte en gang dine beundrere derinde i hovedstaden alt, hvad de vilde vide, eller var det bare alt det, de vidste i forvejen, så du var deres ekko, inden de selv fik sagt noget? Fortæl mig om kvinden, vis mig et glimt af dig. Jeg kører hen over dig på langs og på tværs, jeg venter at slå en gnist af dig, 89og så er det bare en lang smal pøl, jeg splitter ad, og når jeg ser mig tilbage, så ligger den der igen, lang og smal og har ikke taget nogen skade. Hm, det er et menneske, det er en stor offentlig mand, nej ikke een mand, en samling, et uddrag af hans eget publikum, en lille smal gengivelse.

Du håner mig, Henrik, du sparker til en, der er faldet. Du brænder mig op.

Brænder jeg dig? Du slukker alle mine gnister i din lille sø. Din ævne til at slukke er ufattelig, når man betænker, hvor lille du er. Det var det, der i sin tid gjorde dig så frygtet. Du havde undertiden angribere,

som der var en gnist i, de vilde ha dig væk, fordi du var folkekær og farlig i din magt, men et stænk fra dig var nok til at slukke dem; publikum kunde straks ikke se andet end slagger. Men du lå som før og genspejlede himlen. Vogne, der vilde udrydde dig, kørte gennem dit lille vandbækken, men du kunde altid samle dig igen, fordi du selv, uden kilde i bunden, er samlet mange steder fra, indtil så en dag tilløbene gik andre steder hen. Hvor er min lygte?

Petreus havde sat sig med hodet mellem hænderne. Det er vist meget sandt i al sin ondskab, men det er ikke morsomt, og jeg er træt.

Skal vi så spænde for og hente Amalie? Jeg ved nogle andre lystige slavekarle, der hverken frygter Gud eller mig. Vil du ikke ha dem med? Så får vi da et virkelig muntert selskab. For dig er der ikke meget liv i.

Petreus rejste sig med et sæt: Fanden gale mig er der liv i mig.

Det vil sige: Amalie.

Henrik, du er ikke et menneske, men bare skelettet af et menneske. Når man gnaver dig, får man ikke andet end ben i halsen.

Ha ha, nej en vandmand egner sig ikke til at gnave ben. Kom så.

— De nye gæster, der en time senere var samlede i Henriks dagligstue følte sig øjensynligt noget trykkede ved stillingen, men Henrik beværtede dem godt med mad og rigelig vin, og da der var gået en lille tid, rejste han sig og holdt en tale.

Jeg kan se på dig, Amalie, at du er forbavset over, at du sidder her i min stue, men det skal du ikke være; jeg har hentet dig til ære for den mand, den herre, du har ved siden af dig, den tidligere stormand og herre over kvinder, offentlig mening og andet af stor vigtighed. Om ham er der langt at fortælle, og det er ikke altsammen næmt at forstå; heldigvis har jeg som tilhørere tre, ligesom jeg selv halvstuderede, røvere. Denne mand har været en stor herremand og grundejer i hovedstaden; det er det, man ikke kan forstå; hvad grunde havde folk til at frygte ham, beundre ham og angribe ham, som de gjorde? Men grundene var der; han tryllede dem frem, og ingen kunde ta dem fra ham. Jeg har sat ham herude som et lys på min gård, han var engang inde i byen en af dem, der skinnede af forstand og munterhed. Byen flokkedes om ham; han skrev og fortalte og lod spille teaterstykker for dem, og de klappede altid. Dog overvurderede de ham ingenlunde; de sae: Det er nu ikke ret meget bevendt med hans klogskab, han ved ikke mere end en af os og fortæller os ikke noget nyt. Men så føjede de til, ligesom han også selv vilde ha sagt: Men gør det noget? Han gir os netop, hvad vi trængte til at høre; det vi vidste i forvejen, men det gør godt at få det bekræftet, så er man ⁹¹

mere sikker. — Og når de havde leet ad ham, så vendte de sig mod hverandre og indrømmede: Det kan jo ikke nægtes, at det ikke er så farligt morsomt, men gør det noget? Det er netop den slags morskab, vi har brug for, og vi trænger ærligt talt ikke til nogen anden. Han var sit publikums profet; ganske vist tog han altid fejl, men hans publikum sae til hinanden: Gør det noget? Vi tar jo også selv fejl, men en ting er ikke til at ta fejl af, det er, at han er en af vore. Vi elsker ham, som han er, med alle hans fejl og fortrin. — Sådant blev Petreus til en stor mand; dog blev han ved at være en beskedent mand over for sine beundrere, men han slog hårdt på dem, der stod ham imod, og han kunde slå hårdt med sin lille svage næve, fordi skyggen af hundrede tusende andre næver fulgte med i dens slag; ellers vilde det ikke ha betydet mer end slaget af skyggen fra et æspeblad, der vender sig i vinden. Hm; det var første afdeling. Hvis den er svær at forstå, så er den anden så meget lettere. Petreus faldt en dag midt i sin storhed; den mangedobbelte skygge fulgte ham ikke længere, og han blev lige med et usynlig som skyggen af det enkelte blad på et stort træ. Han faldt ud af det offentlige liv og blev glemt, og han glemte at tilføje sit livs lille omkvæd: Men gør det noget? Dels mente han det jo ikke i dette tilfælde, dels kunde det ikke nytte at synge det mer, siden ingen hørte det. Men når jeg har hentet Petreus herud, så er det, for at vi skal være gode imod ham; han er ikke så munter som vi, og han generer os ikke ved at være altfor meget klogere, men han har det ondt, det kan I være sikre på, han lider under tabet af den store skygge, der har stået bag ved ham og gjort ham, dværgen, til en kæmpe. Derfor skal vi være hans gode venner, der bringer ham trøst og opmuntring. Til Amalie vil jeg ⁹²specielt sige: Du skal være ham i jordemoders sted. Ja, le nu først og forstå siden. Sagen er, at Petreus går i barnsnød med en livsglæde, han ikke kan bringe til verden; han har søgt hjælp hos skuffelsen, men den er en dårlig fødselshjælper; derfor har jeg skaffet ham en, som jeg tror, er bedre. Du skal ikke være bange for, at han er for godt vant. De kvinder, han før har kendt, har været som lavendler med tørre og krydrede dufte, der får en mand til at nyse og tænke sig om, og dermed er skuffelsen allerede begyndt. Men du er en pæon, uden hengemt kommodelugt, og der er ingen skuffelse ved dig; det siger folk, der kender dig. Skål allesammen, og lad os hilse på vor ny ven, Petreus.

Petreus klinkede med sin borddame og underholdt hende med, hvad han plejede at sige til kvinder; hun lo, omtrent som hans kvinder plejede at le. Der var ingen større forskel, men det var vist rigtigt nok, hvad Henrik havde sagt, at hun var en pæon og ikke en lavendel. Lidt efter rejste han sig og holdt en tale:

Det, vor vært har sagt om mig, er til dels meget velment; noget af det er ret ondsksfuldt, så vidt jeg har forstået det, men intet af det er hverken vittigt eller rammende. Jeg har i al beskedenhed været en arbejder i en idees tjeneste, jeg har også været min idees soldat, når det har været nødvendigt; jeg har sagt min mening og slået til, når det skulde gøres, og det har jeg nu fået lønnen for. Alle de, jeg troede at ha med mig, har vendt sig imod mig, og mine venner har svigtet mig. Sådan går det den mand, der slås for sin overbevisning, men det kender I ikke til her ude; her når byens larm og døgnets strid ikke ud; derfor har jeg — — —

Han kom til at se på Henriks ansigt og gik i stå.

Henrik smilede og sae: Og så videre. Ved du hvad, Petreus? ⁹³Jeg vil gi dig en god ide, som du måske endnu en gang kan gøre din lykke med. Gå tilbage til hovedstaden og lær dine kolleger, de andre journalister, at benytte de tre små ord: og så videre. Hver gang de kommer ind på en af deres bekendte travere, som de selv kan uden ad, inden de får tænkt den, og som læsere kan deklamere uden at se i bladet eller i bogen, så skal de bare sætte ordene: og så videre; de gør samme virkning og sparer tid og tryk. Du kan med det samme lære talere og foredragsholdere den samme hemmelighed. Også digterne vil i mange tilfælde være glade ved at lære kunsten at bruge de tre ord. De slipper over hele sider ved bare at sætte den næmme lille formel og så videre, og deres læsere vil de gøre en stor tjeneste, så behøver de ikke selv at springe over. Ja du ved det jo lige så godt som jeg; du er jo selv digter. Nå, men altså i dette tilfælde siger vi bare: og så videre, og jeg takker for den kønne tanke og værdifulde sandhed, der ligger i den. Skål, Petreus, og tak for alt, hvad du har sagt.

Gæsterne lo, skrålede og klinkede; hvad Petreus tænkte, kunde man ikke se på ham, hvad han sae, var der ingen, der hørte, men det blev en lystig aften. Henrik ledede morskaben en tid og gav den så løs; den blev ikke i betydelig grad overtaget af Petreus, men der kom dog larm af ham, hvorvel de tre slavekarle langt overgik ham i elementær humor. Henrik så ned i sit glas og tænkte over, hvad forskellen vel kunde være på de to slags havarister, men han fandt ingen anden end den, at de tre aldrig havde haft et ønske om at blive til noget; ingen havde vel nogen sinde troet på dem, heller ikke de selv, og derfor følte de ingen skuffelse over, at de aldrig var blevet til noget. Petreus havde haft nogen til at sætte ærgærrighed i sig, mange til at tro ⁹⁴på sig, og nu sad han dær blottet for al tilsat storhed, som den, han var: en ringere mand end nogen af de tre andre; først gjort tynd ved kultur, siden opblæst af medvind, nu rævnet.

Overfor Amalie gjorde Petreus sine sager latterligt slet; naturligvis var det heller ikke nødvendigt at gøre dem bedre, men det er dog et ynkeligt syn at se en mand bære sig ad som en opsat hanhund og uden lyst til at slå volter og kabaler om det kvindfolk, som han dog for sin morskabs skyld gærne kunde lade, som om han erobrer under en del brogede omstændigheder. Men Petreus skød som en hund lige over vejen, hans erotik var uden sving. — Hvor var den mand skrabet! — Jeg har ikke held med mig, tænkte Henrik.

En af slavekarlene fik det humoristiske indfald at gøre kur til Amalie. Han talte til hende drillende som til en pige, der har udset sig en anden og derfor kan slå med nakken; han kom med hentydninger til mandfolks upålidelighed. Hans ven ved siden så det ny spil og skyndte sig ind i det som skinsyg medbejler og begyndte klammeri; den tredie kom lige i hælene på ham, han skammede dem ud bægge to og opgav sig som pigens første kærlighed, spør bare hende selv, og pigen sae ja til det, men de to andre sae: hvadbehager og meget mere, et mægtigt kævl kom i gang; det var tre hunde med krumspring i.

Puds, sae Henrik til Petreus.

Petreus måtte med; han havde stået med slap hale og set til; kunde han være det bekendt, sådan en stor hund fra byen. Han glammede i med de andre, med gammelt slidt mundtøj, det hørtes på det, at det var vant til at gå. Henrik tog selv del i spøgen, og timerne gik hurtigt og med larm. ⁹⁵Klokken var over tolv, da han bød godnat. De tre gik, de andre blev og fik mange venlige godnatter med smisk og smask. Latter og ujævnt tramp over gårdspladsen var det sidste, der hørtes fra dem.

96

PETREUS gik og svirede nogen tid, men da Henrik ikke lod til at synes om mere selskab på gården, måtte han gå op til landsbyen, der var temmelig stor og havde kro. Henrik så ikke meget til ham om dagen, og undertiden kom han heller ikke hjem om natten. Henrik gav ham penge, han skulde more sig, så meget han trængte til, det var vel længe siden.

Den ottende dag kom Petreus hjem i morgenstunden. Han blev liggende til aften; så listede han lidt omkring og så temmelig sølle ud.

Nu er det måske forbi? spurte Henrik: — og du har sagtens moret dig godt.

Moret mig? Synes du overhovedet, at noget er morsomt?

Så må jeg for alvor skælde ud, for du er ringere end en hanhund. Ellers når hanhunden langt om længe

kommer hjem igen til jomfru Petersen, og hun i sin forargelse skælder ud og den skammer sig, som kun sådan en hund kan, så er der dog den for hunden så forsonende omstændighed tilbage, at den har moret sig. Det falder i enhver sådan jomfruhunds lod at blive skældt pelsen fuld, men det forringer ikke det, der er gået foran. Du derimod, Petreus, du er den fladeste hanhund, jeg endnu har set, og du kan ikke som dine kolleger, sætte dig ud på stentrappen og vifte med halen under indtryk af minder.

97

Henrik, du sparker til mig, som om jeg var en hund.

Men er du en hund, så brug dine tænder. Har jeg ikke inde i byen hørt mange ord om dit frygtelige bid?

Jeg kan ikke bide i dig, for der er ingen steder på dig, hvor det gør ondt; du er en knokkel. Det er den sidste af mine skuffelser, at jeg står over for en mand, der gir mig indtryk af, at jeg er tandløs.

Det er rigtigt, at jeg kan ta bidet af folk, men deres forstand berøver jeg dem dog ikke. Hvorfor bruger du ikke den noget mere? Du må dog ha lært noget af dine skuffelser, jeg mener andet end det at opregne dem. Men nu har du vel stillet din appetit på livsglæde, jeg mener: på den indbildning om appetit, som du lider under. I aften går du tidligt i seng og hviler dig ud til et forholdsvis fornuftigt menneske igen. Så skal vi til at se nærmere på det, du fejler, og på den kur, du skal igennem.

— — — Petreus havde for en kort tid fået sin ungdom igen; han havde raset som en ung mand, men da han jo var over halvtreds, havde det ikke været mer end en halv snes dage, og han var blevet fornuftig igen og gammel. Han kunde som en fornuftig mand ræsonnere over sit nylige leben og sit tidligere liv; han og Henrik havde lange samtaler om livet og om glæden ved at leve. En dag sae Petreus:

Vi to forstår hinanden; du er også træt af livet.

Vi forstår ikke hinanden; jeg forstår dig. Jeg har selv engang fundet livet vanskeligt, jeg har lidt under gentagelsen, men jeg er kommet over det.

Da ser du dog ud som en, der lever under en ulykkelig stjerne.

Henrik lo: Det er ikke så højt som en stjerne. Men der 98har engang skinnet en ond måne over mig, med et koldt og dødt lys. Men den er i sin nedgang, og det er det sidste skær fra den, du endnu ser på mit ansigt. Over dig står en lignende måne, men den er først i sin middagshøjde.

Petreus vred sig under hans blik: Det er undertiden bedst at være uforstået; det har jeg aldrig tænkt før.

Henrik tog ham under armen: Du skal ikke være bange; du skal komme dig; jeg vil behandle dig med en kærlig kniv.

Du har allerede brugt den længe. Lad mig så få at vide, hvad resultat du er kommet til.

Henrik drejede ham om: Lad os så hellere gå hjem og få et glas til at varme dig på. Se, synes du ikke, det er en køn grøftekant? Hvad havde du at gå og se på den gang jeg traf dig? Alle dine skuffelser lå som snavsede snedriver langs din daglige vej; de vilde ikke smelte, det var de for kolde til; de vilde ikke gi sig til at fyge og få et slags koldt liv igen; de vilde ligge dær og være uforanderlige, mens du gik. Men du har dog engang været et følsomt menneske, en grøftekant som denne her; kan du ikke blive det igen?

Petreus syntes, han gik og frøs; han var spændt på Henriks forklaring; han havde så tit set sig analyseret, både for ondt og godt.

De gik over den tavse gårdsplads, hvor hund ikke gøede og høns ikke kaglede. Et ansigt rejste sig ved ruden, da deres trin hørtes; men stuen var tom, da de kom ind.

Henrik satte en kasse sigarer frem og skænkede i glassene.

Din ulykke, begyndte han, — ja du vil blive forundret, for det lyder af så lidt, men den er, at du er et forstandsmenneske. 99

Jeg mener ikke dermed, at du har nogen videre stor forstand, men den har overvægt i dig. Det må egenlig undre, at du nogensinde har været en frygtet mand i det offentlige liv, for du er jo blød, men det er vel denne blødhed, der har gjort, at du så let kom i ophidselse, og når man let blir hidsig og af og til kan få et godt indfald, hvad du endnu kan —, før har det vel været mere, — så får man en vis indflydelse. Men det var noget andet. Hvad jeg her vil vise dig, er, at du i grunden altid har følt dig skuffet, ethvert held, enhver nydelse har du rystet på hodet af, det var ligesom du fik kvalme af det. Hvoraf kommer det? Du siger selv, du har tænkt for meget, og det er rigtigt, selv om det, du kalder meget, i virkeligheden er temmelig lidt, men tænkt har du. Når du havde en succes, når du oplevede en stor forelskelse, så havde din tanke allerede forud været der og snuset til det, den gjorde det ikke grundigt, men den var der, den betragtede skeptisk det, du nu skulde til at opleve; din tanke kom tilbage til dig og betragtede dig med et glasagtigt blik, og når du så

kom til din lykkes store øjeblik, så var lykken ikke uberørt. Din tanke havde været der som en hund og lettet sit bagben over den, og din følelse, der nu kom bagefter, var som en hund nummer to, og hundsk var den glæde, der kom ud af det hele. Du anede selv, at det var sådan, og du har undertiden endog været så heldig at antyde det, og så fik du ord for at være en dyb kyniker, der loddede livets bund på halvfjerdsindstyve tusende favne vand. Så meget kan det at lette et bagben indbringe en litterær mand. Du blændede både verden og dig selv og blev som blændet hund til en temmelig almindelig køter, mens du under tugt kunde være blevet til noget finere. Din kynisme er jo mere end en gang bleven afbildet og ophængt 100 til beskuelse, både i guld og i kønrøg, men ingen har vel sagt dig, at den er et udslag af en sygdom. Det, du fejler, er en slags bevidsthedsdeling; din forstand løber forud og ødelægger det, der skulde være til glæde for det andet menneske i dig og den kommer ikke, som en god hund, tilbage med et udbytte i flaben; det er noget ganske andet, den gør. Jeg har set hele mennesker, som jeg ikke har fundet meget menneskelig værd i; jeg har set flere, der var i stykker på forskellige måder, også mange af din slags; jeg troede engang, du var den betydeligste af dem. Hvad skal der gøres ved dig? Jeg vil foreslå dig en ting: bliv her og hjælp mig med at dyrke jorden; jeg vil så begynde igen for din skyld. Jeg skal lære dig at pløje og bruge en le. Så har jeg en hest for lidt, men jeg vil rejse ud og købe en til. Imens kan du gå og ha det godt her hjemme og tænke over, hvad jeg har sagt. Er det en aftale? Godt, så går jeg ud og spænder for med det samme.

Da Henrik kom igen to dage efter med en ny hest travende bag ved sin vogn, stod der fremmede mennesker ved hans port og ventede på ham. Sognefogden var en af dem. Han gik straks hen til vognen og sae:

Hvad er det, her er sket?

Henrik så fra den ene af mændene til den anden og svarede med venlighed: Hvis du mener på min vogn, så er der ingenting sket, men bag ved er der en hest, som du ser; jeg har ikke stjålet den, hvis det er det, du tænker på.

Her skal ikke føres skruet snak, Henrik. Jeg spør, hvad det er, der går for sig på din gård?

Henrik svarede leende: I er tre morsomme mænd; det er jer, der ved noget, og I spør mig, der ingenting ved.

Kom med ind, sae sognefogden og gik foran.

101

På et bord i øverststuen lå Petreus. Der stod vandpytter på gulvet under ham.

Hvorfor har den mand begået selvmord? spurte sognefogden alvorligt.

Henrik svarede: Det er en sag, der er uhyre indviklet.

Din husbestyrerinde druknede sig i det samme vandhul. Hvordan vil du forklare det?

På den måde, at der kun er et vandhul på min lod.

Sognefogden forhørte ham endnu en kort tid; så lod han ham stå op på sin egen vogn og kørte bort med ham.

102

HENRIK, der stod anklaget for at ha drevet to mennesker til selvmord, var den hårdeste hals, retten endnu havde haft for sig. Ved sine svar forvirrede han retten og bragte tilhørerne i ophidselse. På dommerens første spørgsmål svarede han følgende:

De to, der er tale om, var stakkels mennesker, der på grund af forskellige indre skader var udelige til livet. Jeg vil ikke sige, de bad om min hjælp, men da jeg bød dem den, tog de imod. Jeg betragtede mig som deres læge og begyndte min kur med at oplyse dem om, hvad de fejlede. Denne oplysning har de altså ikke kunnet tåle, de var mere syge, end jeg havde troet. Jeg sae dem dog ikke andet end sandheden, og jeg skal gerne fortælle, hvordan den lød.

Dommeren bemærkede, efter at han havde hørt på Henriks forklaring, at det vel ikke kunde drive noget menneske i døden, og at han sikkert havde udeladt noget af det vigtigste.

Ja, sae Henrik, — det er rigtigt nok; det vigtigste, som jeg ikke har fået med her, hvor jeg bare ramser op som en lektie, er, at jeg sae det ikke ligegyldigt og så at sige på anden hånd, nej jeg tog magt over mine folk, sådan at det, jeg sae, gik til bunds i dem. Jeg var jo deres læge.

Dommeren svarede, at han så en tilståelse deri, og at de 103 nu var ved det punkt, som anklagen gik ud på: hans farlige forvirrende magt over andre mennesker. Også hans tidligere tjenestefolk, Peter og Marie,

gav ham et dårligt skudsmål; de sae, at hvis de skulde ha blevet længere hos ham, var de gået fra forstanden.

Henrik svarede: Det vilde nu ikke være nogen lang gang for de to. For resten tog jeg mig ikke af deres forstand, som i de to andre tilfælde, bare af deres moral, men jeg havde dem naturligvis i min magt — noget andet forhold til mennesker kan jeg ikke tænke mig — og den tvang som lå deri, kunde to forbrydere ikke holde ud; de måtte foretrække det, de har valgt: fængslet, som de nu er kommet tilbage til, fire snævre vægge, der trykker mindre på deres sind, end jeg har gjort.

Det blev indvendt, at Henrik også mellem sine naboer havde et dårligt rygte.

Dertil svarede han: Folk synes ikke om, at jeg ved så meget. Dersom den alvidende Gud nu til morgen kom ned på jorden og gav sig til at tale med folk, om hvad han ved, så vilde han blive hængt inden aften.

Ved dette svar opstod der sådan en ophidselse blandt tilhørerne, at dommeren måtte stanse og sende Henrik tilbage til fængslet.

Forhøret varede næste dag med; Henrik forsvarede sig med så megen dygtighed, at dommen kom til at lyde på frifindelse. Men det vakte stort raseri mellem tilhørerne; de sprang op fra deres pladser, sprængte retten og drev Henrik ud foran sig, uden at dog nogen turde lægge en hånd på ham. Men de slog en tæt ring om ham, for at han ikke skulde slippe bort. Langt om længe fandtes der to, der vilde ta fat hver i en arm, den ene var blind og kunde altså ikke se Henriks øjne; den anden var gal, men havde dog så megen forstand, at han kunde følge et eksempel, der blev givet.

En del af den forsamlede mængde løb forud for at finde et træ med en passende gren; en bragte et reb med en løkke i, som han gav til den blinde, der famlede sig til at lægge det om Henriks hals. Henrik gik rolig midt imellem dem; ingen kunde vide, hvad han tænkte. Han så sig om til alle sider, fandt ansigter, han kendte, og hilste på dem med et tavst blik; ingen holdt af det, men de kunde jo ikke allesammen se andre steder hen.

Djævelen ser på os, sae en, og ordene gik videre som en mumlen. Henrik hørte det og hilste på den, der havde sagt det først. Manden, der var kommet for sent til at få sine øjne bort fra Henriks ansigt, måtte på stedet ud af mængden; han satte sig i en grøft. Han fik endnu et blik, da han bleg og svedende rejste sig igen. Folk så derhen; der var ingen, der lo.

Da råbte en stemme højt: Kast ham en sæk over hodet!

Mængdens mumlen brusede op til et skrig af bifald; en sæk kom til stede på utrolig kort tid, og nu var der ikke andet at se end en sæk og den nederste halvdel af et menneske.

Henrik begyndte at tale inde i sin sæk, og hans stemme lød munter: Da I nu ikke kan se mig, skal I i det mindste høre mig, for I tar fejl, dersom I bilder jer ind, at mine ord ikke har lige så stor virkning på jer som mit blik. —

Stram løkken, råbte folk til den blinde.

Op ad Henriks ryg, under sækken, famlede der sig en hånd frem; løkken blev strammet, og Henrik tav. Folk trængte sig nu tættere ind på ham, mange vovede sig til at røre ved ham. Henrik slog sækken op med sine arme, så de blev halvt fri; han greb om sig og fik fat i en skæv næse og et stort skæg; han nikkede til næse og skæg og tog deres ejermænd hver under en arm; han klemte dem hårdt og de slap ikke løs. Den blinde, der ikke så stillingen, men følte en anden mand gående på sine fødder, slap sit tag, og den gale, der forstod så lidt af det hele, trak sin hånd til sig og overlod pladsen til en bedre mand.

Se Hans og Ole, lød det fra mængden, — de har djævelen ved armen.

De får dødningskeb i armene, råbte andre.

De to værdige mænd gik som to dinglende syndere til retterstedet; de var omegnens bedste mænd, og nu gik de her, ynkelige, vilde i øjnene under en forsmædelse, der altid vilde blive siddende på dem. Manden med den skæve næse var det bedste hoved i sit sogn; hans næse syntes dobbelt skæv i hans skævt forlængede ansigt, den viste af til siden som en væltet afvisersten. Manden med det store skæg var det bedste og alvorligste menneske, nogen kunde tænke sig. Hans ansigts største pryde var i uorden som tagskægget på et gammelt svinehus; de var større stakler end den mand, de havde imellem sig.

Men et stykke fremme stod der en række mænd, så mange, som der kan være under en vandret gren på en arms tykkelse; de talte fornøjet med hverandre, gjorde fagter med hænderne op efter og var, allerede i lang afstand set, veltilfredse.

De to mænd om Henrik, de to medsyndere, som de var, når man skulde ta efter, hvad de så ud til, fik

ved synet af grenen en lysning over langt skæg og skæv næse, de skulde blive udfriede under den.

106

To mænd trådte bort under grenen; der blev et passende hul mellem dem, stort nok til en mand. Den gale blev hentet frem, han tog den blinde ved hånden.

Her er det, sae først den blinde.

Her er det, gentog den gale.

De stillede sig ved grenen; Henrik stod også stille; sækken blev taget af hans hoved, og han gav slip på sine to uglade venner og så på de to andre, der nu skulde gøre ham den sidste vennetjeneste. Den blinde var alvorlig, han famlede rebet til sig fra Henriks ryg og gav det til den gale, der leende gjorde anstalter til at kaste det over grenen.

Du måtte ønske, sae Henrik til den blinde, — at du var som han dær. Dit mørke er kun et tyndt flor, som alting går lige igennem; hans hode er som en slukket lygte; rundt om sig skimter han lys fra andre mennesker, og han forsøger at gøre som de, ondt og godt, som det kan falde, men han ved ikke, hvad han gør, og han behøver ikke at glemme det. Men du vil huske alting, og jeg kan sige dig, at du vil sove ilde i nat. Dog er det kun begyndelsen.

Uden for kresen stod en ung karl og pige, de var bægge høje og meget smukke. De lo ikke og havde ikke leet, men deres øjne havde hele tiden været med i det, der skete; de var så unge og så gode at se til, at de, der var ældre eller havde en dårlig samvittighed, havde tænkt: Når de to kan være med, så —. Da pigen hørte Henriks ord til den blinde og så folk vige tilbage om ham, tog hun karlen ved hånden og trængte sig frem sammen med ham; han fulgte villig med. Henrik så på dem, men de stansede ikke, deres sjæl var vel så hel og ren, at de var usårlige for hans blik. Pigen havde hørt hans ord; hun fandt, de lød 107 ondt, og hun tog en stor sten op fra jorden og sigtede efter Henriks mund.

Den gale havde imens slået rebet om grenen og begyndte at stramme det. Netop som det blev gjort, trængte en høj gammel høstkarl sig gennem mængden, han behøvede ikke at skubbe til folk, de gik til side af sig selv. Da han stod ved Henrik, så han tilbage på pigen, og hendes ansigt, der havde været blussende rødt af harme, blev blegt. Han tog sin le fra skulderen og skar med et snit rebet over. Karlen strakte højre hånd frem for at gribe ham i armen, hånden blev sort og faldt ned langs med hans side. Pigen bag ved ham tabte sin sten.

Henrik og høstkarlen så på hinanden; ingen forstod udtrykket i Henriks ansigt, men det så ud, som om han bad om noget, som blev nægtet. Høstkarlen gik tilbage gennem mængden; vejen for ham var blevet endnu bredere end før. Folk så på hans ryg, der var bred og stærk; kun to så lige ned i jorden, en karl med en sort hånd, og en pige med et dødblegt ansigt.

Ad den vej, der var blevet åbnet, gik nu Henrik bort. Den gale vilde efter ham, men blev holdt tilbage; den blinde stod under grenen og vendte forvirret sit døde blik til alle sider, hans hjælpeløse mund åbnede sig i hans blinde ansigt, og han sae: Gid man vel var død.

En gammel mand tog ham ved armen og førte ham bort; mængden spredtes langsomt og mumlende. Til sidst blev den unge karl og pige ene tilbage.

Grete, sae den unge mand, — hvor skal vi nu gå hen?

Hun vendte sit blege ansigt i den retning, hvor Henrik gik alene: Jeg ved kun et sted, Karl; vi må følge med ham. Vi har været onde mod ham, mod det ene menneske, 108 og vi er blevet straffede, vi må gå hen og få hans tilgivelse.

De gik rask til, men snart begyndte Karl at klage sig: jeg kan ikke komme afsted; min højre hånd slår hele tiden mod min hofte.

Grete så fra Henrik, der var langt foran, til Karls hånd: hun gyste, idet hun sae: jeg vil bære din hånd, at den ikke skal være til besvær.

Og det gjorde hun; den hånd, hun så tit havde holdt, og som havde klappet hende, den gik hun nu og bar som en ting, der ikke længer var hendes, ikke hans, en fremmed død ting. Men de kom raskere fremad. Så blev det hende, der måtte beklage sig: Jeg fryser; vinden blæser så koldt over mit ansigt.

Han så på hendes blege kinder og svarede: Det er fordi blodet er sunket fra dine kinder. Hvad skal vi gøre?

Han tog om hendes hoved og kyssede hende på bægge kinder; de var kolde, han syntes heller ikke, de var så runde som før.

Da Henrik mærkede, de fulgte efter ham, stod han af sig selv stille og ventede.

Hvad vil I mig? Hvorfor kommer I til mig, netop I to? — Han så fra en hånd til en kind og sae: Jeg kan ikke hjælpe jer.

Grete svarede først: Vi kommer for at be dig om tilgivelse; vi har været onde, men vi vidste det ikke.

Henrik så prøvende på hendes ansigt: Du synes ikke at være meget erfaren i ondskab.

Karl tog nu ordet: Vi har aldrig før gjort noget menneske fortræd, så vidt vi ved; også her troede vi, at vi gjorde en god gerning. Du ser, hvor stor straffen har været. Den må bæres, men vi kommer til dig for vor samvittigheds skyld.

Henrik svarede: Min tilgivelse har ingen magt, for jeg bær ikke nag, og jeg opfatter godt og ondt på en anden måde end I. Men jeg skal gerne tale som ethvert andet rimeligt menneske og sige: jeg tilgir jer.

Nu taler du ligesom den gang, da dine ord ophidsede os og vi besluttede, at du skulde ikke slippe fri, men dø.

Inden Henrik kunde svare, tog Grete ordet og sae: Vi vil følge dig; vi vil lære af dig. Vi er blevet straffede for vor uforstand.

Den unge mand sae: jeg har ikke tænkt på det før, men Grete har ret; lad os få lov til at være sammen med dig.

Henrik så fra den ene til den anden: Hvad mon jeg skal med jer? Men kom med hjem til min gård; jeg vil tænke over det.

110

DEtre levede en tid sammen på gården; Karl gjorde, hvad arbejde han kunde overkomme med en død hånd og en venstre hånd; Grete passede huset, men der var rigeligt med fritid for bægge og bøger nok at læse i. Henrik talte ikke meget, men gav dem svar på de spørgsmål, de selv kom med, men tit var hans svar så kunstige, at de ikke forstod dem.

En morgen tog Henrik dem med ud på en afsides del af marken, hvor der var et vandhul. Stedet lå øde hen; plov og harve havde ikke været over det i flere år.

Se, sae Henrik — her er det sted, hvor to mennesker har druknet sig, efter at de har gået hos mig og fået forklaring på forskellige ting. De kunde også ha gået til den modsatte side, ad den landevej, der fører fra min gård, men de gjorde det ikke. I er unge og ufordærvede, I har endnu ikke været ude at se efter mit vandhul; I har heller ikke taget landevejen på den anden side. Men hvis I længes efter den, så sig mig det.

De svarede med stor enighed: Vi længes ikke efter at komme bort.

Så følges vi ad alle tre, jeg vil vise jer verden, for den kender I endnu ikke; I er ufordærvede i jer store uvidenhed, men er I bange for at få noget at vide, så rejs bort herfra.

111

De svarede enstemmigt, at de troede ikke, der var nogen kundskab, der kunde skræmme dem.

Karl har studeret lov og ret; han kender retfærdighed på tryk, men han kender ikke menneskene selv. Grete har passet syge, hun kender nok mennesker, men hvordan de lever i den virkelige verden uden om sygehuset, den såkaldte sunde verden, det ved hun ikke. Jeg skal gi jer bægge lidt af den viden, I mangler.

— Næste morgen tog de afsted i god tid, og inden middag kom de til en stor gård. Henrik nævnte navnet på dens ejer og sae: Her vil I få moderne landbrug at se. Det er noget andet, end hvad I har set hjemme på min gård eller selv på gårdene rundt om. Hvis I nogensinde skulde få lyst til at overta min ejendom, så kan I gå i lære her.

De gik ind på gårdspladsen og traf manden selv; Henrik hilste på ham og bad ham vise ham og hans to ledsagere sin bedrift.

Det skulde være manden en stor fornøjelse; han førte de fremmede ind i gårdens kostald, hvor der stod hundrede køer. Han viste dem nogle af staldens bedste, fortalte, hvor megen mælk de gav og sae: Kostalden er midtpunktet i min bedrift. Herfra kommer pengene. Hvis det gik galt her, så måtte det hele gå i stykker, men vi har indrettet det sådan, at det er praktisk talt umuligt, at det kan gå galt. Se den tavle, der hænger over hver ko; den fortæller alt, hvad man skal vide om hende, og inde i mit kontor har jeg protokoller så store som kirkebøger, deri står alle mine køer opført, og jeg kan slå op og finde alt, hvad jeg behøver at vide

om hver enkelt ko fra den blev født indtil nu. Se hvor runde og blanke de er, og hvor tilfredse de ser ud. De har det også godt; intet menneske kan blive passet, 112plejet og fodret med større omhu end de. Men der må heller ikke være en eneste fejl i det, ingen ko må ha det mindste at klage over. Her går mine folk og passer dem; og der kommer andre folk, der er klogere end fodermesteren og hans medhjælpere, og kontrollerer køerne; der sidder en mand på mit kontor og fører bog over det hele, han skriver fra morgen til aften, og til sidst kommer jeg og ser i hans bøger. Sådan går det rundt, og hvis mine køer kunde snakke, vilde alle sige med ett brøl: Vi er tilfredse.

Henrik så på Karl og Grete; deres ansigter var een forbavselse og beundring. Så sae han: Det er et stort arbejde.

Ja, svarede manden, — det er sandt; det er et stort arbejde. Lad os gå lidt uden for; denne varme em fra køerne stiger mig til hodet; jeg har også gået i den nu i fem og tyve år, jeg begyndte selv som fodermester. Ja, det er hårdt ararbejde, det er et slid, men man har jo også nået noget. Puh, det har taget på mit hoved, først arbejdet og siden spekulationen; jeg behøver jo nu ikke mer sådan at gå inde i stalden, jeg har heller ikke nødig at bestille noget, men jeg skal dog gennemgå min fuldmægtigs bøger, og tænke på enhver af mine hundrede køer. Jeg sover dårligt om natten.

Men det må jo være morsomt at se sådan en bedrift gå rundt som et uhyre maskinhjul.

Ja det er morsomt; det gir jo penge, det kan ikke nytte at nægte det. Men — — ja jeg må ta veronal for at få søvn nok.

Men selv efter en søvnløs nat, sae Henrik, — må det være en stor glæde at gå ned om morgenen og se på alle de pragtfulde køer og de tilfredse mennesker, der passer dem.

113

Ja, det er en fornøjelse. Det er utroligt, hvad de kræver af en, ja jeg tænker også på folkene, men det kommer jo ind igen. Tilfreds siger du, det kan man ikke forlange, at ens folk skal være, vrøvl skal man jo ha, og det kan være svært nok, når man har så meget andet at tænke over. Tilfredse? Jo de, der er unge, de er jo velfornøjede sådan, selv om de er de vanskeligste, men de er jo også unge, det medfører både godt humør og mange spektakler. Nej, det værste er, at man begynder at blive gammel, endskønt halvtreds år, det er jo ingen alder. Men jeg tænker også på at sælge.

Hvad vil du så ta dig til, når du blir particulier?

Ja, det ved jeg ikke, det er det kedelige ved det.

Var der ikke noget du drev i din ungdom, som du kunde ta op igen?

Ok jo, jeg har engang spillet ganske godt violin, men nu er fingrene jo stive; jeg har også dyrket botanik, men det har jeg fuldstændig glemt. Nej, det ender vel med, at jeg blir her, til jeg styrter. Ja, hvis der er mer, I vil se, så kommer jeg til at kalde på min underforvalter, for desværre er jeg nu nødt til at gå ind til min fuldmægtig.

Farvel, sae Henrik, — og tak for det, vi har set. Jeg tør nok sige, vi har fået et udmærket indblik i moderne landbrug. Mener I ikke også det, Karl og Grete?

De to unge mente det samme; de takkede også, og så gik de.

Da de havde gået lidt, sae Grete: Den mand var ikke så tilfreds, som det i begyndelsen så ud til.

Det kunde se sådan ud, svarede Henrik, — men lad os lige fra først af være klare over, at vi må anlægge et lyst syn på det, vi får at se; ellers kan det blive vanskeligt. 114Vi vil tænke os, at manden har overdrevet i alt det, der lød som beklagelser; han har måske sovet dårligt i nat, det har fået ham til at tænke på veronal. Han er som god bonde blevet ærgerlig over de store indtægter, han kom til at røbe, og så har han villet la os forstå, at de koster arbejde og besvær, så det ser ikke så strålende ud, som en anden kunde tro. Vi skal ikke bilde os ind, han kan ligge på en sofa med en sigar i munden og tjene et halvt hundrede tusende om året. Sådan hænger det sammen. Det gælder om at fastholde det syn på menneskene, at de alle er mer eller mindre tilfredse, men lider under den ærgerrighed, at livet i virkeligheden farer hårdt med dem. Det er det fineste ikke at være tilfreds.

Henrik lo; Karl og Grete lo med, i god tro.

115

DENanden morgen sae Henrik, mens de sad ved kaffen i en kro: I dag vil jeg lae jer se en første classes maskinfabrik. Direktøren er en gammel bekendt af mig, en meget intelligent mand. Jeg er sikker på, han skal nok finde netop det, der vil interessere jer mest.

De forlod kroen, og efter en times gang kom de til et stort fabriksanlæg, der lå i udkanten af en by. Henrik gik ind sammen med sine to ledsagere; han talte med forskellige underordnede kontorfolk, og efter et kvarters forløb nåede han til direktøren selv; det var en ældre mand med gråt hår og rødsprængte øjne. Han førte med stor elskværdighed de fremmede ind i fabrikkens hovedhal.

Når vi går op ad denne lille jærntrappe, sae han, — så har vi et overblik over det, der her går for sig. Det dær længst ude er støberiet, hvor netop i dag de store maskinhjul blir støbt. Det, der banker med så meget spektakkel til den anden side, er de elektriske hamre, der bruges til at slå de store maskinkedler sammen med. Arbejderen holder hamren; elektriciteten banker for ham, han kan stoppe vat i ørene, hvis han vil, og nøjes med at se på sin hammer. Dær henne ser vi tre mænd på rad, hver ved sin lille maskine; de har ikke andet at gøre end samle de møtrikker op, der kommer ud; dem lægger de i orden i en kasse, og kasserne stiller de hen på tre forskellige hylder. Når 116der engang blir opfundet et transmissionsapparat, der kan føre møtrikkerne hen til hylderne, så blir to af de tre mænd overflødige; det kommer nok. Til venstre for dem ser vi en mand dreje på et håndsving; ved hver omgang han drejer, falder der en lille indretning, en fjeder eller sådan noget i en kasse nedden under; det er en ufuldkommenhed, at maskinen ikke drejer svinget selv, men det bliver nok engang afhjulpet.

Direktøren fortsatte endnu i nogen tid sin forklaring; så tilføjede han: Læg mærke til, hvor nøjagtigt al ting er beregnet og afpasset; for at der ikke skal være nogen fejl i teknikken, eller noget hul i det hele samvirken. Man kan ikke tænke sig noget smukkere end sådan en hal fuld af maskiner; den viser os, til hvilken fuldkommenhed, den menneskelige tanke kan nå, når den finder sit udtryk i en maskine. På andre steder, hvor det derimod kun er menneskene selv, der virker sammen, hvad enten det er arbejde eller fornøjelse, viser der sig mangler, eller der opstår brud; men her er ingen fejl. Hvis det store hjul derovre kunde springe på grund af en støbefejl, vilde det måske koste ti arbejdere livet, og hvis den kedel derhenne, eksploderede, kunde den halve fabrik blive ødelagt, men det sker ikke; det er så nær ved at være umuligt, at vi kan se bort fra det. Er der noget, der svigter her, så er det en menneskehjerne, der løber løbsk eller går i stå, det er ikke maskinen. Det ved enhver arbejder; han skal kun holde den lille del af hjærnen klar, der er brug for, hvor han står; det andet kan han låse af for. Vi havde engang en ung arbejder, der undertiden fik en ide, som kom fabrikken til gode, men to af sine ideer fik han desværre, mens han stod ved sin maskine; den ene kostede ham en hånd, den anden livet. Nej, 117her kan man ikke ha tændt lys i mere end et enkelt hjærnerum. Det kan altså i et sjældent tilfælde være beklageligt. Men vi, der skal lede det hele, har brug for hele vort hoved. Det er noget, der slider, det kan ikke være anderledes, men på vore maskiner må sliddet ikke være til at se; det vilde blive farligt for os allesammen.

Når dine maskiner er så fuldkomne, sae Henrik, — så må dine folk også være tilfredse ved at arbejde ved dem.

Ja selvfølgelig, svarede direktøren og så sig om; — men lad os gå uden for; dær kan vi bedre tale sammen, hvis vi nu har set nok. Arbejderne, vedblev han, mens de gik ind i et lille anlæg bag ved fabrikken, — om de er tilfredse? Ja, det er med dem som med maskinerne; der må ikke være nogen fejl ved deres tilfredshed; deres humør skal være rundt og blankt som en stålakse. Er der noget i vejen et sted, så kan det medføre at ti mand går deres vej, og der er i grunden altid noget i vejen. Sker det, at jeg får en enkelt arbejder til at eksplodere, så går måske hele fabrikken i stå, og det er der altid fare for; men der må jo, om muligt, sørges for, at det ikke kan ske.

Men så findes utilfredshed altså alligevel, sae Henrik, — skønt I sikrer jer imod den med så megen omhu?

Ja, men den vilde jo ikke findes, dersom mennesket var en så fuldkommen ting som en maskine, men mennesket er tværtimod en yderst ufuldkommen indretning, en utæt maskine, der hvert øjeblik spilder sin damp hen i været og lar drivhjulet stå stille. Nej, idealet vilde være at gøre alle disse mennesker overflødige og alene gå omkring og trykke på forskellige knapper.

Hvad vilde du så gøre med dine arbejdere?

Mine arbejdere — dem vilde jeg med fornøjelse pensionere 118bare for at være fri for dem, havde jeg nær sagt; der er vel ingen, der hører os. Men de kunde jo ta ud og dyrke jorden. Landbruget det er et dejligt erhverv; det er noget, der gør folk tilfredse, selv om jeg nok mener, at maskinen er mere fuldkommen en ting. For resten kunde jeg selv ønske, jeg havde et stykke jord; jeg vilde naturligvis drive det dårligt, men det må dog vist være en stor glæde at se kornet vokse og blive høstet, og nyt korn blive sået.

Så er det heldigt, at jeg kan sælge dig et stykke jord. Jeg har mere, end jeg bryder mig om.

Nå ja, vi kan jo se, når den tid kommer. Foreløbig blir jeg her. Det vilde måske også være utilfredsstillende at drive noget, man ikke helt forstår sig på.

Jeg troede ellers ikke så meget, det var brugen af din forstand, det kom an på, som mere det at sysle med noget, der var fornøjelse og hvile ved.

Jo vist så, men nu er jeg altså blevet vant til at se alting gå efter en snor; min dag er så nøje inddelt, og jeg tror ikke, jeg kunde finde mig i at få den splittet i en mængde små usammenhængende tilfældigheder. Her er i grunden så godt at være, som man næsten kan ønske sig.

Jeg forstår, det er ikke så vanskeligt med dine arbejdere, som du for lidt siden antydede.

Nå, jeg tænkte nu på mine maskiner. Arbejderne, dem — — nå, farvel, jeg må nok skynde mig tilbage til mit kontor.

Der gik en trækning af uvilje over Gretes ansigt: Igen en mand, der er utilfreds.

Sådan må du ikke se på det, sae Henrik; — du ser ham som en lille gnaven person med gråt hår og sure øjne. Han er en mand, der staar midt i kampen, og det, vi her hørte 119af ham, var ikke utilfredshed, men den daglige kamps vise; han er en arbejdets soldat, og han synger midt i slaget, det lyder måske ikke helt muntert, men et slag er jo heller ikke nogen idyl. —

Henrik smilede til Grete; Karl gjorde lige sådan, og tilføjede at Henrik sikkert nok havde ret.

120

HVADskal vi se i dag? spurte Grete, da de gik ud om morgenen den tredie dag.

Henrik svarede: Jeg talte i går om en arbejdets soldat; i dag vil jeg vise jer virkelige soldater. Der afholdes netop en stor revy uden for den by, vi nu kommer til. Jeg kender en kaptain i generalstaben; han vil kunne gi os al den besked, vi kan ønske.

Det varede ikke længe, før de kunde høre kanontorden. Da de kom op på en bakke, så de store militære øvelser udfolde sig på markerne foran. Revyen var halvt forbi, da Henrik fandt den officer, han søgte, men han var meget villigt til at ofre en lille del af sin tid på folk, der havde interesse for militærvæsen. Han førte dem op på en høj og begyndte straks at forklare. Først viste han dem en række kanoner, der kørte frem, og efter at han havde forklaret, hvor langt de kunde skyde og hvor ofte, sae han: Med fem og tyve sådanne batterier kan vi ødelægge den stærkeste fæstning på tre dage. Vi arbejder med en forbedring, der skal sende vore kugler to kilometer længere frem; det vil gi os en betydelig fordel, når der en gang blir krig. For øjeblikket er den vor fineste kanon, vi har endnu ikke nok af dem, men det kommer, vi må jo følge med. Se de tropper, der rykker frem derovre mod vest, de skal storme den skanse, der ligger to kilometer foran dem. Hør hvor kanonerne og maskingeværerne arbejder imod dem. Hvis 121det var et virkeligt slag, så vilde måske ikke halvdelen af dem komme tilbage. Efter dem vilde der følge en anden angrebsbølge, der rimeligvis også vilde blive drevet tilbage med store tab; først den fjærde eller den femte vilde nå frem og være i stand til at holde stillingen. Det er altsammen beregnet; først opererer man med kort og med tal, så sætter vi mandskab, materiel og forplejning i marken, ligesom vi før satte tallene på kortene. Det er to tilsvarende regnestykker, et med tal og et med ting, og det første er ikke mindre vigtigt end det sidste. Se det humør, hvormed soldaterne går på; de ved, at officerer regner for dem.

Henrik spurte: Vil de også i et rigtigt slag gå frem med lige så stor villighed?

Selvfølgelig; det spørgsmål kommer ikke med i vore beregninger. Det eneste vi må sørge for er, at vore beregninger er rigtige, og at materiellet er i orden. Mandskabets vilje spør ingen om, den er givet.

Hvordan vilde stemningen være blandt soldaterne, hvis dette var virkelig krig.

Den vilde være udmærket. Soldaten ved, der blir sørget for ham på enhver måde; der blir tænkt for ham; han behøver ikke at bekymre sig om nogen ting, han går frem og gør sin pligt; anden tanke skal hans hoved ikke rumme. Og hvis soldaten ikke er tilfreds, så er der noget galt ved det, han er afhængig af; fejlen ligger aldrig hos ham selv; men der er ingen fejl. En utilfreds soldat er lige så urimelig en ting som et utilfreds hjul på en maskine; soldaten ved, han er et hjul, og skal følge med i det heles gang, ellers blir han knust; det er så simpelt.

Efter den betragtning, sae Henrik, — skulde soldaterne altså være de lykkeligste af alle mennesker?

122

Det er der heller ingen tvivl om. De er fritaget for alle bekymringer, de har kun en ordre, som de skal gå efter. Om de forstår den, kan være det samme; om de er tilfredse med den, er der ingen der spør om, og så er de tilfredse, ganske af sig selv. Jeg har aldrig hørt tale om andet.

Findes den samme stemning blandt officererne?

Absolut. Man kan undertiden synes, at bevillingerne ikke er store nok, eller at lønningerne er for små, men det vigtigste er, at vi er led af en maskine som fungerer næsten til fuldkommenhed. Det udelukker jo ikke forbedringer; man kunde indvende, at vi måske regner fejl, men vi tror dog selvfølgelig, at det blir os,

der sejrer i den næste store krig. Vi, det gælder også soldaterne, ser, hvor fuldkomment det hele er; hvorfor skulde vi så ikke allesammen være tilfredse? Men jeg blir nødt til at sige farvel; tiden løber, og jeg må tilbage til min stab.

De tre fulgte ham med øjnene, mens han red i rask trav hen over markerne, rank og veltilfreds, og Henrik sae: Det gør godt endelig engang at træffe et menneske, der virkelig er hel og uden støbefejl.

Jeg kunde dog ha ønsket, indvendte Karl, — at det havde været en anden beskæftigelse, han havde været så tilfreds med. Jeg kan ikke nægte at militarismen — — —

Henrik afbrød ham leende: Du er et meget utaknæmligt menneske; du er rede til at være misfornøjet med de misfornøjede, men du vil ikke være tilfreds med de tilfredse. Du vil ikke la dig belære; og jeg tror det kommer af, at du havde din forudfattede mening, da du drog hjemme fra. Du er en sortseer.

Grete sae tankefuld: Hvor finder man den sande, uegennyttige 123tilfredshed? Man plejer jo at sige, at den kun findes et sted.

Du mener i den kristne tro, svarede Henrik, — det er også sandt, ja du behøver ikke at se spørgende på mig, for jeg mener det. Og dersom I vil, kan vi gerne gå til en præst, men jeg kan for resten på forhånd sige jer, hvad han vil svare. Han vil begynde med at sige: Jeg er tilfreds i min tro. Og han vil henvise til en lignende fuldkommenhed, som den vi nu har hørt om tre gange; han vil tale om sig selv på samme måde, som vor kaptain talte om sine soldater; der er ikke noget at tænke over eller at være bekymret for, det hele er ordnet oven fra, og det er fuldkomment; der kan ikke ske noget; man har blot at gå frem efter den givne ordre; u lydighed og utilfredshed er også her to ting, der ikke kan tænkes; også denne soldat er af naturen tilfreds. Men så holder ligheden op, for uden om ham, dær ligger idel ufuldkommenhed, næmlig andre menneskers vantro, og alt, hvad deraf følger. Han er den blanke ko, den hele maskine, den lydige soldat, men når han ser sig om, opdager han, at han så at sige er ene om det; der er i alt fald langt til den næste, og jo mere fuldkomment hans gudsforhold er, desto længere skal han lede, inden han finder et, som svarer dertil. Sådan ligger modsætningerne her tæt op ad hinanden, hvis vi går til dem, der har den rette, store tro, og ikke nøjes med dem, der blot har hverdagens, som den første kalder vanetro og regner for ingenting. Den virkelig fromme kan altså aldrig være helt lykkelig, så længe han har de vantro så nær omkring sig, og han skulde egentlig være eneboer for at bevare sin tilfredshed uforstyrret. Se det er min mening om det, men hvis I tror, jeg tar fejl, så kan vi i morgen få det 124afgjort; her bor en from mand i den nærmeste by; han har engang omvendt sig fra store synder og er vant til at blive spurt; for han nyder stor anseelse. Han skændes daglig i aviser og tidsskrifter med anderledestroende, både om religion og om moral og om meget andet. Han er ilde lidt af mange, selv lar han forstå, det kommer af hans tro og ædle tænke måde, — men han har også mange venner, som han selv stadig henviser til, når han skændes med sine fjender. Han er ikke stærkt begavet, hvad der er et held for ham, da det gør, at hans tro syner mere; indtrykket forstyrres ikke af uvedkommende egenskaber, hvortil også forstand hører. Han er selv en blank og tilfreds ko, men det er nogen slemme hoveder, han ser rundt omkring sig; langt borte findes der kreaturer af hans slags, fortæller han selv. Skal vi gå hen og prøve ham?

Nej, svarede Karl og Grete på en gang, — vi synes, vi har nok af mennesker.

Godt, så vender vi os til en forandring til naturen. Jeg har hørt, der skal være smukke bjærg kun få mil herfra; hvis vi tar afsted med det samme, kan vi være der i aften, og i morgen tidlig kan vi så med friske kræfter begynde på en længere udflugt. Jeg har før i tiden været i Norge, men dette her skal være lige så smukt.

125

NÆSTEMorgen startede de fra et stort turisthotel i bjærgene, og deres lille selskab var blevet forøget med en mand, hvis bekendtskab de havde gjort aftenen i forvejen. Han havde boet der fjorten dage, næsten alene, for sæsonen var ikke rigtig begyndt endnu, og han tilbød at føre de ny gæster omkring til alle de smukkeste udsigtspunkter, hvad de med tak tog imod. Han viste sig at være en udmærket fører, der kunde gi god forklaring på alt, hvad de så; han var, som han selv undskyldende gjorde opmærksom på, måske lidt snaksom, men det kom af den skønne naturs oplivende virkning, både på hans nærver og hele sindstilstand.

Ellers taler jeg såmænd ikke for meget; jeg er købmand og er mest på mit kontor, hvor jeg skriver breve eller gir mine ordrer, men her i naturens favn udvider sindet sig, man blir mere glad, mere fri for bekymringer, og for muligt nag mod mere heldige konkurrenter. Ens nærver kommer til ro, og man blir velvillig stemt mod sine medmennesker. Som regel går jeg ene omkring her, men engang imellem blir man nødt til at opsøge andre mennesker, for at man kan ha nogen at meddele sin glæde og tilfredshed til. Nå, men nu glemmer jeg det, jeg skulde vise Dem; det bjærg, De ser derovre er efter min mening det smukkeste her i egnen — — —

126

Han fortabte sig i en lang udvikling om bjærget, det var virkelig smukt, og ingen tog ham hans mange

ord ilde op.

Da de om aftenen nærmede sig hotellet, takkede Henrik ham for ulejligheden og tilføjede nogle afsluttende bemærkninger om, at de snart rejste videre; men han selv blev vel længe endnu.

Nej, jeg rejser i næste uge, for så kommer næmlig turisterne, og dem vil jeg ikke være sammen med.

Det forbavser mig, sae Henrik, — jeg troede, at De vilde gerne være sammen med andre mennesker.

Den ellers så elskværdige mand blev med et ganske ophidset: Turister, hr. Henrik, er et folkefærd, jeg så vidt muligt undgår. Lad os endelig være enige om — nå men måske har De ikke rejst så meget som jeg — men noget værre rak, rent ud sagt, end turister kender jeg ikke. Turister er utilfredse med alting: med maden, enten spiser de altfor meget, fordi de nu skal betale for det, og så får forstoppelse, og det blir de jo gnavne af; eller også er maden ikke god nok, så går de og er sultne og blir gnavne af det, og er irriterede over hverandre, fordi der er så mange af samme slags som de selv, og det kan de ikke holde ud, hvad der heller ikke er til at forlange; og de er misfornøjede med betjeningen, det er allerede tre kedelige ting. Skulde man ikke tro, at naturens skønhed kunde løfte deres sind over alt det, så de slet ikke ænsede det, men det er så langt fra. De er lige så utilfredse med naturen selv som med alt det andet. Jeg har set en mand stå og glo på et bjærg med et par øjne, som om det var hans egen kone, og han havde været gift med det i fem og tyve år. Jeg har stået og beundret et vandfald og er forstyrret i min andagt 127

af en mand, der skulende gik forbi det, ligesom det kunde være en forfalden veksler, der blev ham præsenteret til betaling. Man kan træffe unge piger, der står i flok og fniser op i en viftepalme, så man må se på palmen engang til, om den ikke har shako og sidevåben og løjtnantsepauletter. Nej, folk har ingen natursans, hr. Henrik; anbring dem, især i større flokke, midt i den skønne natur, og de blir værre, end de var hjemme på deres kontor eller ved deres disk. Nej, dær hvor folk har fået deres grå hår, deres slidte hænder og deres krumme ryg har de bedst af at blive. Hvad der ligger under de grå hår, de slidte hænder og den krumme ryg, det tar sig ikke godt ud, når det blir sluppet løs for at holde ferie under Guds fri himmel. Mennesket er et arbejdsdyr, det skal blive i sin skure; det er ikke kønnest dær, men det er skikkeligst. Med os, hr. Henrik, er det en anden sag, vi har åben sans for naturens skønhed og er i stand til at la os gennemtrænge af den, men vi er undtagelser, hr. Henrik. Ja de smiler de to unge mennesker og tror, at jeg omsider er kommet til den egenlige pointe i min tale, den næmlig, at jeg er bedre end andre. Ak nej, det er ingenlunde min mening; jeg er ikke en henrykt defensor for mig selv, men en bekymret aktor mod mine medmennesker, og De må for mig godt tro, at det, jeg har sagt om mig selv, er pral, men det andet er ialtfald sandhed. Naturen selv er fuldkommen, men menneskene, — De kan blive her i fjorten dage til, så skal De se. De ser ud til at være to ædle unge mennesker, og hvis De føler, at De har en mission, så lad den ta form af et forsøg på at gøre Deres medmennesker bedre. De er ikke onde, de er ikke engang ulykkelige, det gælder i alt fald kun få og for en kort tid, og disse få er ikke blandt de værst stillede; 128nej, det er ikke vor medfølelse, menneskene vækker, det er vor ringeagt, og her ligger Deres mission, unge mennesker: at bidrage, hvor lidt det end er, til at løfte den stakkels foragtelige menneskehed. Jeg selv formår ingenting, jeg er gammel, og alt, hvad jeg ser, er gammelt; jeg opdager ikke et nyt sted, hvor jeg kunde ta fat og bringe noget nyt frem for dagen. Det kan være, jeg taler om mig selv som en gammel farisæer, men jeg har ret i, at de andre er toldere og syndere; dog er det ikke mit eksempel, De her skal efterligne: De skal ikke vise menneskene den ringeagt, som de i virkeligheden fortjener, men tvært imod en sympati, som de i grunden ikke er værd. Det er den ene side af Deres mission; der må også være en anden, men den kan jeg ikke se, jeg er gammel og betyder ikke noget mere, men De vil finde den selv Godnat; jeg går ind og lægger mig; jeg har talt mere ud af mit inderste hjærte, end mine nærver har godt af.

De tre sad længe og talte sammen; Karl og Grete vilde vide, hvad der kunde være ment med den anden side, som de ikke havde fået besked om.

Henrik svarede, at der vistnok ikke var nogen anden. Ringeagt og sympati svarede til den store hårdhed, der i ældre tid blev vist over for enhver forseelse, og den store mildhed, som nu var trådt i stedet for. Og var ikke menneskene imidlertid blevet bedre? Altså var man nu inde på den rigtige vej, og sagen havde virkelig kun den ene side: sympatien.

Mener du virkelig det? spurte Grete. Er du nu ikke en præst, der står på prækestolen og forkynder noget, du ikke selv tror på?

Hvis jeg var præst, så vilde jeg i alt fald tvinge min 129menighed til at tro på det, jeg forkynder. For resten, når vi er kommet hjem til vort eget igen, så skal jeg vise jer en mand, der virkelig er tilfreds.

Karl og Grete gjorde en afværgende bevægelse.

Jo, men det skal også være den sidste. Det er en digter, der er både berømt og velhavende. Han bor i en villa ude på landet og har et gode, som mange savner: ensomheden. Han må efter al beregning være en lykkelig mand, og selve hans digtning tyder på, at han er det.

VEDaftenstid trediedagen efter kom Henrik og hans to ledsagere til en smuk villa med en stor have om; på en hvidmalet havebænk sad en ældre mand og røg en sigar. Han sad ganske stille med ansigtet vendt mod vest og bevægede kun af og til den hånd, der holdt sigaren. Rundt om ham var der endnu liv på markerne med køer og med korn, men han var faldet til ro, som et dyr, der har lagt sig, endnu mere: som en mark, der synes at sove, beskinnet af solen. Han vågnede, da klinken på hans låge blev løftet, og nogen kom ind i hans have; han rejste sig og gik hen imod dem med usikre skridt, langsomt som ud af en dyb fraværelse.

Tre, der vil hilse på mig, sae han, da han havde hørt deres ærende; — velkommen; det er snart længe siden, jeg har set mennesker.

Her er dog ellers nok af dem, sae Henrik og viste med hånden på markerne uden for havegården.

Digteren smilede: De dær — det er teater, det er endnu mindre, for jeg hører dem ikke tale: det er film. Det er mere, om De vil, det er så smuk en film, som tænkes kan, naturens egen, men jeg er digter, og de er bønder, afstanden imellem os er uhyre, den er som mellem tilskuerplads og scene. Også jeg er deres film, men ikke nogen interessant, 131sant, jeg sidder her i min have som en fortælling, der er gået istå, hvis begyndelse var uden spænding og hvis slutning ganske mangler. Men derude gir de et skuespil med en morsom begyndelse om morgenen og en god slutning om aftenen, og hvis enkle handling enhver kan følge med i. Sådan er det. Sid ned, vi skal ha et eller andet.

Han gik ind og kom alene ud igen med noget på en bakke.

Digteren og Henrik talte sammen; de to andre var mest tavse tilhørere.

Det er barn og svigerbarn, sae digteren leende, — det kan man mærke på, at de tier så ærbødigt stille, når deres fader taler med en fremmed herre.

De lo og Grete svarede: Vi føler os genert af vor ungdom og vor ubetydelighed.

Digteren så på hendes leende, men blege ansigt og syntes at blive eftertænksom; hans blik blev hængende ved hendes, til hun ikke lo mere, han forsøgte at følge det og stansede til sidst ved den unge mands højre hånd, der på en mærkelig måde var skjult i hans jakkelomme.

Jeg vil gi Dem noget, sae han; — kom.

Hun fulgte ham nølende.

De er nygift, sae han; jeg vil gi Dem hele favnen fuld af roser. — Han ventede at se hende rødme og blev forundret over, at hun stadig var lige bleg. Han tænkte: Lige straks troede jeg ikke, der var andet med hende end det, at hun har været gift i fem måneder, men det er ikke det.

Grete pegede på en stor gul rose og sae: Hvis jeg selv må vælge, ønsker jeg kun den ene dær.

Han skar den af og rakte hende den: Jeg troede den rigtblomstrende røde havde passet bedre til Dem, men jeg forstår mig så lidt på det.

132

Hun så forbavset op, og han tilføjede: Det er i al beskedenhed alvor. Lad os så gå tilbage til de andre.

De fire mennesker sad sammen et par timer, drak vin og talte; værten var den eneste rigtig muntre iblandt dem. Engang da der kom en lille pause i samtalen, sae Henrik:

Jeg kan se på Karl og Grete, at de venter, jeg skal gøre vor vært et spørgsmål.

Kom med Deres spørgsmål.

Det er det samme, vi har stillet andre, eller som de uopfordret har givet svar på: Tilfreds eller ikke tilfreds. Hvad vilde De svare for Deres eget vedkommende?

Aha, svarede digteren; — jeg begynder pludselig at forstå det mærkelige ved mine tre gæster, som jeg hele tiden har følt. De er ikke simpelt hen tre mennesker, der er glade ved en favnfuld roser, ved et godt glas vin eller ved en munter snak, men de er tre søgere, som med bevidste og vågne øjne ser på mig som en genstand, der hører hjemme, uvist hvor, i deres samling.

Henrik svarede: Vi ber om undskyldning for, at vi ikke i al almindelighed er tre glade gæster.

Det har jeg vidst hele tiden; det var fru Grete, der kom til at gøre mig opmærksom på det. Så har de svar, De har fået af andre, ikke gjort Dem mere glade, end De måske var, da De begyndte at spørge. Hm. Der er for mig tre slags mennesker: dem, der er sorgløse, tildels glade ligesom jeg selv; dem, der er

eftertænksomme og tildels skuffede ligesom også jeg selv. De to slags kommer jævnlig og ser til mig; jeg troede, De hørte til den første. Så er der også en tredje slags mennesker, de er ikke ligefrem glade og slet ikke sorgløse; de er muligvis nok skuffede men ved ikke af det, da de aldeles ikke er eftertænksomme; til dem hører 133for eksempel bønderne ude på marken, men jeg kender for resten så lidt til dem; der er næsten ingen forbindelse mulig imellem os. Har jeg dermed svaret tilstrækkeligt? sluttede han og så på Grete, hvis øjne var de første, der mødte hans.

Nej, — sae hun; — vi vil gerne høre mere.

Digteren så på hende og smilede: For mange år siden havde jeg en veninde. Straks jeg lærte hende at kende, troede jeg, hun var varm, en rigtbærende rød rose, men jeg tog fejl; hun blev vel hos mig, men hun elskede mig ikke. Dog var hun ikke kold, hun blev varm ved at høre på mine ord, selv om min kærlighed var hende ligegyldig. Hun var ikke en blomst, men en følsom tråd, der blir varm og levende ved strømmen, der går igennem den. Hun forstod mig måske ikke altid, det ved jeg ikke, men alt, hvad jeg sae fortsatte sit liv gennem hendes sjæl, om det så blot var nogle få sekunder. Nej, hun var ikke kold, hun var sikkert lykkelig på en måde, som jeg dengang ikke var i stand til at forstå.

Hvad endte det med? spurte Grete.

Han rejste sig: Jeg var jo ung; det kunde ikke ende med andet, end at hun måtte gå fra mig, men havde det været i dag, hun var kommet —. Men De venter på, at jeg skal besvare Deres spørgsmål; det er let nok, så længe jeg holder mig til overfladen, hvor alle selvfølgeligheder ligger og sejler omkring. Jeg er endnu i besiddelse af hele mit talent, det indbringer mig anseelse og penge; altså har jeg al grund til at være tilfreds. Jeg er tilfreds. Jeg har ferie, hvad dag jeg vil, og hvor længe jeg vil; jeg har ingen pligter, jeg er løs og ledig; der er ikke noget, der hedder: fra ni til tolv og fra to til seks; det negative resultat er, at jeg ikke kender 134 begrebet fritid. Jeg misunder dem, der kan gå hjem fra marken klokken seks, og som skal være der om morgenen klokken seks. Ubundet — det kan være godt for det vilde æsel på steppen, men jeg er et tamt dyr, jeg er en herreløs hund, der går og gøer hen i været; der er ikke en bestemt port, hvor nogen har sat mig med lænke på til at sige: vov, vov, når der går fremmed folk igennem. Ja ja, men så er jeg en mægtig hund, der kan sidde på min bag og gø ad hundestjernen; det kan nok være, stjernen ikke hører mig, men det gir dog genlyd over en temmelig stor del af jorden. Ikke en ænser en hund, der står og gøer i en port, men når jeg åbner min berømte kæft, står folk stille hundrede mile borte og siger til hverandre: Tys, hør på ham. — Enhver bunden hund står i en lille afkrog af verden; jeg går løs midt i og har verden rundt om mig. Har jeg det? Hvis jeg smøger berømmelsens lænke af mig, der er strammere, end nogen tror, og vil blande mig med hundefæller, så kender de mig ikke; der er langt fra mig til verden. Jeg lever ikke som andre, jeg har min egen måde, som jeg ikke selv har fundet på; den er kommet ned til mig som en stor, men pånødt gave, og jeg er ikke i stand til at være tilfreds med den. Hvad vil jeg da hellere? Jeg ved det ikke. Sagen er den, at når man får så at sige alting, så medfølger der som tilgift to mindre gaver: den ene, at man ikke skal blive tilfreds; den anden, at man ikke ved noget andet, man kunde ønske i stedet for. Jeg ved altså ikke, om jeg skal ønske at leve midt i den verden, som jeg nu er skilt fra ved en mur. Verden er en dejlig film at se på, både morsom og alvorlig; den gir tanker og sætter fantasien i bevægelse, men når figurerne begynder at tale, så ved man ikke, om man skal le eller græde, eller hvad man skal tænke. Verden er en samling 135skønne levende billeder, jeg digter om dem og danner en anden verden deraf, min egen verden, hvori dog enkelte mennesker fra den almindelige verden finder glæde ved at færdes. Jeg selv færdes næsten altid i den og kan gøre den så smuk, som jeg er i stand til. Hvad kan jeg da ønske mere? Af og til har jeg truffet mennesker, der har opholdt sig i min verden, de har været glade ved det, og jeg har med forundring lagt mærke til, at deres glæde undertiden var større end min egen. Her skimter vi altså igen det negative, og forfølger vi den linje, vil vi se, at den fører os temmelig langt bort til en vis, høj og blå næsten ligegyldig fjærnhed fra alle ting, fra bægge de to verdener. Det er vistnok det sidste, vi kan komme til; spørgsmålet om min tilfredshed eller skuffelse er vi her kommet langt oven over.

Digteren drak sit glas ud, skænkede rundt og drak ud engang til.

Henrik sae: Det sidste, om den høje ligegyldighed var det, jeg bedst forstod.

Det vil jeg gerne tro. — Værten så fra den ene af sine gæster til den anden: Og jeg vil anta, at det samme gælder de to unge, mærkeligt nok.

Han rejste sig og gik hen til hækken og råbte til en mand, der gik forbi: Hallo, Niels Jensen, kan De ikke sælge mig et par slagtekyllinger? De skulde være til frokost i morgen for mine gæster.

Manden vendte et venligt gammelt ansigt mod hækken: Jo, det kan jeg godt; jeg skal gå ind og slå hodet af dem med det samme.

Ja, gør det, Niels Jensen. Og kom så herind med dem, hvad?

Ti minutter efter kom manden med de to kyllinger.

Hvor meget koster så de, Niels Jensen?

Ja se, prisen er jo firs øre for stykket, men nu da jeg har fundet på dem, så må jeg sige, at der er ikke slet så meget kød på brystet, som jeg havde troet, så de skal ikke koste mer end fem og halvfjerds.

Digteren stod med den ene varme døde kylling i hånden: Jae, er det nu ikke for lidt, Niels Jensen?

Nej, jeg er godt tilfreds, og jeg vil ha, at andre folk også skal være tilfreds, omendskønt de har narret mig, kyllingerne, men det må man jo ta med.

Skal det være en sigar, Niels Jensen?

Mange tak. — Niels Jensen fik tændt og gik ud af haven og hen til sit hus, fulgt af de andres øjne. Der kom en lang tavshed, som digteren endelig afbrød med de ord:

Her sidder nu fire mer eller mindre skuffede mennesker og tænker over Niels Jensens løsning af det foreliggende problem, og vi er vist i grunden lige så enige, som vi i os selv er skuffede.

Da tog Karl ordet og sae med ungdommelig barskhed: Jeg har i hvert fald min egen mening, både om det at være skuffet og om Niels Jensens løsning af spørgsmålet.

De to mænd så forundrede på ham, men ingen af dem svarede. Grete så ned i sit skød. Men da Karl var kommet til at stå op, rejste hun sig også, og de to andre fulgte eksemplet. Digteren gik hen til hende og sae: Inden De går op, vil jeg gi Dem en frisk rose. Se hvor den anden allerede har tabt sig.

Hun fulgte ham uden et ord hen til en fjærn krog af haven, hvor han skar en rose af til hende; derefter sae han:

Skulde det nogen sinde komme dertil, at De ikke ved, hvor De skal vende Dem hen, så kom her tilbage og bo hos 137

mig. Jeg føjer den beskedne sandhed til mit tilbud, at det jo ikke kan virke forførerisk på en ung kvinde i almindelighed, men Deres ungdom har en kølighed over sig, der gør Deres alder ganske ubestemt. Jeg er som mand en afhøstet mark, men hvad er De selv: En kølig septembersol, der står godt til stubbene, den skinner på. Naturligvis kunde jeg som digter føje mange smukke ting til udtrykket stubbe, så vel som til septembersol, men så vilde De kunne bebrejde mig, at jeg alligevel havde i sinde at lokke Dem. De ligner hende, jeg talte om. En dag vil De måske komme til at tænke over mit tilbud, kolde spådomme er ellers ikke min lyst, men jeg er blevet påvirket af mine gæster, der ikke er som andre, jeg har haft. Før da vi sad henne ved bordet, kom vi til at ligne hinanden så fuldkomment som fire tavse foroverbøjede mennesker kan, og mørket faldt på mine tanker som et stort sindbillede, der udsletter tiden og rykker fire mennesker, der dog er forskellige, hen til samme punkt, det hvor de sidder og har opgivet alt og kun venter på at dø. Jeg har før tænkt på døden, men i det øjeblik følte jeg dens nærhed; den var ikke i mørket, den kom et andet sted fra. Hvad er De for tre mennesker, der får et almindeligt aftenmørke til at falde sådan, at man ligesom en vild i urskoven tvinges til at tænke på døden? Jeg vil ikke bede Dem besøge mig engang til, ikke den gamle mand, der er yngre end jeg, men ser ud som en olding; ikke den unge mand, der har sin egen kolde mening, men De selv kan komme igen; Deres øjne kan dog undertiden stråle, når jeg taler. De to andre — den ene forstår alt, hvad jeg siger, men koldt, den anden forstår det ikke, og det er med samme kulde. Stakkels unge kvinde med det blege ansigt, hvordan har De kunnet gifte Dem ind i slægtskab med de to 138mænd, manden med oldingeansigtet og manden med den skjulte hånd? De tabte Deres rose, men det er ikke nødvendigt at ta den op, og den unge mand vil ikke spørge efter den; det er andre ting end roser, han vil tale med Dem om.

Grete fulgte ham i tavshed tilbage til de to andre; hun kunde ikke blive blegere, end hun i forvejen var.

139

NÆSTE middag var de igen hjemme paa Henriks gård. Karl brugte resten af dagen til at pakke. Da de samledes ved aftensbordet, sae han: I morgen tidlig rejser jeg herfra. Jeg må til noget arbejde, jeg kan leve af. Det lader ikke til, at Grete vil med, men hun kan måske blive her tilbage nogen tid og tænke over det.

Grete svarede: Hvordan kan jeg leve sammen med en, der har tabt al tro på mennesker?

Jeg kan ikke så nøje huske, hvad jeg før har troet, Grete, det har jeg forklaret dig engang, og hvad jeg nu tror, anser jeg for ligegyldigt. Vi mennesker skal leve af hverandre; hvad vi tror, må blive en privatsag. Eller gives der en opfattelse, som skal være bedre?

Grete sae: Du og jeg havde engang en anden, som vi var mere glade ved. Hvis vi virkelig har mistet den, er det da umuligt, at vi kan få den igen?

De så begge to på Henrik, og han sae: Jeg ved, hvad I tænker, men jeg kan ikke hjælpe jer. Jeg har vist jer lidt af, hvad sandheden om mennesker er, og det ser nu ud til, at I ikke har kunnet tåle den. Hvad kan jeg

gøre ved det? Kan jeg læge det åbne sår, sandheden har frembragt, ved at komme endnu mere sandhed i? Nej, jeg kan ikke gøre mere for jer. Jeg vilde blot ønske, jeg kunde gøre noget for mig selv.

140

Hvad skulde det være? spurte Karl ligegyldigt.

Det skulde være at bygge en forhøjning her uden for min gård, hvor jeg kunde sidde stum og ubevægelig for resten af mit liv som en anden Buddha. Når der ikke mere skete en eneste gærning ved mig, vilde jeg efterhånden blive betragtet som en velgørende og gavmild gud. Når jeg ingenting så mere, vilde jeg komme i ry for stor visdom, og sådan kunde jeg sidde i mange år og være lige så lykkelig som selve de mennesker, der kom og holdt deres andagt foran mig. — Nå, Karl rejser altså i morgen; Grete vil jeg gi det råd at vende tilbage til vor vært digteren og få lov til at styre hans hus. Han er en ensom mand og vil være glad ved at ta mod hende; jeg tror også, det er et godt sted for en, der føler sig skuffet af livet.

— Henrik sad alene ved enden af sit lange bord i den tiltagende aftenmørkning. Grete var gået for få timer siden, hun havde sagt, at hun kom alligevel til at overnatte i en kro, så der var ingen grund til at gå tidligere, Henrik havde ikke fulgt hende uden for gården og vidste derfor ikke, om hun havde taget landevejen, eller om hun var gået over markerne til den modsatte side; den sidste vej vilde føre hende forbi vandhullet. Han havde ikke kunnet se på hende, da hun gik, hvilken vej hun havde i sinde at ta; hendes ansigt var blegt og altid ens som hos et gammelt menneske og røbede ingenting. Han havde ikke haft mod til at gå op på loftet for at følge hendes gang og se, hvad hun bestemte sig for. Nu kunde han kun sidde her og kaste de to muligheder frem og tilbage, uden at den ene derfor blev mere sandsynlig end den anden. Han rejste sig og gik en vending rundt om gården, han så hen ad vejen og ud over 141markerne, ikke for at opdage noget, men for at undgå synet af det dobbelte spørgsmål, der sad i hans egen sjæl: en stor rædsel og en lille medfølelse; bægge fulgte ham med øjnene, uden at der skete nogen forandring med dem, den ene blev ikke mindre, og den anden ikke større.

Han gik igen ind og satte sig med en pibe nær ved vinduet; han vilde tænke fornuftigt over det og prøve at forsone sig med sin skæbne. Han havde haft to menneskeliv i sin hånd, han havde en tid været deres gud, men de havde selv valgt ham. Så havde han vist dem det, der lå inden for hans visdoms rækkevidde, og hvad der ikke havde været smukt at se, havde han forsøgt at give en kærlig forklaring til; for så vidt var han gået uden for sit eget væsen, men det havde været til ingen nytte. Han havde vel håbet, at disse to mennesker — — dog, for den, der er Gud, er begrebet håb ikke til. Han har al kundskab, og han har magt, men menneskelige fornødenheder som håb er noget, han skænker til væsner, der står under ham, ligesom trøst og glæde. Selv er han hævet over det og kan ikke få del deri. Men hans to mennesker havde ikke villet ta mod andet af ham end kundskaben, og den havde ikke vakt noget håb hos dem, ikke været dem til trøst eller glæde. For den ene af dem var der dog endnu halvvejs redning; havde hun valgt den?

Sådan var det gået med de to mennesker, han havde udvalgt for at gøre dem mere fuldkomne end andre. Var han nu endelig blevet så klog, at han gjorde alvor af, hvad han allerede før havde tænkt: at trække sig ind i sin himmel og sætte sig på alle sine mirakler og skjule al sin kundskab? Oven over ham sad en Gud, der var klogere end han, og som forlængst var blevet stum og havde ladet al handling 142fare, og menneskene overøste ham med lovord for alt, hvad de selv opfandt kommende fra stumhedens og uforanderlighedens sæde.

Henrik tænkte på døden, og hans sind blev et øjeblik ligesom mildere. Han rejste sig og gik ud over markerne. Det var næsten mørkt nu, men han kunde dog på afstand skimte vandhullets svagt lysende flade. Så stansede han og kunde ikke komme længere. Her stod han, der var gud for så megen kundskab og havde ikke mod til at lægge den lille viden til den øvrige, om Grete lå dernede eller ikke.

Hans tanker gled tilbage gennem hans livs ørken, de fik en urt til at gro i sandet, en skrøbelig drømmevækst om Grete.

To gik sammen ad en smal marksti med dugget kløver på hver side, en ung karl og pige, der kom fra skovbal. Solen stod op foran dem og kastede en rød tåge over de grønne marker, et rødgyldent støv hang i stille svæven over alting som dræ fra en rugmark på himlen. En tung modnen lå i sin begyndelse over hele naturen og i de to menneskers sind. De holdt hinanden i hånden og blev tavse, den mundraske ordkrænge karl og den glade pige. De kom fra forårets muntre nat under træerne, de så gennem den røde tåge den stærke modne sommer nærme sig. Bag ved ham lå hans ungdom med skarpt lys og hårde skygger, bagved ham gik hans skygge.

Han vendte hodet og sae: Se hvor underlig min skygge ser ud, den er både sort og rød.

Hun svarede: Den er rød af solen; alting blir rødt af den.

Ja, men den er sort af mig.

Så se ikke om efter den.

Men den følger mig i hælene så trofast som en sort hund. 143Se hvor skæv og skummel den er. Det er et dyr, der går bag efter mig, den ligner ikke skyggen af et menneske.

Henrik, du må ikke sige flere onde ord om din skygge; den holder sig jo så smukt bag ved og forlanger ikke at blive set, bare at få lov til at gå ved siden af min.

Men blir du ikke urolig, Grete, ved at se, hvor smuk din skygge er i sammenligning med min? Der går to skrifttegn bag ved os, hver med sin tydning.

Hun kunde ikke svare; hun trykkede sig ind til ham og kyssede ham med skælvende mund, og så tav han. Han gik ind i fremtiden med sin pige ved hånden. Den var som en stor gløden, ikke til at se igennem, uforståelig og blændende. Men da de havde gået en halv time, stod solen klar og hvid på himlen, tingene lod sig igen se, som de var uden den røde sky. Så kunde de begynde at tale om fremtiden. Et stykke ude til højre lå hans gård og føjede tavs sit billede til hans ord. Lidt efter måtte de sige farvel: om tre uger, var hans sidste ord.

— De gik over deres egne marker, solen stod højt i syd og kastede deres skygger ud til siden for dem, så de undertiden blandede sig til een. De talte om korn og kvæg og om deres børn. Så smilede han og sae: Når du siger, som du så tit har gjort, at det er gået os bedre, end vi turde håbe, så har du sat en kurvfuld roser på bordet foran mig, men når jeg har sagt mig selv det samme, har det ikke været anderledes end en dusk nøgne hyben. Du forstår derfor, at jeg har en vis ulyst ved at tale med mig selv; jeg vil hellere høre dig udtale, hvad vi bægge tænker. Hvad jeg selv siger, er lige så sandt, men det blomstrer ikke. Men der er noget andet, som jeg vil fortælle dig. Der går en skygge hos mig, jeg ser den stærkest, når jeg ikke har dig med. 144Den har trængt sig frem på siden af mig, men jeg kender den og kan se på den uden angst. Den lever sit eget liv, der ikke er som mit, og dog ligner det på forvrænget måde. Der er ikke for mig noget lokkende i det liv, min skygge lever, og dog kalder det på noget forvredet i mig selv. Der har været tider, da jeg følte mig fristet til at springe over i min skygge og leve dens liv i stedet for mit eget, men fristelsen er nu forbi, derfor kan jeg fortælle dig det. For nogle år siden blev skyggen til et menneske og nærmede sig mig; du så ham også, du kaldte ham djævelen og sae, at den slags mennesker burde hænges. Jeg tror, du vilde ha været med til at gøre det selv, hvis du kunde ha fået andre til at hjælpe dig. Men han er ikke ond, min skyggedjævel, kun altfor klog. Du vænnede dig til ham, du hørte på ham, dine øjne lyste af forståelse, og forståelsen gjorde dig ingen skade; du indrømmede, at naturen sagtens havde sin vel overvejede hensigt med et væsen som ham. Du kom let over det, og du antog uden videre, at det måtte være lige sådan med mig. I min ungdom, gik der en trussel lurende bag ved mig; nu går der en bitter og undertiden farlig kundskab ved siden af mig. I stedet for at være min forfølger er den blevet min ligemand; men jeg er ikke gerne alene med den.

— De gik hen ad en landevej, to gamle mennesker med stok og taske. De havde den lave aftensol på ryggen, og foran dem gled deres skygger lange og stadig længere, mens de langsomt gik hen mod et lille rødt hus midt i en stor have. To gamle skrøbelige mennesker og to lange skrøbelige skygger uden bestemt form eller længde, afbrudt og knækkede af små sten i vejen og af hjulspor, og hvis hoder næppe var synlige i den svindende sol. To svage mennesker med deres døende skygger. De kom til at tale om noget, 145der var sket for halvtreds år siden og var lige med et langt inde i deres ungdom. De hjalp hinanden med at få halvglemte ting frem og de hilste med deres gamle smil alt, hvad de sådan i fællesskab kunde finde. Så viste den gamle mand på sin skygge og sae: Den går forud, som om den venter at dø først; jeg synes også nok, den ser mere affældig ud end jeg. Alligevel er jeg ikke langt fra at misunde den, for den ser i sin opløsthed mere morsom ud end jeg. Se hvor tydelig et lille stykke af den kan blive imod en stor sten eller en ujævnhed i vejen; så ser det ud, som om den også et øjeblik tænker sig om og mindes. Hodet af den er næsten borte, men se hvor det lever op igen, når det falder på en broget hund, der løber over vejen. Hvad tænker mit skyggehoved i sådan et øjeblik? Jeg mindes en hund, — nej jeg har glemt den, og nu har min skygge mistet sit hoved igen, så jeg kan ikke spørge den.

Men ved havelågens hvide stolper rejste hans skygge sig igen, voksede langsomt op og stod dær ligesom ventende, skyggen af en gammel mand med stok.

Da sae manden til sin skygge, idet han lo med sin tynde oldingelatter: Ha ha, min ven, hvad går der af dig, siden du sådan pludselig fornyes og blir yngre end selve din herre? Døde du for lidt siden på landevejen, og er du nu spøgefuldt opstået igen på en hvid pæl? Sandelig, du er den morsomste skygge, nogen mand kan ønske i sit livs aftensol. Kom her, Grete, vi vil høre, hvad min afdøde skygge har at fortælle fra det andet liv, den nu er gaet ind til.

Skikkelsen tog lige med et til at vokse; den fik brede ben at stå på og store rå hænder til at slå ud med; fra den sorte skyggemund kom en stemme og en brutal latter:

Er du endnu ikke kommet videre, Henrik, end at du 146drømmer en sød og tåbelig idyl og tror på din drøm. Men se dig om, det er borte alt sammen, den lille sølle hvide pæl, jeg stod ved, den hyggelige havebænk beregnet til en gammel mands velfortjente hvile, det røde, troskyldige hus, som du velfornøjet

belavede dig på at dø i, tilfreds og mæt af dage, hele idyllen, som du lod dig fortrylle af, er blæst væk. Har du ikke lyst til at vende dig om, Henrik, og se dit Gretebillede, der skynder sig bort uden at spille tiden med at vente på, hvad der blir af dig. Tilbage er der kun mig, herren, og dig selv. Vi skal videre, Henrik, og der er endnu langt igen, inden jeg er gået helt rundt om dig; du skal kende mig fra alle sider, inden vi skilles, og jeg venter mig megen fornøjelse af dig, før det kommer så vidt. Jeg er, som du selv har opdaget, en spøgefuldt herre, der under min slave et smukt skygebillede, mens han hviler sig i sin ørken, bare for at se hans ansigt, når han vågner op.

Altså videre, Henrik, dagen er lang; dagen og solen og vejen, det er altsammen langt og ens. Jeg har gået bag efter dig som din fjende; jeg vandrede ved siden af dig som din gode ven og nabo; jeg går foran dig som din gud og fører; jeg morer mig med at forandre skikkelse, du er den samme, du er min tjener, min tro om end bandende følgesvend.

Henrik tog sin stok, som han endnu holdt i hånden, stak imod skikkelsen med den og svarede leende: Din betroede stilling som et menneskes skygge er nok steget dig til hodet og har forrykket din skygge af en forstand, så at du tror, du er en gud, fordi du er så stor og sort og aldrig til at gribe eller holde fast. Men du glemmer, at det er mig, der har skabt dig. Det gjorde jeg engang for mange år siden, uden rigtig at vide det. Jeg blev gammel og kunde ha skiltet fra dig, men jeg valgte at vende tilbage til alting, også til dig — 147 Hvis du er faldet mig ud en ubetydelighed mørkere, end jeg havde tænkt, så skal du ikke hovmode dig af det, i det mørke, som du praler af, at kaste foran mig, ser jeg mere, end andre mennesker i det fulde lys. Dig selv kender jeg i hver flig, og jeg ved ikke mere af, at jeg ser dig.

Da blev skyggen helt venlig, den gjorde sig lille og beskeden og sae med tyndere mæle: Ja, men ser du ikke, hr. Henrik, hvordan alle andre mennesker har det med deres skygge? Undskyld mig, at jeg ikke vidste, at du ikke er som dine medmennesker.

Hvordan mine medmennesker har det, ser jeg ganske tydeligt. De ligger ned og græder for deres skygge, og den lægger sig parodisk ned hos dem, ligesom den vil sige: jeg græder med, og de fleste er troskyldige og tar det for alvor. Jeg ser andre jagede af deres skygge eller slæbt af sted af den, blege og med gråd eller rædsel i deres øjne, og de forbander eller tilbeder den og er lige små for det. De kalder deres skygge gud eller djævelen og gør alt, hvad de kan for at synes mindre end mennesker, for på den måde at slippe for bedre køb. Det er kun få, der rejser sig koldblodig over for deres skygge for at måle, hvem der er størst. Hvis de med al deres banden og beden kunde gøre sig selv til væggelus, så vilde de gøre det, fordi de så ikke behøvede så stort et hul til at gemme sig i. Men — — ja ja, skygge min ven, lad os kævles i al munterhed, for dagen er ganske rigtig lang endnu, og sol og vej og dag frembyder ikke stor afveksling.

Skyggen svarede ikke; den havde tabt sit hoved ned i et hul i jorden.

Jeg skal hjælpe dig, sae Henrik, og gjorde et skridt frem.

148

Mange tak, svarede skyggen hørlig, da den fandt sit hoved igen liggende opad en stor sten; — tak ligeledes for god belæring; jeg skal stræbe efter ikke at glemme den.

— Henrik rettede sig og rystede synet af sig. Han sad endnu på samme sted med ryggen mod vandhullet. Han gik hjem til gården og samlede favnen fuld af hyldekviste, så gik han tilbage, og i det tætte mørke plantede han hyld uden om hullet; om et år vilde den skjule alting inden for, så at han ikke behøvede at se, hvis der var noget at se. Andre end han selv kom ikke mere på hans marker.

Henrik sad på sin gård, og årene gik; han så sin tid løbe langsomt ud, ellers skete der ikke noget i hans nærhed, kun hyldene voksede, de stod hvide af blomster om sommeren og af sne om vinteren. Men langt uden for hans gård, vidste han, dær gik arbejdet på verdens store tærskelplads som sædvanlig. Han hørte i sin ensomhed ikke larmen derfra, men i hans tanke gjaldede plejlslagene, og han så for sig udbyttet, der blev båret bort fra verdensloen: Brød kom der, og arbejde og uafsladelig kamp; guld blev der tærsket frem under plejlen, men også støv, der gjorde menneskene blinde, men endnu mere ivrige til at søge efter guldet. Glæde kom ud af loen, så vel som tårer, tænderskæren og rasende gråd. Rigdom kom der, sammen med misundelse og knyttede næver. Store fortjenester og gode år, og ved siden af, i høje fragtmandslæs, falitter og angst for dårlige tider. Oplysning og opløsning. Skønne hæere i snorlige rækker med deres kanoner og granater, rensede, uden ukrudtsfrø, færdige til udsæd. En stor tid blev slået frem under plejlen, opfindelser og fremgang, mægtig forventning hos alle og håb hos mange om den sidste guldalders komme.

Da skete det, at plejlen en dag slog en gnist frem af tærskeloens 149 gulv; en stor ild brød ud og bredte sig til alle steder, til jorden, til luften og til vandet. Verdens tærskelplads stod i flammer, men den brændte ikke op for det; plej len blev ikke til kul og faldt sammen i aske, den gik sin gang som før; en endnu større tid hamrede den frem af gulvet, forøget liv og mangedoblet død, alle modsætninger på en gang, den største tid og den værste tid; den højeste stigen og det dybeste fald. Plejleværket holdt til det altsammen, det kunde ikke stanse. Formåede det ikke at male brød og liv, så malede det efter samme mål, sult og død. Folk kom

ligesom før og hentede, hvad tærskeloen gav dem, og alting fandt sin afsætning, forbandelsens sorte mel lige så vel som velsignelsens hvide. Nød og ulykke kørte i endeløse læs ud fra verdensloen, og folk syntes ikke at ha noget højere ønske end at spise sig mætte deri. Deres forædlede husdyr lae sig til at dø i deres båse, men deres herrer gik ned under deres egne dyr og vilde ikke følge eksemplet, deres natur syntes ikke at kende nogen grænse ned efter. De sloges stadig om det bedste, men den, der fik det dårligste, kastede det ikke fra sig og sae: Jeg vil hellere dø. Plejlen gik sin gang, og mens den syntes at ville knuse alt liv under sig, tærskede den ud af sit strå en lyst til at leve og holde ud, som verden ikke har set mage til.

— Henrik gik ud og så til sine hyldebuske, de dannede nu en tæt mur om et vandhul, der ikke mere kunde skimtes. Han gik rundt om det, det var tæt alle vegne. Han satte sig på en sten og betragtede sin hyld; han var meget gammel nu, og der var ikke længere nogen utålmodighed igen i hans sind, den var langsomt død i de sidste år, han havde begravet sit liv og begyndt at bygge en tankens pyramide over det, som dødens nærhed gav ham kræfter til at gøre 150stadig højere, en næsten lykkelig bolig, der kun var til ham selv.

Henrik sad og så på sine hyldebuske og tænkte på, at han skulde ikke se dem blomstre en gang til. De gemte resterne af et menneske eller i alt fald mindet om et menneske, som kun ved den forbandelse, der lå over ham, havde kunnet være ham ligegyldig. Men her kunde han sidde og drømme sig til meget, der ellers var ham nægtet; han drømte sig bag ud gennem sit liv, og ind i en anden tilværelse som kun drømmen kunde skænke ham.

Der kom et stærkt vindstød. En avis kom flyvende henne fra marken og svøbte sig om hans knæ, det halve af en avis, han tog den af for at la den flyve videre, men forinden kom han dog til at se i den. En skiden overreven lap papir bragte bud fra en tilsvarende verden; ingen havde sendt den, og den var ikke bestemt for nogen; den berørte i sin hensigtsløse flugt et tænkende væsens knæ og blev fjernet med væmmelse for at flyve videre. En flænget verdenslap, hvis skrift var halvt ulæselig, halvt uden mening og dog vandrende med en lang fortid bag sig og foran sig en fremtid, som der ikke var til at se ende på, ja en ekspresforsendelse, hvis afsender ingen kender, og hvis modtager er hvem.

Henrik lod papiret flyve igen og fulgte det med øjnene til det forsvandt, men i sin tanke så han verden rulle videre som et fortunlet paradoks, der synes at være blevet sig sin egen meningsløshed bevidst, men alligevel ikke kan stanse.

Henrik sad og så til siden, markerne og hyldebuskene forsvandt for ham, og han fik et syn.

Det store hotel Verden var overfyldt med gæster af alle slags; nogle var rige, andre fattige; somme var syge eller 151krøblinger, andre sunde, de enedes dårligt og knurrede alle ad hverandre, og der var kun et, der samlede dem i en fælles følelse, det var misfornøjelsen, og der var kun en ting, de holdt sammen i: at de ikke vilde ha flere ind. Henrik var portier på hotel Verden, han havde netop været en runde gennem alle fem etagers kiv og utilfredshed og sad nu i sin loge ved hovedindgangen. Uden for hørte han en velkendt lyd, der havde varet uafbrudt i mange dage og nætter; det var de ny gæster, der vilde ind, de kommende gæster, der krævede plads i hotel Verden og ikke forstod, at adgangen var dem forment. Henrik kendte sin pligt og åbnede kun døren en sjælden gang for at vise de boligsøgende væk; kun en ganske enkelt slap han nu og da ind.

Da han havde siddet en stund og tænkt over hotel Verdens dårlige status og ikke fandt noget andet at forstå tiden med, gik han hen og åbnede døren for at se, hvad slags folk det denne gang var, der søgte værelser.

Forrest stod en fattigklædt mand; han sae: Kan jeg få et værelse her? Jeg er fattig, jeg har ikke andet end mine bare hænder, men når jeg vil bestille noget, er der vel heller ingenting i vejen for, at jeg kan komme til at bo her?

Henrik svarede: Der er arbejdere nok på hotel Verden, og der er heller ingen mangel på arbejde, men endskønt vi har mere af det første end det sidste, får vi langt fra udrettet, hvad vi skal. Arbejdere kan vi derfor ikke ta imod flere af, vi har gjort sørgelige erfaringer, men kom igen om en tredive år, så skal vi se.

— Lad mig komme frem, sae den næste utålmodig og gav den fattige et skub; — jeg har penge; jeg skal tilmed arve både på fædrene og på mødrene side, så jeg behøver ikke at falde hotel Verden til byrde ved at gå ind mellem de 152arbejdsløse. Jeg kommer overhovedet ikke for at bestille noget, men for at leve af mine penge. Lad mig få et godt værelse i første etage, på solsiden naturligvis; det er lige meget, hvad det koster. — Og han var allerede på vej op ad trapperne.

Men Henrik greb ham med fast hånd og satte ham ned på gaden igen: Penge kan være meget godt, men det er just ikke dem, vi først og fremmest mangler på hotel Verden; der er stadig mange af dem; den, der før gav mig en krone i drikkepenge, gir mig nu tre. Desuden har vi nok af folk til at tære på vore ikke overdrevent store beholdninger. Vi vil ikke ha fler af den slags gæster, der på den ene side gir hotellet store indtægter ved masseforbrug, og på den anden side fremkalder misfornøjelse ved deres leben hos de mindre

vel bemidlede, sådan at fordelene alt i alt blir temmelig tvivlsom. Vi beklager, men hotel Verden har ikke plads til flere rige levemænd.

I den riges sted stod en lille skrøbelig og skæv person, vel svøbt ind i en lang overfrakke; han hostede to gange og sae med en svag og tilsyneladende beskedne stemme: Jeg vilde gjerne ha et værelse; det behøver ikke at være så stort, når bare det er lunt og helst lidt fjærnt fra støj. Jeg er lidt svag og desuden lidt blød af mig; jeg tåler ikke ret meget og skulde gjerne ha lidt god behandling.

Henrik begyndte at svare, inden manden fik talt helt ud: Vi har allerede altfor mange af din slags, og vi tar absolut ikke mod fler; du kan aldeles ikke få værelse på hotel Verden.

Men så kan du lade mig få det værelse i stedet for, råbte med gennemtrængende stemme en høj knoklet fyr og skubbede med det samme den lille mand omkuld og gik 153lige over ham op på det første trappetrin. — Jeg er sgu ikke blød af mig, det skal du ikke være bange for. Jeg forlanger ikke at blive dægget for, men selvfølgelig, den, der træder mig for nær, han skal, fanden gale mig, nok få at mærke, at jeg er ikke den mand, der lar mig noget byde. Jeg tar altså det værelse, som han dær ikke måtte få. — Og fyren var allerede helt fremme ved døren.

Men Henrik tog ham i brystet og smed ham brutalt ned ad alle trapperne: Folk som dig har vi nok af; halvdelen af vore gæster er af din kaliber, og fanden skal gale mig, om vi med min gode vilje tar imod fler af din slags.

Ved den bevægelse, der opstod, varede det lidt, inden den næste kunde komme frem. Han littede på en elegant blød filthat og sae: Kan jeg få et værelse? Jeg har en ny religion at forkynde. —

Han så ellers ikke ud som en profet, men da Henrik havde set lidt på ham, svarede han dog: Siden du kommer med en ny religion, kan jeg overlade dig et værelse. Det er en risiko, for når jeg engang har ladet dig komme ind, kan jeg jo ikke smide dig ud igen, men jeg kunde tænke mig, at din religion måske kunde interessere vore gæster, for mange af dem savner i høj grad noget, som deres tid kan gå med. Men på den anden side kan det jo slå fejl; jeg må derfor til at begynde med anvise dig et lille værelse lidt højt oppe og til gården, men har du held med dig, skal du komme til at bo i solsiden på første sal. Slår du derimod ikke an, kommer jeg til at anbringe dig i kælderens, hvor vi har indrettet et par værelser ved siden af kulrummene. Men, eftersom du har en ny religion at byde hotel Verden, tør jeg vel gå ud fra, at du til en vis grad er villig til at lide for din religion.

154

Manden med den fine filthat behøvede ikke lang betænkning; han sae: Jeg vil hellere vente og så komme igen en anden gang.

Den næste, der kom, var en meget alvorlig mand at se til; han sae: Jeg vilde gjerne ha et lille værelse på hotel Verden; det behøver ikke engang at være et værelse, jeg kan nøjes med en celle. For mig er hotel Verden et kloster; jeg søger deri hvile og fred for et sørgmodigt sind. Jeg ønsker at leve ene og fredeligt fjærnt fra alle andre.

Det varede noget, inden han fik svar; den store portier og den lille mand så på hinanden, bægge eftertænsomme og meget alvorlige. Blandt de omkringstående herskede der en vis forundring over, at afslaget ikke kom med det samme. Så sae den store alvorlige portier til den lille alvorlige mand: Du kan godt komme ind. Vi har derinde en gæst, der sikkert er af din slags, men han er ikke længere ung, og vi må i tide ha ham erstattet, skulde han falde fra. Han er også en from mand, der elsker fred og ensomhed. Sådan har han ikke altid været; han var engang, siger han selv, ugudelig, men han har omvendt sig og sagt sig løs fra alle sine tidligere venner, der var lige så ugudelige som han selv. De er nu hans fjender, det kan man regne ud som ved en simpel subtraktion af fromhed fra ugudelighed. Med dem ligger han i en stadig krig, skønt han elsker fred, og krigen er ham imod, siger han selv, men hans fromhed driver ham stadig ind i den. Han var engang blandt de uretfærdige; nu hører han omvendt til de retfærdige og har derfor altid ret i de tvistemål, han fører med sine forrige ligesindede. Når han ikke skændes med andre om, hvad der er fromt og ret — men det er 155sjældent — så fortæller han om sig selv, dels anklager han sit tidligere jeg, og dels kæler han for sit nuværende. Derved gir han altid hotellets gæster noget at være optaget af og snakke om; jeg vil ikke sige, han er elsket, men det bær han med fromt sind, og han ser sig gjerne forfulgt, for øvrigt mangler han ikke lyst til at stikke igen, men som sagt, han må betragtes som en akquisition; han gir vore gæster meget, jeg vil ikke sige at tænke over, men i det mindste at ærgre sig over, og han holder dem i ånde, sådan at de stadig kommer igen efter mere. Jeg mener derfor, det vilde være et savn for hotel Verden, om vi ikke havde ham, og et stort tab, når han en dag flytter ud; men du ser mig ud som en, der kunde erstatte ham. Kom du inden for.

Idet den heldige gæst gik op ad trappen, opstod der en mumlen i den forsamlede mængde; enkelte gav tydeligt deres mishag til kende i vrede ord. Manden vendte sig om og så ned på mængden med et blik fuldt af fromhed og hån; i hans øje perlede en æddikesur tåre, og han sae med sin lille blide stemme: Jeg er

forberedt på at blive misundt og forfulgt, men det gør ikke noget; jeg ved, der er en god og kærlig Gud, han er med mig, og derfor har jeg så meget lettere ved at vise tilgivelse imod jer.

Portieren Henrik klappede ham glad på skulderen og sae: Du er af den rigtige slags, jeg tog ikke fejl, da jeg lod dig komme ind; du vil utvivlsomt falde i vore gæsters smag. Du skal få et godt værelse i første etage på solsiden.

Han skulde til at gå ind, da hans øjne faldt på en mand med et eftertænksomt ansigt, og som syntes at være i tvivl, hvorvidt han skulde sige noget eller ikke. Henrik rettede et spørgende blik på ham.

Jeg er digter og filosof, svarede denne — — —

156

Henrik afbrød ham uden betænkning: Vi kan jo ikke kaste de digtere ud, som vi allerede har boende, men at ta imod flere vilde være en meget urentabel måde at drive hotel på.

Digterfilosoffen svarede med et blik mod ryggen af den mand, der snart forsvandt i forhallens vrimmel: Det er ikke mit ønske at komme ind, jeg befinder mig vel uden for verden og ved så at sige ikke at være til. Men sig mig blot en ting, for en tænker kommer til at tænke på så meget: er det ikke en mærkelig måde at drive hotel på, sådan at afvise den ene efter den anden, skønt hotellet, som det fremgår af dine egne ord, ingenlunde mangler plads?

Portieren svarede, mens adskillige af mængden begyndte at gå: Kun en tænker, der ikke ved besked om hotel Verden, kan spørge sådan, men jeg gør mig selvfølgelig en glæde af at kunne gøre en tænker klogere. Du må vide, at hotel Verden for tiden går med underskud, og at enhver ny gæst betyder en forøgelse af underskuddet, og hotellets bestræbelse må da fornuftigvis gå ud på at modta så få gæster som muligt. Når så de ældste, vi har boende, dør ud, håber vi, at vi efterhånden kan nærme os balance.

Den tænksomme mand svarede: Jeg takker dig; jeg har aldrig vidst, at hotel Verdens økonomi, som jeg unægtelig ikke har beskæftiget mig synderligt med, var så let at forstå.

Henrik gav ham ikke noget svar. Han kastede et prøvende blik på dem, der endnu stod tilbage og ikke syntes at ha mod til at spørge om værelse, og da han havde set tilstrækkeligt, gik han ind og lukkede hotel Verdens dør i lås efter sig.

157

SYNET forsvandt og et andet kom i stedet; Henrik stod på et højt sted, hvor han kunde se vidt; til alle sider var der mennesker i store og små flokke, der drev rådvilde omkring; af og til fandt de en, som de samlede sig om og syntes at spørge ud; de fulgte ham en kort tid, og så spredtes de igen; dette gentog sig alle vegne. Henrik stod og så fra den ene flok til den anden. Snart var der også nogen, der fik øje på ham; de begyndte at pege og tale sammen; et sted dannede der sig en spids på en uordenlig flok, og spidsen rettede sig imod ham; den begyndte at gå og den trak et bredt slæb efter sig. Spidsen af flokken nåede hans sted og blev stående, den øvrige mængde flød sammen i et hav bag ved. Da bruset af deres samling var døet hen, begyndte de at tale og råbe til ham, hundrede forvirrede spørgsmål mellem hverandre.

Hvad vil I mig? spurte Henrik.

De råbte igen i een stor forvirring: Fortæl os om Gud! Vis os den hurtigste og sikreste vej til at blive rig! Hjælp os til at tro på et lykkeligt liv efter dette! Lær os at være glade ved det, der er! Sig os, hvordan vi skal slippe for de høje skatter! Giv os et lyst syn på fremtiden! Skaf os hævn over vore fjender! Hvis du kan lære os noget, vil vi følge dig, men gir du os en falsk lærdom, vil vi slå dig ihjæl.

158

Henrik svarede: Gå til en anden; jeg har ikke noget at sige jer.

Men de råbte: Du er klogere end vi, du har set mere end vi. Tal til os; forkynd os et glædeligt budskab; giv os glæden tilbage. Og kan du ikke gøre os glade, så gør os i det mindste kloge.

Men hvad vil I høre af mig? Skal jeg fortælle jer om Gud?

Ja, fortæl os om Gud, råbte de, og mange begyndte at sætte sig.

Men hvis det, jeg har at sige jer, ikke er noget glædeligt, men kun den blotte sandhed?

Fortæl os sandheden om Gud! råbte de, og hele menneskeskaren satte sig i græsset og blev stille.

Henrik så et hav af ansigter rettet imod sig, og han følte igen engang sin magt over andre mennesker. Der gik et smil af ringeagt over hans ansigt, men han følte med det samme en medlidenhed, han ikke havde

kendt før, og han tænkte, at det vel var bedre at skuffe deres forventning og gå; han rystede på hodet og blev ved med at tie.

Men mængden råbte: Du lovede os sandheden. Mange har løjet for os med fromme eller verdslige løgne, men du vil sige os sandheden.

Da tog Henrik ordet og talte sådan:

Godt, jeg vil sige jer sandheden om Gud, hvordan jeg har fået den at vide, kan være jer det samme. Gud har på en eller anden måde åbenbaret mig den, og når jeg er færdig med at oplyse jer, vil der være dem iblandt jer, der vil forstå, at de har haft et svagt glimt af den samme åbenbaring. Men først må jeg fortælle jer lidt om mig selv; der er jo en del her, der kender mig, og det var dem, der for 159et øjeblik siden gik foran. Hvem er jeg? Er jeg den rige Henrik i Magleby? Eller er jeg ham, I plejede at kalde for Djævelen? Det er den sidste, I nu søger, ham, I før gik langt uden om, men som I nu alligevel mener, I har brug for. I kaldte mig Djævelen, fordi jeg var klogere end I, og I var bange for mig. Folk kom til mig og fik sandheden at vide, den var så stærk, at den undertiden slog dem over ende; I husker det nok, og nu kommer I igen til mig, men jeg vil tie og gi jer frihed til at gå bort, I skal slippe for sandheden, der måske igen engang kan vise sig at være for stærk.

Jeg ser ingen gå. Så vil jeg da fortælle jer, at jeg er ikke Djævelen, jeg er snarere Guds udvalgte, og jeg kommer nu til det, jeg har at sige jer: I ved, der står, at Gud er evig og alvidende. Gud ved alt, hvad der er sket, og han ser alt, hvad der skal ske; Gud har levet med i ethvert menneskes skæbne, og skal for fremtiden leve ethvert menneskes liv sammen med ham. Gud har erfaret alting, og han skal i al fremtid blive ved at gøre de samme erfaringer om igen, som han allerede kender. Ingenting er nyt for Gud, han kender alle sorger, og de kan ikke berøre ham mere; han har følt alle glæder, og der gives ingen ny glæder for ham; de er ham alle i lige grad ligegyldige.

At I lever, vil sige, at alting er nyt for jer. Jeg ved, der er nogen, der siger, at alting er gammelt, men de ved ikke, hvad gammelt er. Jeg vil gi jer et eksempel. En postmand, der i tredve år dag efter dag går den samme vej, han kan sige, at den vej er gammel for ham. Ja, men hver dag han går på den gamle vej, er for ham en ny dag, han går vejen om igen, men ikke tiden; den blir ved at være ny. Sæt at han skulde gå de samme dage om igen på den samme vej. 160Synes I tanken er uden mening? Ja prøv alligevel at forstå den og at sætte jer ind i den rædsel, som ligger deri. Jeg ser på jere ansigter, at I aner den. Gud er en sådan postmand, der har gået de samme uendelige veje om igen i de samme uendelige tider, for Gud er jo evig; man siger det undertiden på den måde, at for Gud er tiden ikke til, det er netop det: Gud blir ved at leve sin egen tid om; han går i en gammel tid på en gammel vej. Gud kan ikke i sin tids og sit rums evighed gøre et skridt, han ikke har gjort før, ikke tænke en tanke, han ikke allerede har tænkt. Menneskets verden er lille og ufuldkommen, styret mere af tåbelighed end af visdom, den er fattig, ja, men den er rig på liv. Guds verden er uendelig og fuldkommen, den ledes af den højeste visdom, den er rig og genstand for manges længsel. Ja, men den er fattig, den er ganske blottet for liv. For Gud er der intet nyt under solen. Denne guddommelige sandhed har han engang ladet en af jordens klogeste mænd få en anelse om, og han fattede hele den rædsel, der lå i Guds åbenbaring: Der er intet nyt, alting er forfængelighed og gentagelse. I kender stedet, det er et lille glimt af den store tomhed, der er oven over os.

Da Gud skabte mennesket, sørgede han for, at det ikke kom til at ligne ham selv: mennesket blev foranderligt, mennesket blev dødeligt. Det eneste ny, der er til, er de stadig ny mennesker; de er ny for sig selv, men for Gud er også de gamle, Gud har ingen lod i deres lykkelige foranderlighed. Gud er lukket ude fra deres lykkelige ufuldkommenhed. Han står i sin afmægtige almagt langt borte fra det liv, som I beklager jer over, men I længes efter et andet, hvis virkelige væsen I dog en enkelt gang har fået et glimt af. Derfor siger jeg jer: Hvis døden her på jorden 161ikke var en lykkelig forrettighed for de dødelige mennesker, så vilde Gud den dag i dag komme ned og dele den med os. Men døden er det eneste ny, som det ikke er forundt Gud at opleve.

I kan være glade ved, at I ikke har Gud vandrende mellem jer; det vilde forstyrre jere glæder og ikke mildne jere sorger, hvis I daglig havde en hos jer, i hvis blik, I kunde læse, at han vidste alting og alligevel var uden for. Men han har i sin visdom lagt en uendelighed mellem sig og jer, for jer ufuldkommenhed er for ham lige så utålelig, som hans fuldkommenhed for jer vilde være fuld af rædsel. Men den største ufuldkommenhed, Gud finder hos jer, det er den, at I er misfornøjede med at være dødelige mennesker, og hellere vilde være evige som Gud selv. Gud ser på jer med den dybeste forundring, og dersom der var nogen vej fra evighed til endelighed, da vilde Gud slå jer hårdt for jer tåbelighed. Han, hos hvem alt er fuldkomment, er gået til den yderste grænse af sin almagt for at frembringe det ufuldkomne, hvoraf det sidste og største er døden, og Gud hører med harme, at I endda klager. Hvis der er nogen iblandt jer, der et øjeblik har haft følelsen af, at han har levet to gange — og jeg ved, der er nogen — så har han i det øjeblik følt gentagelsens rædsel, og kun han vil forstå, hvad Gud tænker, når han ved, han har gjort det bedste, han kunde: skabt et menneske, der lever en gang og derefter dør.

Synes I nu ikke, jeg har holdt en trøstetale for jer? Eller mener I, jeg har sagt jer en altfor hård sandhed?

I skal ikke skælde mig ud for det. Jeg er gammel og skal snart dø; jeg føler mig lykkelig, og jeg vilde helst, at andre skulde være lykkelige, som jeg selv endelig er blevet det. 162Men svarer I mig med vrede og ophidsede ord, så ved jeg, at der er en, der ler ad jer og igen harmes over jer uendelige tåbelighed.

Da Henrik tav, opstod der en stærk og forvirret larm neden for ham, og mens han forsøgte at skønne, om det var bifald eller afsky, der lød ham imøde, svandt synet bort, og han så ikke andet end tomme grønne marker og et hegn af blomstrende hyld.

163

HENRIK så, det var langt hen på eftermiddagen; han rejste sig og begyndte at gå, ind over markerne, forbi gården og ud ad vejen. Han kom til en hulvej, der gik igennem en bakke; halvvejs oppe lå der en stor sten; dær satte han sig og ventede. Inden længe kom en ung karl løbende op efter; Henrik sae til ham:

Hent mig lidt vand; jeg er tørstig og kan ikke selv gå efter det.

Karlen stansede; han forsikrede bandende, at han havde andet at bestille end at være dreng for gamle stoddere.

Henrik sae: Hvis jeg var en hund, vilde du ikke undlade at se på mig. Hvorfor gør du det med et menneske?

Karlen mødte uvillig det blik, der søgte hans; det glade og brutale udtryk forsvandt fra hans øjne, hans ryg blev mindre rank og han sae: Hvad er det, du vil mig?

At du skal hente vand til mig.

Karlen gik; da han var kommet lidt bort, sae han: Her er en bæk, men jeg ser ikke andet at ta vand i end bunden af en knækket flaske.

Så bring mig vand i den.

Mens Henrik drak, udbrød karlen utålmodig: Jeg kan ikke lide, at du hele tiden stirrer på mig.

Henrik tog hans hånd; han værgede sig og sae: Det er ikke noget at takke for.

Men Henrik smilede: Det er en god, men hård hånd. 164Når du knytter den, er den en blomsterknop, hvoraf der kan udfolde sig mange ting, kortspil og klap, slid og slagsmål. Vaer den godt, at den ikke skyder for mange vilde skud, så den kommer til at visne ved det. Men jeg skal ikke opholde dig længere; farvel.

Farvel, gentog den unge karl og blev stående.

Hvad tøver du for? Venter du en gave af en gammel stodder? Du har jo hele din fremtid foran dig som et stort læs, der går af sig selv og trækker dig med. Men jeg skal gi dig noget at tænke over. Tag denne skårede flaske. Hold godt fast ved den; den vil klare din indsigt i mange ting. Tæl alle dens rævner og skår, mens du tænker over din fremtid og venter på din Grete.

Grete — kender du hende?

Henrik svarede ikke; han så på den unge karl, der eftertænksomt stirrede ned på den grønlige glasblomst, som han holdt fast i sin højre hånd; han slap den heller ikke, da han langsomt begyndte at gå.

En tvivler, tænkte Henrik, — igen en tvivler.

Lidt senere kom en ung pige op ad bakken. Da hun var ud for Henrik, sae han til hende: Jeg er tørstig; hent mig lidt vand. —

Hun så på ham, først uvillig, så rådvild; derefter så hun sig om og sae så: Der er vand derhenne, men jeg ser ikke andet at hente det i end et knækket lerfad.

Så bring mig vand i det.

Hun gik og kom tilbage med et halvt fad fuldt af vand.

Du er tørstig, sae hun medlidende, — men hvorfor ser du hele tiden på mig?

Tak for din venlighed, sae han og tog hendes hånd. — Din hånd er blød og fast. Når du lukker den, ligner den en udsprungen blomst, ikke en rose, for om den ved enhver, 165inden den springer ud, hvad farve den vil få, og hvordan dens duft vil blive, men din lukkede hånd er en knop af en uvis blomst, der kan komme mange blomsterblade frem i den, både røde og sorte; både gift og vellugt kan der komme fra den, når den

folder sig ud. Det er det, jeg ser i din hånd?

Du blander godt og dårligt sammen, sae hun eftertænksom, men smilende, — og jeg er lige så klog bag efter, som jeg var før.

Så skynd dig at indhente din kæreste; han går og tænker smukke ting sammen til dig på den anden side af bakken. Jeg har givet ham en foræring, jeg vil også gi dig en; tag dette fad, det er kun et halvt, men hvis du kommer i tvivl, når du tænker på din fremtid, så se nøje på dette skår, det vil klare dine tanker.

Pigen tog skåret i sin hånd og sae leende: Jeg forstår dig godt; se sådan tar jeg imod dit skår og din belæring, — og hun kastede det mod en sten, så det gik i mange stykker.

Henrik lo og sae: Du har tilliden, men om lidt vil du træffe en, som tvivlen er kommet ind i. Se, om I kan få tillid og tvivl til at leve sammen i god forståelse. Farvel, Grete; han venter på dig ved trevejen.

Hvor kender du mig fra? spurgte hun og blev stående.

Grete — sådan hed en pige, jeg har kendt. Hun forlod en mand, hun havde mistet tilliden til. Grete havde en stærk tro og alligevel blev hun nødt til at la sig belære af lignelsen med det knækkede fad.

Hvad skete der så med hende? Døde hun?

Hun gjorde det samme, som du vilde ha gjort i hendes sted?

Og hvad var det?

166

Henrik rystede på hodet: Så let får man ikke svar på de store spørgsmål; man skal selv finde det.

Pigen tøvede endnu et øjeblik; så begyndte hun langsomt at gå med sænket hoved, men da hun havde gået tre skridt, slog hun med nakken og gav sig til at løbe op ad bakken, og snart var hun forsvundet.

Henrik sad en tid og ventede; hans trætte, men aldrig hvilende hoved havde endnu i dette sidste øjeblik et spørgsmål at arbejde med: Han vågnede op med et forundret, uvilligt udtryk, da han pludselig så den gamle, høje karl ved siden af sig, men han sae dog:

Du tøver længe.

Jeg har været opholdt af uforudsete revolutioner og af hungersnød; nu kommer jeg efter dig. Hvordan har du så været tilfreds?

Henrik svarede: Du troede at jeg vilde hilse dig med henrykkelse, som en ung karl, der langt om længe ser sin pige komme, men sagen er mere indviklet, end jeg kan nå at forklare dig, da jeg forstår, din tid er knap. Sådan har mit liv været: I ti minutter har jeg været lykkelig, fordi jeg var blevet ung igen; i ti år derefter har mit liv været en rædsel, og jeg har selv været en rædsel for andre. Jeg kunde se det på dem, de vidste ikke, om jeg ingenting så, eller om jeg så altfor meget, men de gik langt uden om mit blik. Jeg så alting, alligevel var mit syn uden kraft, fordi jeg havde set det samme før. Jeg blev kaldt djævelen. Hvis Gud kom ned på jorden og så på menneskene med sit alvidende blik, vilde han få det samme navn. Alligevel forsøgte jeg at komme i nærheden af andre mennesker, jeg satte min forstands skruenøgle på dem og skilte dem ad, men det viste sig, at de bag efter ikke kunde sættes sammen igen; de var gået i stykker. Enkelte sammenrustede mennesker lod jeg være, som de var. Det var en nåde, jeg viste dem, og det er ikke andet, end hvad enhver gud i et øjeblik ligegyldighed viser mod nogle mennesker. På den måde gik der altså ti år. Den dag da du skar rebet over med din le, vilde jeg ha ønsket, det var min livstråd, du havde rettet din egg imod, men der er jo gået mange år siden, og mit liv har ikke været så goldt, som du vilde ha forudsagt, den dag du skænkede mig det igen. Jeg har siddet i min ensomhed og bygget en tankens hvælving over mig, men da jeg var færdig med den, brød jeg selv igennem den og hvælvde en ny oven over, og jeg nåede aldrig til at bygge en hvælving der blev den sidste, og som kunde holde. Jeg ender altså ved uendeligheden, og det er kun den ene af de selvmodsigelser, mine tanker er nået til på deres lange vandringer. Min tanke er som en god jagthund vendt tilbage til mig med beviset for uendeligheden i sit gab, men tanken oprøres mod, hvad den selv har hentet. Jeg har lukket min mund og trukket mig tilbage fra menneskene, for hvad skulde jeg lære dem? Skulde jeg meddele dem mit bevis for uendelighedens rædsel og det forfærdelige i at se Gud? En del vilde tro mig og mer eller mindre gå fra forstanden; resten vilde le ad mig, men i det sidste øjeblik, da gluggen til det uendelige blir åbnet for dem, vilde de med svindende bevidsthed tænke på mig. Nej. Eller skulde jeg lære menneskene at finde trøst i deres korte liv og i døden? Den trøst behøver de ikke, for de har den allerede, ganske vist i indbildning, men det opdager de kun i nogle få øjeblikke, for eksempel i det sidste, da de klart ser ligevægten mellem de to følelser, som de har balanceret sig gennem tilværelsen med: misfornøjelse med livet og angst for døden. Hvad skal jeg fortælle menneskene om uendeligheden? Den tror de jo på i

forvejen, de kalder den det evige liv, og denne tro er så smuk og simpel, så ingen anden er fornøden. Når partikulier Hansen dør, så går han bare ud gennem lågen i sin lille have og ind i en anden, der er hundrede gange større, og Hansen med den lille have glæder sig til den store have, og hans lille havesjæl er fuldkommen tilfreds. Det tror han i alt fald med hele sin troende sjæl. Han er så lykkelig som et barn, der i drømme får en kurv æbler og glæder sig, men dog føler en ganske svag lille angst for, at der skal være noget galt ved æblerne. Sover partikulier Hansen ikke trygt? Jo. Men han glipper dog af og til med det ene øje. Han aner selv i drømme, at døden ikke er en lille hvidmalet havelåge; den er mere, end hvad sådan en lille havemand tænker sig, og måske vil den slette alle hans små tal ud. Hvad skulde jeg lære partikulier Hansen? Jeg synes, han ser altfor lille og komisk ud til mine to sandheder om rummets og tidens uendelighed, og alligevel skal han selv en gang gå over i dem. Og der er en tredie, som han selv bær i sig: tankens uendelighed. Alt dette vilde Hansen le ad, — mens han står og luger sin kruspersille, men i det øjeblik han styrter om i sit bed, så vil selve hans tanke ta magten fra ham og løbe løbsk med ham. Hvis jeg så satte mig hos Hansen og talte til ham gennem det øre, der ikke er lukket af apopleksi, så vilde han rimeligvis forstå mig: at tanken er uendelig; at den er det eneste i mennesket, der skal blive ved at bestå, mens følelser og stemninger skal forsvinde eller klares til ny tanke. Tanken skal råde til sidst og uendeligt, det kan selv partikulier Hansen forstå, men hvad han ikke kan forstå, hvad kun den udvalgte i øjeblikke kan ane, det er det forfærdelige paradoks, der ligger heri. Vi går ud i uendeligheden; skal vi så, ligesom Gud selv blive grebet af gentagelsens uendelige hvirvel? Det er en rædsel, men er det ikke logisk nødvendigt? Vi må håbe, at døden vil åbne en anden udvej for os, som vi ikke kan tænke os og ikke forstå, hvis den blev os meddelt. Vi er jo ikke guder og kan ikke blive som Gud. Men menneskene siger rask væk: Gud og det evige liv, som om de talte om en mere behagelig husvært end den, de har, og en større lejlighed. At de kan snakke om det uden at blive svimle, viser, at de ikke ved, hvad de snakker om. Nej, der må for ufuldkomne mennesker findes en form for uendelighed, der er menneskelig og uden rædsel. Gud, der har skabt en ufuldkommenhed i mennesket, kan også ha frembragt en til, en ufuldkommen og menneskelig uendelighed; mellem ham selv og os må der stadig være et uoverstigeligt dyb. Sådan må det være, og det skulde da være den sidste hvælving, min tanke bygger op. Jeg ser, hvor luftig og ufuldkommen den er, fordi den mere er et håb end en tanke, men den må klares engang, fordi tanken er det eneste, der blir og derfor egner sig til at herske, måske ikke på denne lille forstyrrede plet jord, men det er jo også ganske uvæsentligt, når vi tænker på den uendelighed, hvori det hele skal ende. Og alligevel må jeg spørge mig selv: Var det ikke bedre for os mennesker, og er det aldeles utænkeligt, at døden — — —

Et hug traf hans hoved, inden han fik talt ud; han gled fra stenen ned på jorden. Det spændte og fortrukne forsvandt fra hans ansigt, og han blev liggende ubevægelig med et udtryk af den dybeste tilfredshed.